AZ.
III

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LIII
B
38
NAPOLI

LIII.
B.
38.

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI BERGOMATIS CANONICI ORDINIS DIVI AVGVSTINI DE ORIGINE OROBIORVM SIVE CENOMANOR. AD PETRVM BEMBVM LIBRI TRES.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM SIVE CENOMANORVM ORIGINE AD PETRVM BEMBVM LIBER PRIMVS.

QVàm magna ſit rerum omniũ quę cæli, terræq́ ambitu continentur; atq́ in primis quidem hominum Petre Bembe diuerſitas: licet alijs quoq́ ratiõibus haud difficile colligas; tamen hinc quã facillime cognoſci poſſe iudicarim: quod quemadmodũ è terra tam variæ herbarum, fruticum, atq́ arborum ſpecies, tamq́ diſparia beſtiarũ vel cicurum, uel ferarum, cæterorũq́ animantium omnium genera prodeunt: ſic diuerſæ etiam animorum propenſiones, applicationeſq́, alijs atq́ alijs cũ artibus, tum ſtudijs exercendis, pro varia principiorum qualitate, ac mixtura proueniunt. Nam ſicut apud Ariſtophanem ſenex ille loquitur Chremylus.

ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν σκυτοτομεῖ καθήμενος
ἕτερος δὲ χαλκεύει τίς ὁ δὲ τεκταίνεται,
ὁ δὲ χρυσοχοεῖ γε χρυσίον παρὰ σοῦ λαβών.
ὁ δὲ λωποδυτεῖ γε νὴ δία ὁ δὲ τοιχωρυχεῖ,
ὁ δὲ κναφεύει ὁ δὲ πλύνει κώδια.
ὁ δὲ βυρσοδεψεῖ γε ὁ δέ γε πωλεῖ κρόμυα.

Quibus è rebus genus hominum (vt pauloante poſui)

ita variatur; ut ex ea ipſa uarietate, rectiſſime profecto à primis illis naturę rerum indagatoribus dictum fuiſſe, ac creditum exiſtimē: hominem ipſum minorem quendã mundum eſſe; quem Græci μικρόκοσμον dicant; quippe qui totius vniuerſi perſpicuam quandam imaginem referre uideatur. Quod quidem ita eſſe; docent tot arbores; tot herbæ, tot animantia, tot deniq; diuerſę res quas terra gignit; tot item contra ingeniorum propenſiones, tot ſtudia, tot artes, atq; inuenta, quæ nobis ſunt à natura Dei dono, munereq; conceſſa; vt non minus fortaſſe innumerabiles ingeniorum ſint; quam arborum, quam frugum, quam animalium, cęterarumq; rerum varietates. Quo circà ſæpe ego mecum Petre Bembe nõnullos tàm noſtri temporis, quàm à remotiſſimis etiam ſęculis non indiſertos planè viros admirari ſoleo: qui ſpecioſa, ſed planè falſa quadam hallucinati ratione, totam hanc & artium, & ſtudiorum diſſimilitudinē tam cõſtanter reprąhendant, & damnent; vt quicquid operæ ac ſtudij cuius alij ab ea quã ipſi profiteantur; diſciplinę impertiatur; omnino ſuperuacaneum ac minus vtile eſſe contendant: vulgatumq; illud quaſi oraculum quoddã ſubinde ingerant: Proinde miſerandi ſunt; qui tanquã abiecti, demiſſiq; animi, aut certi loci naturã, aut vnius vrbis ſitũ, aut fluminis magnitudinē, aut montis amœnitatem, accurate nobis deſcribunt: quod nonnullos feciſſe cõſtat; memoriæ prodentes tum Oſſam, tum Nyſſam, tum ſpecum coryceum; & quamuis, aliam rem nominatim: quum rerũ leuiſſimarum admiratione obſtu-

pefacti uideantur: & nomine explicationis rei paruæ ſibi plurimum ſumant; & arrogent quod quidem propterea eiſdem vſuuenit, quod ad res potiores contemplandas nunquã ſe conuerterint: mundi inquam & eorum quæ in mundo maxima ſunt. Nam ſi, ut res ferebat, hæc obſeruaſſent: nihil omnino ſtudij in reliquis admirandis poſuiſſent. Imo hæc ipſa omnia leuia fuiſſent viſa: & ad illorum præſtantiam nulla penitus laude digna. Ego vero huiuſcemodi ſciolos non modo deriderẽ: ſed & eum quem ſequi ſe prædicant Ariſtotelẽ, (ſi modo is ſit Ariſtoteles; ac non potius, quod nonnulli quidẽ aſſerunt; eius diſcipulus Theopraſtus; cuius ad Alexandrum Macedonem περὶ τοῦ κόσμου liber eſt editus) non ſine irriſione demirarer talia dicẽtem: ſi de minorum artium profeſſoribus ac non potius (quod mihi quidem magis ſit veriſimile) de iiſce loqueretur; qui ſpretis penitus quæ ad animum, ac mores ſpectant diſciplinis; leuiſſimas tantũmodo res; ac prorſus inutiles perſequũtur: in hiſq; totum inſumunt vitæ curriculum: alioquin ſi homines ipſi vnà omnes aut philoſophiæ tãtum (quod iſti velle uidentur) aut iuri ciuili, aut ſi malueris medicinæ, vel cuiuis vni, quamuis neceſſario, artificio, natura eſſent, ingenioq; ſuo addicti: obſtrictiq;: qua nam obſecro via, aut ratione ciuitates ipſe, cœtuſq; hominum iure congregatorum conſeruari poſſent? ne dum augeſcere? peſſime profectò, ne dum inutiliter cum hominum genere actum eſſet. Itaq;, vt pedem preſſius demum conferam: quum hæc mecum ipſe tacitus ſæpenumero cogitarem:

ſimulq; vetus illud M. Catonis *elogium memoria repeterem: nihil agendo homines male agere diſcere: facturum me rem neq; ætati meæ alienam, neq; patrij ſplen doris amatoribus penitus iniucundam exiſtimaui: ſi eum ſermonem cuſtodirem litteris: quem de* Orobiorum *ſiue* Cenomanorum *origine tres illi nõ ſolum ſanguine, verum etiam ingenuarum artium doctrina germani fratres.* M. Marcilius, L. Petreius, *ac* C. Iulius Zãchi *apud* M. Mauritium Annæum, *qui tibi, eo tempore, quo apud nos degebas* Bembe, *& familiaritate & bonarum artiũ ſtudio coniunctiſſimus fuit: inter ſe quondam habuiſſent: ut uel falſa illa opinio, quæ iampridem inoleuiſſet:* Orobios *nimirum aut à* Græcis, *aut à* Gallis *ortum duxiſſe tolleretur: expungereturq;: vel mehercule etiam vt eorum virorum, à quibus patriæ noſtræ origo eſt, memoriam iam prope ſeneſcentem, ac potius intermortuam (ſi modo poſſem) ab obliuione hominum atq; à ſilentio vin dicarem.* Quod *quidẽ ſcribendi genus: & ſi nimis læti, & quaſi luxuriantis ingenij nonnullis forſitan videri poteſt: neſcio tamen quo pacto in adoleſcentibus, tanquã in herbis ſignificare conſueuit: quæ virtutis maturitas: & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ. quãuis (vt verum fatear) nequaquã intelligo: cur me tandem pudeat in colendis hiſce leuioribus ſtudijs aliquantulum operæ, temporiſq; conſumere: in quibus non pauci ſanè viri cũ noſtra, tum patrum noſtrorum memoria, non mediocri cum laude ſint verſati. Paruarũ nãq; rerum curam non defuiſſe* Græcis *autoribus, atq; etiam* Romanis, *quis eſt*

qui neſciat? quum memoriæ proditum ſit, Lucianum ac Fauorinũ clariſſimo planè ſcriptores id factitaſſe? quorum alter Muſcam, & Paraſyticam, Therſiten alter, & quartanam febrim ſcriptis celebrauit ſuis. quid? nonne apud Platonem Erexymacus ille medicus legere ſe aliquando ſolitum meminit ſapientis cuiuſdam uiri librum; in quo ſal miris pręconijs extolleretur? vt interea ſileam & Syneſium Cyreneum, & Dionem Chryſoſtomum: è queis prior caluitij, poſterior vero comæ laudes fertur conſcripſiſſe. at vero noſtri generis quot ſummi, fortiſſimiq́ homines leuiſſimis quibuſdam in ſtudijs atq́ artibus pauculas horas collocare non dedignati ſunt? quales (vt inquit Columella) fuere. M. Ambiuius, et Menas Licinius, tum etiam C. Mutius: quibus ſtudium fuit piſtoris, & coci, nec minus cellarij diligentiam ſuis pręceptis inſtruere. Et, vt ad citeriora tandem ac notiora uobis domeſticæ virtutis exempla perueniam: Te nunc Petre Bembe, Te inquam clariſſimum atq́ ornatiſſimũ virum appello; Qui quum in omni & litterarum, & virtutum genere iamdudum ita profeceris; vt uel in eloquendo vel ſcribendo pares quidem paucos, ſuperiorem certe habeas neminem; manſuetiora tamen hæc ſtudia nunquam aut improbaueris; aut omnino contempſeris: quippe qui & Aetnæ montis deſcriptionem ædideris, & in Virgilianos etiam; luſus, ac Terentianas fabulas nõ nulla cum iocunda, tum ſcitu quoq́ digniſſima litterarum monumentis commendaris. quæ profecto præclara ingenij tui facinora (vt præſagire mihi ipſe iam uideor)

ita vigebunt memoria ſæculorum omnium; atq; ita poſteritas alet, vt de tuis ſummis laudibus nulla unquam ætas tacitura ſit, Quare ſibi habeant illi vel ſapientiæ, vel philoſophiæ nomen, obſcurum quidem illud (vt ſcite admodum inquit Cicero) & inuidioſum; mecũ ſanè optime actum iri exiſtimabo; ſi in ijs tribus, quos de Orobiorum origine ſcripturus ſum libris, cum noſtræ ætatis, ac inſtituti adoleſcentibus, tum antiquitatis etiam obſeruatoribus, non ingratum quid, nec prorſus inutile conficere potuero. Quanquam haud ſcio (vt tuis nunc Bembe vtar verbis) an etiam ſit hoc ipſum philoſophari. quid eſt enim magis philoſophi: quàm, perſcrutari veritatem? quacunq; in re autem qua de agatur, quid ſit veriſſimũ ſcire; vel veriſimillimum ſaltem, mea quidem ſententia pulcherrimum ſemper fuit. Verum ne longiores fortaſſe ſimus, quàm res ipſa poſtulat; inſtituti tandem laboris opus aggrediar. Igitur quum in omni amicitia, nihil omnino, quod quidem in terris fiat, acceptius, nihil ad bene beateq; viuendũ accõmodatius inueniri queat; quàm iucunda illa honeſtaq; ſtudiorum ac uitę communitas, atq; animorũ remiſſio, quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in conuiuijs dulciſſimus, quo ita ipſi ſeſe homines concordi quadã beneuolentia, & charitate complecti ſolent, vt uix vnquã, aut certe non admodum facile diſſolui poſſint; ob id ſolebat mihi L. Petreius memoriter ac iocunde narrare, (cui vel propter omnes virtutes, uel etiam propter ſtudia communia erã amiciſſimus) nonnunquã vna cum Marcilio ac Iulio ad

M. Mauritium conuiuendi & diſſerendi aliquid gratia ipſius rogatu, accerſituq; conuenire ſolitum. vbi quāuis multa & inter epulas, atq; item poſt ſublatis menſis, de poeticis, deq; oratorijs ſtudijs, plura & ijſce de rebus quæ ad eā philoſophiæ partem ſpectant; quam Græci ἠθικὴν, noſtri moralem vocant; inuicem collata eſſent, ac diſputata; plurima tamē aiebat, ſanèq; recondita à Marcilio de principe Orobiorum ortu expoſita fuiſſe ac cōmemorata: è queis ea duntaxat quæ eo referente didicimus; quæque & ad ſciendū digniora, & ad audiendū iocundiora uidebuntur; ob amorē patriæ debitum, cuius nobilitatē falſis opinionibus obſcurari æquo animo nūq̄ ferre potui; tum etiam vt noſtrorū ingenijs viam faciā; quaſiq; exemplar aliquod de conſcribendis rebus antiquis proponam; in medium afferre conſtitui; neq; enim non intelligo nihil nos magis niti decere; quàm ne quid priuatis ſtudijs de publica opera detrahamus; in quo quidem non modo noſmetipſos hebeſcere, & languere nolumus; ſed etiam vt alijs exemplo proſimus enitimur. Itaq; (vt ad rem redeamus) dicebat mihi idem ille Petreius quum aliquando apud M. Mauritium cōuiuendi gratia vnæ omnes conueniſſent; plurimuſq; inter diſcumbendū familiariter admodum, vrbaneq; de litteris, quarum erat ſummū in omnibus ſtudium: ſermo fuiſſet habitus; tum demum ſecundis menſis poſt epulas iam remotis; ſeſe omnes in politiſſimam. M. Mauritij bibliothecā contuliſſe; vbi quum omnes pariter aſſediſſent; tum Marcum ipſum alacriter admodum, vt ipſius ferebat

vſus,ita fuiſſe exorſum. Vlyſſem illũ Homericũ probe noſtis ornatiſſimi iuuenes,quum diſcerpta naui enatando ad Phæacas appuliſſet,honorificeq́ ab Alcinoo tum eorum rege hoſpitio fuiſſet acceptus; tandem poſt epulas huiuſcemodi verbis regem allocutum.

Ἀλκίνοε κρεῖον πάντων ἀριδείκετε λαῶν
Ἤτοι μὲν τὸ δὲ καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ
Τοιοῦ δ' οἷος ὁ δ' ἔστι θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδήν
Οὐ γὰρ ἔγω γέ τι φημί τέλος χαριέστερον εἶναι
Ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχῃ κατὰ δῆμον ἅπαντα
Δαιτύμονες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζονται ἀοιδοῦ
Ἥμενοι ἑξείης παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
Σίτου καὶ κρειῶν μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσων
Οἰνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείη δεπάεσσιν
Τοῦτο τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἴδεται εἶναι.

Nunquid cenſendum eſt poetam illum (vt fertur) poetarum omnium eruditiſſimum in immoderatis epulis,extructiſq́ menſis,vel frequentibus poculis, aut muſicis deniq́ cantibus voluptatem cõſtituiſſe? minime gentiũ. nam qui opiparis dapibus affluenter appoſitis,ac vino in crateras large diffuſo,conuiuas præterea inducit inter huiuſmodi voluptates poetæ cantu ſuauiſſimo demulceri,honeſtum proculdubio nobis cõuiuium narrat: cuiuſmodi qui ſapit ſibi imitandum proponat; tranſferens nimirum voluptatẽ à turpibus rebus ad decoras, atq́ ab eſcis corporeis ad ſpiritales. Quid enim aliud arbitramur Vlyſſem illum, vel Homerum hiſce verbis ſignificare voluiſſe? quàm lauta proborum animorum

alimenta in liberalibus collocutionibus conſiſtere: minime autē in altercationibus, quales ſunt in iudicijs lites, contentiones, rixæ, captiones, cæteraq; his ſimilia: quæ quum ita ſint; quibuſnam iucundis, honeſtiſq; ſermonum illectationibus nunc nos peracto iam cœna corporea, oblectari par ſit; quid vos ſinguli iudicetis audire cupio. Tum L. *Petreius, qui eò fortè data opa vt de principe* Orobiorum *origine diſputatio inſtitueretur aduenerat:* Et *ſi inquit ſumus & ad ſcientiam, & ad actionem in lucem ædit', naturaq; ipſa: ſic nos inſtituit, atque formauit; vt nulla quidem è parte nobis defuiſſe videatur, ſiue ad ea, quibus opus eſt ad agendum; ſiue quibus & ad ſciendum; attamen quum ipſa naturę munera, quibus hominem maxime honeſtatum voluit; ipſe mecū reputo, facile adducor vt exiſtimē, nullum maius reperiri poſſe, quàm ſtudium, vel cupiditatem potius ſciendi; quā ita eximiā, & præſtantem nobis indidit; vt omnia ſcire expetamus; atque ea, quò magis ſcitu difficiliora ſunt, eò uehemētiori ſtudio, curaque, indagare conemur.* Itaque *vt præclare ſcribit* Cicero; *quum ſumus neceſſarijs negotijs, curiſque vacui; tum auemus aliquid videre; audire; ac diſcere; cognitionemque rerum aut occultarum, aut admirabiliū, ad bene beateque uiuendum neceſſariā ducimus.* Enimuero (*ſi* Maximo *credimus*) Alexandrū *illū* Macedonū *regem ferunt quum ad* Ammonis *templum peruiſſet; ſalutatuſque eēt ab ipſo* Ammone *filius; fidem habuiſſe* Deo *iuxta* Homeri *teſtimonium; qui* Iou ē *deorum atque hominum patrem appellauit dicens.*

Τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα πατὴρ ἀνδρῶντε θεῶντε.

Admiſſo igitur oraculo; non illum Darij fugam, non futuræ exitum pugnæ, vtrũne infortunium græciæ impenderet; an Aſiæ miſceri res & conturbari deberet; ſed quaſi hæc omnia recte procederent; curioſe potius de Nili fluminis ortu percunctatum fuiſſe ex Deo; quo nã ſcilicet loco ille fluendi exordium ſumens in Aegyptum decurreret; quaſi hoc vnum ad conſtituendum Alexandri imperium deeſſet. Verum ita natura(vt diximus) cõparatum eſt; vt omnes ad veri cognitionem, & ſciẽtiæ cupiditatem ducamur; atque inuiti etiam trahamur; in qua nimirum vt idẽ inquit Cicero, excellere; pulchrũ quidem cenſeamus; labi autem; errare; neſcire; & decipi & malum, & turpe, arbitremur. Quamobrem(vt deſiderium meum vobis exprimam) quum omnis cogitatio, motuſque animi, aut in cõſilijs capiundis de rebus honeſtis, aut in ſtudijs ſcientiæ, cognitioniſque uerſari debeat; porrò, quum & pauci de numero eorum, qui priſcis tẽporibus in deſcribendis gentiũ originibus verſati ſunt; de principe Orobiorũ ortu pauca diſſeruerint; alij uero nihil omnino retulerint; nonnulli autem, & ſi eam ſuſceperint prouinciam, tamen minus recte, quàm par eſt, ſenſerint; nequaquam mihi vitio dari velim; ſi de re tam difficili, tanq̃ ardua, diſceptationem à nobis ipſis habẽdam putem. quæ enim maior poteſt eſſe ignauia? quàm ortus ſui certa omnino neſcire principia? quid vero ſtultius excogitari poteſt? quàm incerta pro certis habere, falſa pro veris? Quas ob res hortor vos; ac potius oro,

atque obteſtor; vt ad huius quæſtionis tractationẽ, (& ſi perdifficilis eſt, & obſcura) ingenij tamẽ atque animi ue ſtri vires excitetis; vt & certa gentis noſtræ origo ape riatur; & ab iſtis Galliæ partibus excellentis eius nobi- litatis in toto orbe terrarum lumen eluceat. Tum Iu- lius, quum in ijs, inquit, quibus eadem ſtudia, eędemque inſunt voluntates; quales ſumus nos; fieri ſoleat; vt æque quiſque alterius delectetur ac ſui ipſius deſiderio; effi- ciaturque (quod Pythagoras vult in amicitia) vt vna omnium ſit voluntas; profecto petitioni tuæ contradi- cere, nemini fas eſſe iudicarem; niſi ſcriptores illi, qui de Orobiorum ortu nonnulla litteris mandarunt; tanta eſſent, & in varietate, & diſſenſione conſtituti; vt nulla adhuc, (qui ſciam) de vera Orobiorum origine certa manarit, aut omnino probata ſententia. Sunt enim non nulli (quod te tamen minime latere arbitror) qui Oro- bijs ortum à Græcis Tyrrheno duce, alij à Troianis ad iunctis Henetis ſub Antenore extitiſſe velint: plurimi vero contra, Gallis Senonibus ductore Brenno (quãuis quidam indocti Belloueſum malint) eam Orobiorum originem tribuant; quarum opinionũ quæ uera ſit Deus ipſe viderit; quę autem veriſimillima magna quęſtio eſt. Nũquid igitur inter has tam inter ſe diſcrepantes ſen- tentias, nos ipſi L. Petrei diiudicabimus? quum præſer- tim ſuos quæque habeant autores, & quidem locuple- tiſſimos; & quibus (vt inter homines eruditos conſtare video) maxima etiã fides in hiſtoricis monumentis ha- beri ſolet. porro nec deſint ex recentioribus complures

ſanè viri nec ineloquētes, nec ineruditi; à quibus variæ maximique roboris argumenta pro hiſce opinionibus intendantur: quæ quidem non eius generis ſunt; vt diſſolui facile queant. Imo vero inquit Marcilius *facillime ſolui poſſunt. quin dicam audacius quòd ſentio; tam uera temporũ ſupputatione, quàm probatiſſimorum ſcriptorum autoritate ita queunt refelli; vt illorũ error facile fiat omnibus manifeſtus.* Tũ Marcus, *hoc ipſum inquit, quod mihi ſemper cum ad differendum ſanè difficile; tum ad cognoſcendum non ingratũ prorſus nec inutile viſum ſit; hodierno i cõſeſſu ac ſermone (ſi modo liceat) ex vobis intelligere magnopere optarim ſtudioſiſſimi iuuenes.* Nam *quum propter varias diſcrepanteſque doctiſſimorum hominum ea de re ſentētias, id mihi* vix *optādum* videretur; *facile memoria atque animo iampridem exciderat.* Nunc *autem quoniam, inſperante ſanè me, ſed* valde *equidem optāte, in hanc de* Orobiorum *ortu controuerſiam peruenistis: gratiſſimam mihi profectò rem feceritis adoleſcentes; tuque in primis optime* Marcili, *ſi ea mihi, quæ hiſce de rebus ſummo vos ſtudio, curaque peruestigaſſe non me latet; expoſueritis.*

Tum Marcilius, *peruulgatas res inqt requiris* Marce; *tibique non incognitas. quis enim noſtrorum hominum de his plurima non inuenit? non etiam docuit? non denique ſcriptum reliquit? attamen ne ſi fortè defugerimus; cauſam tibi aliquam demus recuſandi; nequaquā grauabimur more noſtro (& ſi nos intelligo & ſyluæ ligna, & mari vndas addere) hac de re ea duntaxat,*

quę cognita nobis ſunt, quàm diligentiſſime ac breuiſſime fieri poterit, explicare. Nam queâdmoduũ vulgo dici cõſueuit; Κόροσ οὐδεὶσ τῶν Καλῶν. Verũ enimuero quoniá probabiliora omnino videri ſolent quæ laceſſiti dicimus; quàm quæ priores: idcirco diſceptationem hãc inter nos ita inſtituendâ cenſeo; vt vnuſquiſque veſtrũ fratres optimi ex ijs veterum opinionibus, quæ antea cõmemoratæ ſunt; eam nimirum, quæ maxime placuerit, (ſunt enim libera omnium iudicia) defendendâ ſumat. iam vero iſta conditione, dum mihi non ſolũ libere ab antiquorum ſententia deſciſcendi, verum etiam eos (ſi res ita poſtulauerit;) non argumentis modo, ſed certis etiam teſtibus refutandi tribuatur facultas. ego.n. & refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia paratus ſum. Hæc nãque (vt ſcitis; & Cicero ſcriptum reliqui;) vetus eſt, & Socratica illa ratio contra alterius opinionem diſſerendi: qua facillime quod veriſimillimũ eſſet; inueniri poſſe Socrates ille philoſophorum facile princeps arbitrabatur. licet igitur veſtro arbitratu percunctemini. Tum Marcus, ingenue vero, inquit, atque ex ſententia exhibes te iam nobis Marcili. quaproter tuæ primũ Petrei partes ſunt; quam pręcipue antiquorum opinionem probes edicere. Et ille, quoniam inquit autoritatem tuam negligere Marce Mauriti mihi eſſe non puto: quibus ſane verbis potero; primam earũ opinionum quas modo Iulius recenſuit; tueri conabor: hanc enim cæteris probabiliorẽ eſſe nõ eſt cur ambigam; quum & ratio ipſa, & probatiſſimorum ſcri-

ptorum autoritas id ita eſſe facile conuincant. Principio namque quũ maximã argumenti vim in rebus antiquis nominum interpretatio afferre ſoleat: quunque Orobiorum nomen (vt quiſquis grçcas litteras vel primoribus, vt aiunt, labijs guſtauerit; vel extremis digitis attigerit; iudicare facile queat) grçcã ſequatur, vt grçce dicam, ἐτυμολογίαν; quam Cicero veriloquium latine dici poſſe cenſuit: omnino neceſſitas pręſcribit; vt vel inuiti Orobiorum originem grçcam eſſe fateamur. At vero ſi græca; igitur a Tyrrheno orti ſunt Orobij. id enim recte ſequi perſpicuum eſt: quum is primus è græcorum ducibus in Italiam Colonias duxerit: quemadmodum ab eruditis rerum geſtarum ſcriptoribus memorię proditũ eſt. Quãobrem C. Plinius haud immerito (mea quidem ſententia) Catoni illi, quicũque is fuerit; ignorantiæ crimen impegit: quod Orobiorum ortũ neſcire ſe ſcriptum reliquerit: quũ à Græcis (vt aperte demonſtratum eſt; dubio procul effluxerit: teſtimonio quoque Cornelij Alexandri viri ſanè quantũ cõiectura conſequi poſſum, eruditiſſimi; cuius ſententiã idem Plinius libro. iij. his verbis refert. Orobiorũ inquit ſtirpis eſſe Comũ, atque Bergomũ, & Liciniforũ, & aliquot circa populos autor eſt Cato: Sed originẽ gentis ignorare ſe fatetur: quã docet Cornelius Alexander ortam à græcia) interpretatione etiã nominis uitã in montibus degentibus. In hoc ſitu interijt Orobiorũ oppidũ Bara, vnde Bergomates Cato dixit ortos etiamnum prodente ſe altius, quàm fortunatius ſitos. hæc illę. Cæterũ hoc

quidem loco Marcili multiplices poſſem ac varias ad ea,quę diximus,probanda,confirmandaque,non ueterum modo,ſed recentium quoque ſcriptorrum rationes afferre:ni his iam fermè nihil opus eſſet: quum ea quam propoſuimus ratio, tam valida ſit, ac ſtabilis; vt quicũque illam uel parum refutauerit;cæteras omnes labefactaſſe uideatur. quare expecto quid ad hęc reſpondeas Marcili. Tum ille,*tam & ſi puulgata hęc inquit ſunt,*Petrei *ac pinfirma potius argumenta; attamen ne à cæpto perquirendæ veritatis ſtudio deſiſtamus; quæ in contrariam partem plurimum mihi facere videntur apponam:tuoque primũ argumento ita reſiſtam; vt id quod tu concludere conatus es; nec eſſe conſequens;nec ex propoſitis ſequi facile omnes exploratum habeant.* Orobiorum *namque originem græcam eſſe ob id præſertim aſſeris; quod eorum quoque nomen græcum ſit; vel,vt rectius loquar;eſſe poſſit:verũ id,ex eo nequaquã effici,aut deduci poſſe, quis non ſatis videt? quis non intelligit? quũ ſiquidem plura inueniantur gentiũ nomina græcam etymologiã ſiue notationem aſciſcere;quarum tamen populos barbaros ſemper fuiſſe* Strabo,Plinius,*alijque nõnullli probatiſſimi autores tradidere.Quis enim eſt qui neſciat* Himantopodũ,Phęnicũ,Aethiopũ,Hamaxobiorũ Troglodytarũ,Anthropophagorũ,Ichthyophagorũq; *nomina græca eſſe? quũ tamẽ hi omnes populi natura barbari ſemper extiterint? longeq; ab ipſa græcia remotiſſimi?* Nam Ichthyophagorũ *quidem genti nomẽ*

piſcium in victu vſum dediſſe; Struthiophagis vero è Struthijs cibum; Anthropophagis autem; quod carnibus uescantur humanis neminem fermè arbitror eſſe qui non exploratum habeat. at vero quis ignorat? Troglodytas ab eo quod cauernas ſubeant; Hamaxobios autem quod in plauſtris vitam agant: fuiſſe nuncupatos? vt omittam interim & Aethiopas a nigris oculis; & à rubro colore Phœnicas; nec non & à flexis crurum niſibus Himãtopodas, quaſi loripedes appellatos. has ob res nos quoq; pro Orobijs noſtris reſponſum hoc volumus; quod quãuis eorum nomen ad græcum etymon trahi poſſit; non continuo tamen eorum originem græcam fuiſſe ſed potius barbaram, id eſt, hebræam vt poſtea probabimus. Non eſt igitur tam explorata iſta ratio, ad id quod volunt iſti confirmãdum, quàm uidetur; unde quum Cornelius Alexander aſſerit Orobios à græcis ortus ſui principium omnino nactos fuiſſe; negandum eſt; quumq; id ille à græca nominis interpretatione, quod eſt validiſſimum in hiſtoria argumentum; probat: protinus dicerem nõ eſſe cauſam; quin verius dicamus eam Orobiorum originẽ barbarã eſſe, quàm græcam. Quid enim eſt hoc illo euidentius? nempè quum ipſum Orobiorum nomen incertæ, ambiguæq; ſit originis; vt ſcite admodũ Cato docuit; quippe quod tàm hæbreã quàm græcam etymologiam ſequatur. Porro quum lingua barbara antiquior ſit quam græca, vt autor eſt Plato in Cratylo dicens. Nunquid potiſſimus nobis hic ſermo ſan ille?

quod ipſa à barbaris q̃buſdã accepimus? (nobis q̃ppe antiq̃ores ſunt barbari) uel ob uetuſtatẽ ita ea diſcerni nequeũt vt & barbara. Tũ uero maxime hebræa, vt potè primo humani generis ortu mortalibus tradita, queadmodũ D. Auguſtinus aliją plurimi ſacrarũ litterarũ enarratores eruditiſſimi tradunt: haud ſanè intelligo, cur nõ confiteri omnino neceſſe ſit, Orobiorum nomen prius hebræũ quàm græcũ, itemq; eorum originẽ prius barbaram ideſt, hebræã fuiſſe, quã græcã. id. n. recte ſequitur, quod vbi nomen prius fuerit barbarũ, ibi origo etiã prior extiterit barbara: quãvis id nomen poſtmodũ effluxerit in græcam latinamue linguam. Non dubito, inquit, Petreius, quin barbara lingua, preſertim vero hebræa vetuſtior ſit quàm græca; nec id nunc agitur: verum an Orobiorum nomen hebręum eſſe poſſit à te probari velim. Et ille, concedis igitur, inquit, frater optime hebræam linguam antiquiorem eſſe græca? Prorſus inquit Petreius concedo Marſili, Tu autem Orobiorum nomen hebræũ eſſe nunquid probare poteſ? Quid ni poſſim reſpondit Marſilius? Nam, vt ſcis, ab ineunte protinus adoleſcentia hebræam linguam ac litteras didici. atque quum hoc probatum fuerit, profligata iam hęc peneq; ad exitum adducta erit quæſtio; quamobrem ſcias velim, quod quemadmodum apud græcos ὄρος eſt mons, & βίος, vita, è queis ὀρόβιοι græce ſint vitam, in montibus degentes vt ait Plinius: ita quoq; apud Hebræos, queadmodum ij qui hebræas dictio-

nes interp̄tantur; aptiſſime tradūt; הרות HOROTH *ſunt montes,* בנים BANIM, *vero filij; quibus, ſecluſa tantum è priori verbo poſtrema,* TH, *littera, ſimul iunctis, effectum eſt nomen compoſitum* הרובנים HOROBANIM, *quod montiū filios, ſiue, ut ita loquar; montigenas latine ſignificat: qui poſtmodum à* Gręcis, *vt ante diximus;* ὀρόβιοι *ideſt monticolæ ſunt appellati. quapropter qum* Orobiorū *nomen vt demonſtratum eſt, hebræam primum notationem ſequatur, quàm græcam; quis non intelligit? eorum etiam originem prius hebræam fuiſſe quàm græcam?* At vero, *ſi non à græcis orti primum fuere* Orobij; *igitur neque à* Tyrrheno *primum* Męone, *aut* Antenore *phrygio; neque rurſus ab* Aſiaticis Henetis, Paphlagonibus *ne: quia hebræi non ſunt; ſed ab ipſa potius* Iudæa *longe remotiſſimi.* Cæterum *his ita conſideratis probatiſq; non poſſum non vehementer admirari* C. *Pliniū hominem omniū ſententia doctiſſimum,* M. *Catonis verba tam parum fideliter retuliſſe. neq; enim* Cato *vnq̄ (qui ego ſciam) neſciſſe ſe* Orobiorum *originem confeſſus eſt: quod ei tā parum ingenue à* Plinio *obiectū eſt: ſed incertam eſſe, & ambiguam aſſeruit. quod vel ex ipſius uerbis facile quiſque iudicare poteſt: ſic enim in quibuſdam eorum, quæ* Catonis *feruntur; originum fragmentis, ſcriptum inuenio.* Olanum, *inquit, ante à* Thuſcorum *duce, qui cum* Orobijs *colonis ibi primus inſedit: quorum origo incerta; vti* Comū, Bergomum, Liciniforū, *& aliquot circa populos: inde ab inſubrū*

principe nomine Medo adaucta Mediolanum nomen ſeruat. hæc Cato, è queis perſpici facile poteſt diligentiore adhibita obſeruatione; illud à Plinio, Catonem Orobiorum ortum ignoraſſe, non recte adfirmari, quũ aliud quidem ſit, longeꝗ diuerſum; neſcire verbi alicuius gentiſue originem; aliud vero incertam & ambiguam aſſerere. qui enim ignorat, nullam omnino nouit originem: qui autem ambiguam & incertam eſſe dicit; aut duas, aut plureis eſſe poſſe exploratum habet: verum ambigit quę nam potiſſimum ex his eligēda ſit. quapropter, meo quidē iudicio, potius eſſet affirmandum, M. Catonem ob id nequaꝗ̃ dixiſſe Orobiorum originem incertam eſſe; quod eam ipſe penitus neſciret: ſed quod id pſum Orobiorum nomen incertam omnino et ambiguam etymologię rationem poſſet aſciſcere: quippe quod tam è barbara id eſt hebræa, quàm græca, vt Quintiliani vtar verbo, originatione non incommode, nec admodum difficile deduci poſſe perſpiceret. Nã quis obſecro adeo uecordi eſt animo: vt Catonem illum talem, tantumꝗ virum, quid ὄρεσ, quedue, βίοσ, apud Gręcos ſignificēt ignoraſſe cenſeat? nemo profecto; niſi inſanus quis, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris: quum & ipſius Catonis ſcripta, & Ciceronis autoritas gręcis litteris, doctriniſꝗ eum apprime eruditum fuiſſe clariſſime oſtendant. Ius, inquit Cato apud Ciceronem de ſenectute, augurum, pontificum, tracto; multum etiam græcis litteris vtor. Quam ob rem hac in re Plinio, viro alioquin

eruditiſſimo minime aſſentiendum eſſe, ipſius quoque teſtimonio facile exiſtimarim. Nemine͂, enim ait in initio ſecundi naturalis hiſtoriæ libri, unum ſequor; ſed quemcunq; veriorem perſpexero: ſtultu͂ eſt enim propterea quod quis que͂dam vera ſcribit; etiam in erratis eum ſequi; legamus ergo roſas, ſpinas vitemus.

Tum Petreius; *recte inquit* Marſili *iſthæc abs te dicerentur; atq; aliter ſentire propemodu͂ furor eſſet: ſi libellum illum de originibus vrbium* Italiæ, *qui ſub* Catonis *nomine paſſim circunfertur; ipſius* Catonis *genuinum eſſe demonſtrare poſſes: quum & multoru͂ autoritate conſtet;* M. *illum* Catonem *plura quàm nu͂c habeantur, originum uolumina conſcripſiſſe. Na͂ apud* M. Tulium *de ſenectute idem ipſe* Cato, *ſeptimus, inquit, mihi originum liber eſt in manibus; omnia antiquitatis monimenta colligo. tum etiam quod no͂ pauca earum originum verba & à* Terentio Varrone, *in libris de re ruſtica, & à* Cicerone *in oratione pro* Cn. Plancio, *nec non & in quarto* Thuſculanarum *quæſtionu͂ volumine, aliiſq; pluribus in locis citari ſoleant: que͂ nihilominus in peruulgato iſto* Catone *nuſquam gentium reperiri poſſunt. quo negotio intelligi par eſt; aut falſum, aut co͂mentitium, aut certe vanum eſſe* Catoni *libellum illu͂ vnicu͂, imperfectum, atq; omnibus modis obtruncatum minimeq; ſibi conſtante͂ aſcribere.*

Tu͂ Marcilius *uera inquit, & apertiſſima ſunt quæ co͂memoraſti* Petrei; *diciq; aliter nequaq͂ poteſt: itaq; aſſentior tibi,* Catone͂ *illu͂ plures de originibus libros*

edidiſſe; multaq́ eorum verba ab antiquis recenſeri; quę tamen in eo opuſculo, quod prę manibus habetur; minime inueniantur ſcripta. verum hęc frater optime nihil ad nos; fallaci enim admodum ratiocinatione deciperis. Non enim *liber ille originum integer eſt, vt opinaris & ſubciſiuus; ſed ſunt potius, vt neceſſitas cogit ac ratio; fragmenta quędã, ita vt cernimus in unũ quoddam corpus redacta: quæ ex illis non paucis originum libris, quos ſcripſit* Cato; *vel ſola remanſerunt: quemadmodum omnibus, illa neſcio quę* Gulielmi Mãtuani *collectanea legentibus perſpicuum eſſe poteſt.* Q*uapropter mirari te haud ſanè decet; ſi plura & à* Varrone, *& à* Cicerone, *& à* Macrobio *verba citari conſueuerint; quæ tamen in hiſce peruulgati, originũ fragmentis nequaq̃ ſcripta reperiantur: quando, vti dictum eſt; libellus ille originum truncus admodũ eſt ac mutilus: ex quo pręter quædam de italicarum vrbium origine fragmenta, nihil penitus ſuper eſt; attamen quod hęc, quantulacunq́ ſunt; ipſius* Catonis *natiua, ac genuina cenſenda ſint; antiquorum virorũ probat autoritas; ac primũ quidẽ* Dionyſii Halicarnaſſei, *quem* M. Varronis *libertum fuiſſe conſtat; is enim libro primo* M. Catonem *&* C. Sempronium *temere nimium, ne dicam iſolẽter, arguens, eorum de* Ligurũ *origine ſententiam ita recẽſuit.* Ligures, *inquit, multa* Italiæ *loca incolunt; atq́ etiam* Galliæ *quędam poſſident; vtra vero ſit eis terra patria incertum eſt: nihil enim vlterius de his certi dicitur. doctiſſimi autem*

Romanorum ſcriptorum in quibus eſt Portius Cato, *qui vrbium* Italię *origines diligentiſſime collegit;* & C. Sempronius, & *alij plęriq; græcos eos fuiſſe dicũt, ex ijs qui* Achaiam *aliquando incoluerunt; multiſque commigrarunt ætatibus ante* Troianum *bellum.* Non *vlterius tamen diffiniunt; neque græci generis cuius fuerint; neque vrbem ex qua profecti, neque tempus, neque migrationis ducem, quaue uſi fortuna ſedes patrias reliquerint: verum græca vſi fabula, ne vnũ quidem eorum qui græca ſcripſerunt autorem certum adhibuerunt. veritas igitur in occulto. hęc hic.* C. *quoque* Plinius *libro tertio ſæpenumero* Catonem *citare ſolet: pręſertim vero capite. xviij.* Venetos *inquit* Troiana *ſtirpe ortos; autor eſt* Cato*: itemque capite. xiij. ait* Catonem *ſcribere* Ameriam *vrbem ante* Perſeum *bellum annis ferme nongentis fuiſſe conditam. quæ quidem omnia in ijſce* Catonis, *quæ paſſim feruntur, fragmentis ſcripta reperies: quibus illa quoque quam antea cõmemorauimus; eiuſdem* Plinij *de* Orobiorũ *ortu ſententia non incõmode (vt opinor) addi poteſt.* Nam & *ſi parum fideliter eam retulerit; ab ijs tamẽ de quibus nunc loquimur; peruulgatis originum fragmentis depromptam fuiſſe manifeſtũ eſt.* Quas *ob res ſiquid es facturus* Petrei *noua aliqua cõquiras neceſſe eſt: iſthæc ſiquidem* Cornelij Alexandri, *ac ſectatorum eius quantum valeat vel ratio, vel autoritas, ſatis iam perſpicue (ni mea me fallit opinio) demonſtrauimus.*

Tum L. Petreius, *ſolet inquit* Marcili, & *ſubtilius,*

& fuſius his ſingulis à nõnullis reſponderi:ſed ea quę perſpicua ſunt, vt ait Cicero; longa eſſe non debent. Quid enim ijs, quæ à te tam multa dilucide, copioſeq́ dicta ſunt; apertius? quid enodatius? quid deniq́ uerius dici poteſt? Itaq́ quoniam & ea quæ dixiſti, omnẽ(vt dici ſolitum eſt) fidem ſenſibus, ideſt, incorruptis, atque integris teſtibus, aſciſcunt; & eadem mihi valde probata ſunt; quod & iſtis puto: omittam profecto contra omnino amplius aliquid velle dicere. Verum nunc Iulium, ſi ipſi cõmodum eſt, audiamus: ſtudet enim noſter hic audire Mauritius; quę nam ſit tua C. Iuli, (ſuo enim quiſq́ ſtudio maxime ducitur) de Orobiorũ origine ſententia. Quamobrem aggredere quæſumus; eſt enim is tibi proprius differendi locus. Tum ille ridens, Nunquid obliti eſtis, inquit, quod vobis initio dixerim? me propter varias, diſcrepãteſq́ doctiſſimorum hominũ opiniones, quid de Orobiorum ortu ſentirem explicare vix poſſe? quis.n.ea probare queat; quæ percepta, quæ compręhenſa, quæ cognita nõ habet? attamen, quoniam ita vultis; geram vobis morem: totamq́ eorum(non ignorantibus tamen vobis quid ſim dicturus) qui Gallis Senonibus duce Brẽno Orobiorum originem tribuunt; ſententiam, quoniam otioſi ſumus; explicabo: & agam quidem quàm breuiſſime potero. etenim deuictis Cornelij Alexandri, Pliniję erroribus, longa de meo ſermone detracta oratio eſt. Brennum namq́ illum Gallorum ducem plæraſque Orobiorũ ciuitates condidiſſe; non equidem ratio ulla,

aut diſputatio, vt credam, impellit: ſed nobilitas ſummorum, tum antiquorum, tum recentium ſcriptorum & autoritas. Preſtò *enim mihi ſunt, præ cæteris tres magnæ apud latinos exiſtimationis viri huiuſce opinionis quidam quaſi duces ac principes:* Trogus. ſ. Pompeius, *ſiue is potius* Iuſtinus *ſit;* Pauluſq́ Diaconus, *ac* Iooannes Sareſ beriēſis. *qui omnes vno quaſi ore tradunt;* Brennum *in tranſpadana* Gallia *vrbes plurimas condidiſſe. verū ſi placet; nec alienū putatis; ſingulorū verba proferā.* Perplacet vero inqt Marcilius; *nec alienū ſuſcepto operi videri poteſt.* Tum ille, quęſo *igitur inquit attendite: principioq́* Trogum Pompeiū *de* Gallis, *qui ductore* Brēno *in* Italiā *venerāt; lib. xx. ita dicentem auditote.* His autem inquit *gallis cauſa in* Italiam *veniendi, ſedeſq́ nouas quęrendi, inteſtina diſcordia, & aſſiduæ domi diſſentiones fuere. quarum tędio, quū in* Italiam *veniſſent; ſedibus* Thuſcos *expulerunt: &* Mediolanum, Comū, Brixiā, Veronā, Bergomum, Tridentum, Vincentiā, *condiderunt. hæc ille,* Paulus *vero* Diaconus *libro* Longobardicæ *hiſtoriæ ſecundo, hunc fermè in modum ſcribit.* Antiquiſſimo, *inquit, tempore,* Brēnus *rex* Gallorū; *qui apud* Senonas *vrbem regnauit; cum trecentis millibus* Gallorum Senonum *ad* Italiam *venit: eamq́ vſq́ ad* Senogalliā, *quę à* Gallis *ſenioribus vocitata eſt; occupauit. cauſa autem cur* Galli *in* Italiam *venerint; hæc fuiſſe deſcribitur. dum. n. vinum deguſtaſſent ab* Italia *delatum; auiditate vini illecti ad* Italiam *tranſierunt.* Horum

centum millia non longe à Delphos inſula properãtes Grecorum gladijs extincta ſunt. alia uero cẽtũ millia in Gallitiam ingreſſa; primum Gallogræci, poſtea vero Galatæ appellati ſunt. & ij ſunt: quibus doctor gentium ſcripſit epiſtolam Paulus. Centum millia Gallorũ qui in Italia remãſerant; Ticinum, Mediolanum, Bergomum, Brixiamq; conſtruentes, Ciſal pinæ Gallię regioni nomen dedere. iſti ſunt Galli Senones; qui olim vrbem Romuleam inuaſere. Hæc autem & plura alia Ioannem Sareſ berienſem ſexto Polycratici volumine differentẽ accipite. Tradunt, inquit, hiſtoriæ Brẽnum ducem Senonum, qui exercitũ Romanorũ apud flumen Aliam confecit; ipſamq; urbem Romam irrupit; cæpit; & cæſis patribus, & ſubacta Italia, inuaſit grętiam; vaſtãs oĩa, vniuerſiſq; terribilis, vſq; ad Delphici Apollinis templum, quod ſitũ eſt in monte Parnaſſo, proceſſit: ipſiuſq; Apollinis appetens ſpolia, ſcurriliter iocatus ait: locupletes deos largiri hominibus oportere. hunc, inquam, tradunt de maiori Britania, quæ ab aduentu Saxonum in inſulam, vocatur Anglia, oriundum: apud Trogum Pompeium in. xx. reperitur: quia Senones Galli cõmilitones Brẽni quum in Italiam veniſſent; Thuſcos à ſuis ſedibus expulerunt: in ea cõdiderunt vrbes egregias, Mediolanum, Comũ, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, atq; Vincentiam. manſit autem exercitus ille Brẽno duce triumphator, & ſemper inuictus; donec inſurgere auſus eſt in Deos; ipſum Apollinis delphicũ inuadens templum; vbi quũ

incolæ, Dei opem ſupplicitér implorarent; iuuenē ſupra humanum modum inſignis pulchritudinis in delubri culmine conſpexerunt: auditus eſt etiam ſtridor arcus, & ſtrepitus armorum; ſubito etiam terræmotu pars montis abrupta Gallorum ſtrauit exercitum: inſequuta deinde tempeſtas eſt, quæ grādine, & frigore ſaucios abſumpſit. Dux ipſe Brēnus quū dolorē uulnerum ferre nō poſſet, pugione vitam finiuit. hęc hic. Quod *igitur fundamentū, huius quęſtionis eſt, id pręclare iactum videtis; quod quoniam ferrè cōſtat inter omnes, non veteres ſolum quos recenſui, ſed etiam recentiores haud paucos, quos data opera prætermitto: fateamur neceſſe eſt* Orobios *à* Gallis Senonibus *duce* Brēno *ortos fuiſſe. excluſa namq;* Cornelij Alexandri *ac* C. Plinij *ſentētia, qum præterea nulla ſit alia, iſ ſthęc* Trogi Pompei, *& cæterorum latinorum opinio maneat neceſſum eſt.* Tū Marcilius, *enumeraſti inquit optime* Iuli *memoriter quidem, ac diſtinčte quorundā de* Orobiorum *ortu ſententias: aduerſus quas, tametſi multa nunc cum vere, tum vehemēter dici; ac copioſe etiam afferri poſſint: tamen dicere prætermittam: abſurdum eſt enim de tam perſpicuo iſtorū errore, pluribus, q̄ opus eſt, verbis velle contendere. Sed ego nūc omiſſis ijs omnibus, quæ negari facile queant; (ne cōtentioſe rem agere videamur) quæ & certiſſima, & clariſſima mihi videbūtur, opponā.* Principio *igitur rationem eam, quam adfers* Iuli, *nō ſatis firmam puto: quod enim plurimis cum antiquorum, tum recentium:*

ſcriptorum hominibus ita videatur, vt tu dixiſti; id ſatis magnum eſſe argumentum ratus es; cur Brennum Orobiorum ciuitatum conditorē fuiſſe fateamur. quod quàm leue ſit, tum etiam falſum videamus. Ac primum quidē quum ſcriptores illi temporū, quos græce Chronographos appellare couſueuimus; quoſq; tuæ opinionis quaſi duces adduxiſti; hallucinati Grecorum fabulis ac mendacijs inueniantur: quis non intelligit? illorū teſtimonium nullius fermè vel ponderis, vel fidei eſſe, vel autoritatis? At qui, inquit, Iulius ſi iſtud obtinueris; traducas me ad te totū licebit. Tum Marcilius, facillimum id quidem eſt, inquit. Nam quū Italię origo ſplendidiſſima extiterit cum tēpore, tum origine gentis: (cæpit enim aureo ſæculo, vt inquit Cato, quem Cicero religioſiſſimum teſtem vocat,) ſub principibus Dijs Iano, Chameſe, Saturno, gente Phœnicea & Saga; quæ poſt inundationem terrarum per orbē prima colonias miſit Porrò quum Trogus Pompeius, quem quaſi ducem poſteriores hiſtorici ſequuntur; libro.xx. vniuerſam Italiam à Græcis ortus ſui initium ſumpſiſſe fidenter ſcribat: Quis eum Grecorum fabulis, ac cōmentis, qui à ſe principio emmanaſſe Italiam exiſtimant; non niſi deceptum, adeoq; hallucinatū cenſeat, vt publicam probatiſſimorum ſcriptorum fidem aut ignoraſſe, aut contēpſiſſe, aut ſaltem Fabiū Pictorem, M. Catonem, C. q; Semproniū viros planè eruditiſſimos neqūaquā legiſſe videatur? Cur autem ad ea Græcorū mendacia, quæ antiquorū iudicio, & co-

rum maxime quos modo nominauimus;nota occurrũt, & illuſtria;in ſole caligarit:non ſatis equidem intelligi poteſt:niſi eũ fortaſſe,quæ de Græcorũ mendacijs.M. Cato ac.C.Sempronius ſcripta reliquerunt non acce-piſſe ſentiamus. Siquidẽ Cato in originũ ſuarũ prin-cipio,Græci,inquit,tam impudenti iactantia eff undũ-tur:ut quoniã his dudũ nemo reſpondit;ideo libere à ſe ortã Italiã,& eandẽ ſpuriã,& ſpurcã, atq; nouitiã nullo certo autore,aut ratione,ſed per ſolã inſaniam fabulentur.Itemque C.Sempronius. Hæ,inquit, ſunt veræ tàm priſcæ Italiæ quàm vrbis Romæ antiquita-tes,& origines:quibus quoniã plures Græci poſtre-mis temporibus in Italiã cõmigrantes, mixti fuerunt: ob id à ſe principio emanaſſe Italiã Græcia falſo exi-ſtimauit;græca cũ leuitas tum fabuloſitas.Quis.n.ex antiquiſſimis nõ ſcribit à Iano Ianiculũ; & Hetruſcos veteres Gallos conditos?& tamen plures Græcorum tradunt àTyrrheno Lydo,qui fuit nuper,& heri;po-ſitos.Quin & Turrenã Thuſcorũ regiam nõ puduit eos Romã aſſerere:tanta videlicet impudentia cum eorũ iactantia eſt:vt omniũ gentiũ,& imperiorũ,atq; vrbiũ præclariſſimarũ ſe conditores eſſe apertis ſæpe mendacijs conſcribant.hæc ille.Verũ hæc ratio mini-me congruerit;quandoquidem hi à latinis non modo ſcriptoribus,ſed à Græcis etiã ſæpenumero citari cõ-ſueuerint.Quid igitur?Ego mehercle, tãetſi vereor in hoc loco,quid hac de re ſentiã exprimere; dicã ta-men:ne qua fortè refellendi pars in tam accurato ſer-

mone præterita eſſe videatur. Nemo *ferè veſtrum eſt; quin clariſſimũ illud* M. Catonis *vaticiniũ ſępe audierit; nonnunquã etiã in antiquorũ monimentis legerit; quod olim in Gręcos ab eo tanquàm ex oraculo editũ fuiſſe* C. Plinius *libro.xxix.teſtatur dicens.* Quod *clariſſime intelligi poteſt ex* M. Catone: *cuius autoritati triumphus, atque cenſura minimũ conferunt; tãto plus in ipſo eſt.* Quãobrem *ipſius verba ponamus.* Dicam, *inquit, de iſtis Gęrcis ſuo loco* Marce *fili quid* Athenis *exquiſitũ habeã: & quod bonũ ſit illorum litteras aſpicere; non perdiſcere. vincam nequiſſimũ & indocile genus illorũ. & hoc puta uatẽ dixiſſe:* Quandocunque *iſta gens ſuas litteras dabit; omnia corrũpet: tunc etiã magis ſi medicos ſuos huc mittet : iurarunt inter ſe barbaros omnes necare medicina: ſed hoc ipſum mercede faciunt; vt fides his ſit; & facile diſperdant:* Nos *quoque dictitant barbaros; & ſpurcius nos, quàm alios opicos appellatiõe fœdãt.* Atque *hic* Cato *ſexcẽteſimoquinto anno vrbis noſtræ obijt.lxxxv.ſuo: nequis illi defuiſſe publice, aut priuatim vitæ ſpatia ad expendendũ arbitretur. hęc* Plinius. Quare *non alia de cauſa inficias irem* Trogũ Pompeium Gręcorũ *fabulas, ac figmenta fuiſſe perſequutũ; niſi ne qua in parte diuinũ illud, quod diximus,* M. Catonis *oraculũ euaneſceret.* Quo *circà tua illa ratio* Iuli *ex* Trogi Pompei *autoritate deducta nihil tibi proderit: quippe quod* Trogũ *ipſum; qui tuę rationis quaſi fons, & fundamentũ eſt:* Gręcorũ *cõmentis captũ fuiſſe, atq; hal-*

lucinatũ aperte probatũ ſit:ſed hæc hactenus. Nunc vero ſit necne eidẽ Trogo,*recẽtioribuſque iÿſce chronographis,quos nominaſti;in hiſtoricis monimẽtis omnino fides adhibenda;expendendũ eſt.ad quod præſtandũ ex antiquiſſimo* Perſarũ *hiſtorico Metaſthene optimũ capi poteſt exordiũ.is enim in initio ſtatim de indiciÿs annaliũ* Medorũ,*atque* Perſarũ, *qui autores, vt græce loquar;in chronographia recipi debeãt;ſcite admodũ his verbis docet.* Q*ui de temporibus dicere parant; neceſſe eſt illos,non ſolo auditu, & opinione chronographiã ſcribere:ne quũ per opiniones ſcribũt, vti Græci;cum ipſis pariter & ſe & alios decipiant: & per omnẽ vitã aberrent.* V*erũ abſque errore fiet; ſi ſolos annales duarũ monarchiarum ſecuti, cæteros omnes vt fabulatores reiecerimus.in his.n.tam liquido,atque vere digeſta ſunt tẽpora,*Reges,*& nomina, quàm apud eos ſplẽdidiſſime regnatũ eſt.neque tamẽ omnes recipiendi ſunt,qui de his regibus ſcribunt: ſed ſolũ ſacerdotes illius regni,penès quos eſt publica, & probata fides annaliũ ſuorũ.*Q*ualis eſt* Beroſus:Nam *is Chaldæus omne tẽpus* A*ſſyriorũ digeſſit ex antiquorũ annalibus;quem ſolũ,vel maxime vnum* P*erſæ nnnc ſequimur.* Ex *hac igitur perſpicua Metaſthenis præceptione,qui autores in deſcribendis temporibus accipiendi, reiiciendiue ſint;facile intelligi,iudicariq; poteſt. Suſcipiẽdos namque eos omnes abſque cõtrouerſia cenſet:qui publica, probataque fide ſcripſerũt: quales ſunt cuiuſque imperiÿ ſacerdotes , penès quos*

antiquitus publica annalium fides habebatur. Eos *ſiquidem publicos rerũ geſtarũ, ac temporũ ſcriptores fuiſſe, præter* Metaſthenem, Cicero *quoq; noſter libro de* Oratore *ſecundo cõfirmat his verbis.* Erat, *inquit,* Hiſtoria *nihil aliud, niſi annaliũ confectio; cuius rei, memoriæq; publicæ retinendę cauſa, ab initio rerum* Romanarum *vſq; ad* P. Mutium Pontificem *maximũ res omnes ſingulorũ annorũ mandabat litteris* Pontifex *maximus; efferebatq; in album; & proponebat tabulam domi; poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi, ij; qui etiam nunc annales maximi nominantur.* Hanc *ſimilitudinem ſcribendi multi ſecuti ſunt: qui ſine vllis ornamentis monimenta ſolũ temporum, hominum, locorũ, geſtarũq; rerum reliquerunt.* Itaq; *qualis apud* Græcos Pherecydes, Hellanicus, Acuſilas *fuit; alijque ꝑmulti: talis noſter* Cato, & Pictor, & Piſo: *qui neque tenent quibus rebus ornatur oratio(modo enim huc iſta ſunt importata) & dum intelligatur, quid dicunt; vnam dicendi laudem putant eſſe breuitatem. hęc ille,* Cæterum *huiuſcemodi publicæ, probatæq; fidei ſcriptores ij ſũt; qui quattuor maxime illuſtrium regnorũ res geſtas, ac tempora litterarũ monimentis commendarunt.* In *his autem facile mea quidem ſententia cæteris antecellunt; in primis quidẽ inter externos* Beroſus *patria quidẽ* Babylonicus, *dignitate uero* Chaldæus; Chaldæi *ſiquidem,* Diodoro *teſte, eum locum in* Babyloniorum *rep. obtinẽt; quem ſacerdotes, &* Prophetæ *apud* Aegyptios; *dehinc* Metaſthenes Perſa,

Manethon ſacerdos Aegyptius;nec non & Philo Iudæus:è grecis autem Myrſilus Leſ bius,Archilochus, ac Xenophō:Porrò *ę noſtris,*Fabius *Pictor,*M.Cato, C.*Cæſar,Criſpus* S*alluſtius,*C.*Sempronius,*T.*Liuius, & ſiqui ſunt alij;q. à* Beroſo*,ac publica quattuor monarchiarū annaliū fide non deſciſcant.* At *gręcū iſtud quidem monarchia verbū eſt: ſed dabitis profectò, vt id quoq; mutuemur;dicaturq; tam Latine Monarchia; quàm ſæpe apud* Ciceronem*T*etrarchia *dicitur:verū mehercule enitar;vt latine loquar;niſi in huiuſcemodi verbis,quibus;vt & alijs multis,conſuetudo iā vtitur pro latinis.*Cæ*terum nihil vos perturbet viri ornatiſſimi,*Metaſthenē Per*ſam duarū ſolū monarchiarum Aſſyriæ ſcilicet,ac* Per*ſicæ annales comprobaſſe:*Nā *huiuſce rei cauſa illa mihi magis probanda videri ſolet;quod* Metaſthenis *tempeſtate nondū duarū aliarū monarchiarū acta(faciamus.n.tractando hoc verbū vſitatius,&tritius)deſcripta eſſent;Græce nimirū ab* Alexandro Macedonū *rege vſq; ad* Philippū *nouiſſimum Syriæ,atq;* A*ſię regem:nec non &* Romanæ; *à* Romulo *vſq; ad Cęſarū tempora:quippe qui vel ante* Alexandri Macedoniæ *regis imperiū, vel einſdē potius temporibus floruerit;quemadmodū ex ipſius met verbis facile cognoſci poteſt:ait enim.* Noſtra *ætate* Arſes *annis quattuor regnauit:* Darius *vltimus,ſex.* Magnus Alexander,*qui imperiū in* Grę*cos tranſlulit; annis duodecim.* Seleucus Nicanor,*qui nunc agit annum triceſimū;ſuccæſſit toti* A*ſiæ,ac* Syri*æ.* Ex *quibus*

ſanè vnrbis licet intelligere, in initio. Græcę monarchiæ ab Alexandro primum cœptę Metaſthenē ipſum floruiſſe. quocirca credamus neceſſe eſt, de Gręcę monarchiæ annalibus, quid ipſe ſentiret; eum litteris mãdare nequaq̃ valuiſſe. De Romanorũ vero annalibus ſiluiſſe Perſam hominē minime mirũ eſt: aut quod latinæ linguę rudis eſſet; aut quod eius ętate Romanorum annales nōdũ publicũ accepiſſent. Nos vero harum etiã duarum monarchiarũ Gręcę ſcilicet, ac Romanæ annales, & hiſtorias, nequaq̃ proprio freti iudicio, adiecimus; ſed antiqui pariter, ac diligentiſſimi Hebræorũ hiſtorici Philonis autoritate apponendos curauimus. is enim ſcribit in hiſtorijs ſuis tēpora quadraſſe ad veros annales quattuor monarchiarum; qui ſoli emēdatiſſimi habentur: quos ſoli, vel maxime primi retulerunt ex Chaldæis Beroſus pro monarchia Aſſyriorũ: & Metaſthenes Perſa hiſtoricus, in annaliũ indicijs. pari forma ait ex Græcis eos ſe ſequutũ, qui annales Gręcorũ ſequuti ſunt. lxxij. ſeniores interpretes vſq; ad Ptolomæũ & Haſmonaim, id eſt, Macchabæos: & inde Romanos qui tempora ſua diligentiſſime conſeruauerunt. Quapropter, vt aliquando totã huius generis rationē concludam, ac definiam; quũ & Metaſthenis Perſæ, & Iudæi Philonis teſtimonio ſatis admodũ manifeſte probatũ ſit, ijs tãtũ qui quattuor monarchiarũ res geſtas cōſcripſerunt; prępertim uero ac magis teſte Myrſilo Leſbio, ijs, qui conſentiunt in eorũ patria hiſtoria: quàm quibuſuis alijs, quãuis aliàs

eruditiſſimis,credendum eſſe;ec quid cauſæ erit? cur quiſquam Trogũ Pompeiũ, & eos,qui eũ ſequuntur; non penitus in ea diſputatione,quæ eſt de Italiæ,& Orobiorũ noſtrorũ origine;reijciẽdũ cenſeat? quippe qui neq; alicuius regni ſacerdos extiterit; nec expublica aliqua,probataq; annalium maximorũ fide, ſed ſolo ex auditu,& traditione Grçcorũ,qui nihil non in hiſtoria audent;hiſtoriarũ libros ediderit:quod facile vel ex ipſo Iuſtino diſcas. Trogus enim inquit, Pompeius Græcas,& latinas orbis hiſtorias latino ſermone cõpoſuit:vt quũ noſtra græce,græca quoq; noſtra lingua legi poſſent. prorſus rem magnã & animi,& corporis aggreſſus.itemq;. Et quæ hiſtorici Grçcorũ, pro ut cõmodum cuiq; fuit;inter ſe gregatim occupauerant; omiſſis quæ ſine fructu erant;ea omnia Pompeius diuiſa temporibus,& ſerie rerum congeſta cõpoſuit. & cætera quę ſequuntur. è queis illud recte ſequi perſpicuum eſt:quidquid Trogus Pompeius de Italiæ,atq; Orobiorũ ortu ſcriptũ reliquerit;tam & ſi aliqua ex parte ueritatis laudem aſſequatur;hac tamẽ in re fide penitus carere;vti à Græcis acceptũ;quibus teſtimoniorum religionẽ nunquã habitã fuiſſe Cicero affirmat,dicens; Verũtamen hoc dico de toto genere Græcorũ:tribuo illis litteras:do multarum artium diſciplinã:non adimo ſermonis leporem:ingeniorũ acumen, dicendi copiam, denique etiam ſi qua ſibi alia ſumunt;nõ repugno:Teſtimonium religionem,& fidẽ nunquam iſta natio coluit; totiuſq; huiuſce rei quæ ſit

viſ;quæ autoritas, quod pondus ignorant, vnde illud eſt;Da mihi teſtimonium mutuũ.num Gallorũ?nũ Hiſpanorũ putatur?totumtiſtud Græcorum eſt:vt ẽt qui græce neſciun; hoc quibus uerbis à Gręcis dici ſoleat; ſciant.hæc ille.& quidem ſatis ſuperq;.quare ultra nõ proferam orationẽ meam:etenim poſſet eſſe infinita; ſi mihi libeat,huiuſce gẽtis in teſtimonijs dicendis explicare vanitatẽ:quanq; profectò nec ea quidem quæ in Græcos pariter ac Latinos quoſdam effudi;eo cõſilio à me dicta ſunt;quo ſcriptoribus his ego vnus maxime fidem derogem;ſed vt veritatis cauſam agã: hęc tamẽ aut publice, aut in concione dixiſſe;perabſurdũ fortaſſe videri potuiſſet:ſed in huiuſcemodi familiari ſermone,& conſeſſu nequaq̃. Sed vereor ne aut moleſtus ſim uobis viri optimi;aut ingenijs veſtris videar diffidere;ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſero.

Tum Iulius, Non equidẽ,inquit,facile negauerim ea eẽ omnino certiſſima,ac clariſſima,quæ à te p̃clare modo, & erudite dicta ſunt Marcili: ſed tamen aut noſtram,aut antiquorum de Orobiorum origine ſententiã non multũ aut infirmaſſe,aut labefactaſſe facile admodum oſtenderim.quid enim ſi doceo? ſi planum facio? ex Beroſi quoq; tui ſententia, Brennũ ipſum à Trogo Pompeio,alijſq; nonnullis nec perperam, nec incommode fuiſſe Orobiorum conditorem cognominatũ? Quid ſi unico uerbo repellaris? Quale uero inquit,Marſilius eſt iſtud? Et ille,Brennum,inquit mediuſſidius Orobiorum ciuitatum conditorẽ,nõ alia

de cauſa aut ratione à Trogo Pōpeio appellatū fuiſſe cenſeo;quàm quod earū extiterit inſtaurator, & amplificator. Non enim te fugit iuuenē in primis diligētem,ac ſtudioſum;quæ Beroſus ille Chaldæus,cuius in nomine facile ſoles acquieſcere;de Semiramide, quam Strabo & alij nōnulli Babyloniā condidiſſe affirmāt; litteris mādarit: ea,ſi rectè memini,ſunt. Quarto inquit loco regnauit apud Babyloniā vxor Nini Aſcalonita Semiramis annis xlij. Hæc anteceſſit militia, triumphis,victorijs,& imperio omnes mortales. ipſa hanc vrbem maximam ex oppido fecit; vt magis dici poſſit illā ædificaſſe,quàm ampliaſſe. Ex quibus facile poteſt intelligi Strabonē,Ouidiū, Trogūq; Pompeiū, & alios nōnullos dixiſſe Babyloniam à Semiramide conditam,pro eo,quod erat,auctam,inſtauratā,amplificatāq;.neque.n. Semiramis illa Atergatis Deæ quàm Plinius,Athenæuſq; Δερκέτου Hebręi verò,vt fama eſt;Dagon,ideſt Piſcem vocant;filia, Ninique primi Aſſyriorum regis vxor: Sed Nimbrotus ille Saturnus Babylonicus Chuſeo patre Chameſis filio natus, primus omniū Babylonicæ vrbis fundamēta iecit;ſi modo vera ſunt;vt profectò ſunt;quæ Hieronymus, Auguſtinus,Ioſephuſque, & ante eos Beroſus, ac Moſes litterarū monimentis prodidere. Hinc etiā apud cōplures geſtarū rerum ſcriptores legimus à Romulo Romam fuiſſe conditam,cognominatáque: qūū tamē & Fabius pictor,& C. Sempronius apertiſſime contraria ſcribant;Romam ſcilicet non à Romulo,ſed à

Roma Itali filia longe antea fuiſſe ędificatam; verũ à Romulo multis ſæculis poſt fuiſſe auctam; & ampliatam. ita enim Fabius. Suſcepto, inquit, Italus Italię imperio, tum filiã ſuam Romã nomine Siculis, & aboriginibus in latio præfecit. Quæ relicta Capena mediũ Palatinum tenuit; & in vertice vbi hæret Exquilino, Romã oppidulũ condidit; quod Valentiam ſonat; poſt eius obitũ ob paludes neglectũ oppidũ fuit uſque ad aduentum Euãdri; qui cum oppido ſimul reſtituit nomen. & paulo poſt. Denique Romulus potitus rerum Albanorum, & vſus maxima familiaritate regũ Hetruriæ, & rex primus è regulis Italiæ creatus, in latio Romã oppidulũ in regiã Tetrapolim vertit; inque Palatino colle fundauit. aſcito enim ex Hetruria uate, atque ſacerdote Olympũ fecit; Pomœriũque ſacrauit: & aratro ab Olympo in vico Thuſco per Palatium circunducens ab imo collis ad verticem, quadratã vrbem ſignauit: et in vertice collis hęrẽte Exquilino Romam oppidulũ ampliauit: Et ita Romulus ex regulo primus rex à Thuſcis declaratus eſt. Quã rem p occaſionẽ acceptã Mithridates rex Aſiæ pro ignominia Romãis oppoſuit; quod vernæ fuiſſent Thuſcorũ. hæc hic. C. vero Sempronius. Non igitur, inquit, à Romulo Roma, ſed cõtra ab ipſa potius Roma, cuius adeo eſt occulta deriuatio; Romulus nomen habuit. quæ ante ipſum Romulum cœpta legitur coli annis paulominus octingentis ab Italo in Auentino; & filia eius Roma in Palatino colle; & ante hos pluſquàm trecẽ-

tis annis, aureo ſæculo à Saturno; vbi nunc Saturni ædes ad radices Capitolini collis. At Romulus ſolũ eã ex oppidulo Roma, in Palatino colle quadratam, & regiã reddidit: hæc ille. itaque minime in dubiũ venire debet; Quin Trogus Pompeius, Pauluſque diaconus, & qui eos ſequuntur ſcriptitarint, Brennũ illum Gallorũ regulũ plæraſque Galliæ Ciſalpinæ ciuitates cõdidiſſe; loco eius, q̃d erat, ampliaſſe; aut reſtituiſſe; ſeu potius cultiores, ac munitiores reddiſſe. ac demũ ne multis vos morer; adſunt teſtes locupletiſſimi; & quidem è recentioribus rerũ geſtarum, ac temporum ſcriptoribus permulti; qui aſſerant (quod me tamen in Boſſianis potiſſimũ Chronicis memini legere ſolitũ) Brennũ Gallorum ducẽ quum in Galliã Ciſalpinam tranſcendiſſet; pulſis ex ea Hetruſcis, plurimas huiuſce regionis ciuitates, & quidẽ peruetuſtas diruiſſe; ac ſolo æquaſſe: eaſdemque non ita multo poſt ab eiſdem Gallis, ad hæc ipſa loca. M. Furij Camilli conſilio, ac virtute ex Roma, quã ui irruperant; poſtmodũ eiectis, expulſis, fugatiſque iterum inſtauratas, nec nõ & fortioribus præſidijs, propugnaculiſque ad propulſanda Romanorũ arma, circummunitas, ac ſeptas fuiſſe. qua in re, vt mea fert opinio Marcili, Brennus ille nõ immerito, nec iniuria cunctarum fermè Galliæ Ciſalpinę ciuitatũ à Trogo, atq; alijs cõditor appellari meruit.

Tum Marcilius. Quãuis inquit Iuli quæ dixiſti; quaſi quodã ex oraculo attuliſſe videaris: ſcito tamen nullã ex his ad id quod quærimus reſpõſionẽ tuã eſſe.

Vt enim iſthęc omnia quæ abs te modo dicta ſunt, tibi, ita eſſe concedam: quid ad rem? principem Orobiorũ autorem, ac parentem inueſtigamus; non amplificatorem, inſtauratoremue: ſed illud forte (vt opinor) ſtatim repones, quod initio tibi iam ſumpſeras; nempe quum iam penitus C. Plinij, aliorumq; tam Græcorum, quàm latinorum de Tyrrheno, atq; Antenore, excluſa fuerit opinio; quũq; præterea nulla alia poſſit inueniri; tuam omnino manere neceſſum eſſe. Quis tibi hoc daturũ putas Iuli? primum enim vnde tibi notæ ſunt omniũ opiniones ſcriptorũ, & nationũ? perluſtraſti ne tu omnia Aegyptiorũ, Chaldæorũ, Syrorumue monimenta litterarum? leue profectò, ac potius nullum id quidem argumentum eſt. Verum deſinamus aliquando ea refellere quæ cum inania ſunt, tum vero adeo aperta ac manifeſta, vt mehercle nec egere quidem oratione videantur. quid enim poteſt eſſe tam apertum? tam perſpicuum? quàm, quum Brẽnus Orobiorum ciuitates inſtaurauerit, & auxerit; eas vtique vel oppreſſas, vel direptas reparaſſe; vel paruas ſaltẽ atq; humiles amplificaſſe? non igitur primum à Brẽno conditæ Orobiorum vrbes. Sed tamen illud minime ſilentio præterierim (vide autem quàm tecum agam liberaliter Iuli) eos omnes qui ſuppreſſo Brenni nomine, Gallos tantũmodo multas Ciſalpinæ Galliæ ciuitates condidiſſe affirmant; ſi non planè defendi, certe vel excuſari poſſe, atq; ad id quidem obtinendum, confirmandumq; autoribus vti optimis poſſumus; quod cum in omnibus

cauſis, vt autor eſt Cicero; & debet; & ſolet valere plurimũ; tum vero primum in omni antiquitate. verũ enimuero ne aut fortè cuiquam poſtea videar plura de iſtorũ ſententia dixiſſe; quàm vel cauſa poſtularet; vel neceſſitas ipſa cogeret: aut nedum huic (Iuliũ intuẽs) obſequi ſtudeo; tibi Marce, atq; alijs ſim moleſtus; pauliſper conquieſcam: quum præſertim ſermonẽ benelongum habueritis aduleſcẽtuli vtinam non impudentis; illud quidẽ certe non nimis verecundi; qui præſente te Marce doctiſſime tã multa & aduerſus Plinium, Trogumq; Pompeium, atque eorum aſſeclas, de Orobiorum ortu diſputauerim, nec ſanè per recõdita, aut multum difficilia. Tum Marcus, mihi ne, inquit, moleſtus ſis? qui te id ipſum maxime rogauerim? Sed neutrum iſtorum fiet; nã & à te perfici diſſertionem hanc (ſi modo poſſum) volo; nec tua mihi oratio longa videri poterit. Perge itaq; obſecro; ſequentur. n. quæ tu ĩgenue polliceris. Et ille; Quoniã inqt, ſi Dijs placet; ipſi fontes iã ſitiũt; qd de Gallico hocce Orobiorũ ortu cognitũ habeã; tua iã penè coactus Marce humanite, q̃ breuiſſime potero exponã. Dicimus igitur ſynceriores illos geſtarũ rerum ſcriptores; qui circunciſis tam Gallicorũ, quàm Græcorum ducum nominibus, Gallos ἁπλῶσ (vti græca vtar voce) Plęraſq; Ciſalpinæ Galliæ vrbes ædificaſſe tradunt; ob id vel facillime expurgari poſſe: quod ipſum Gallorum nomen ambiguũ eſt; & vt græci uocant ὁμώνυμον, ideſt vt noſtri vertunt, æquiuocum: Quæ profectò ὁμωνυμία

plurimos ſanè eruditoſq; viros,potiſſimū tamē Græcos aberrare quàm ſæpiſſime cōpulit.Cæterū de ambiguitate nominis Gallorū,hæc ſunt quæ apud Xenophontē legi:Ogyges,inquit,plures fuere: primus ſupradictus attauus Nini; quem Babylonij Gallum cognominant,quod in inundatione etiam ſuperſtes alios eripuerit; & genuerit:hinc Sagæ, apud quos nauigio ſeruatus eſt,& ereptus;ratem vocant Gallerim;quod ab vndis ſeruet:verū grçca lingua candidū,& lacteū ſignificat:Phrygia exectū teſtibus:latina gallinę maritū,& Celtas, qui ſunt Galatæ veteres à Galanthe filio Herculis;à quibus Galatæ iu Aſia, & Gallogręci in Europa:fuit autē priſcus Ogyges in prima inūdatione terrarū: alter vero Atticus in tertia. hic hæc. è queis facile apparet, Gallū, non ſolū eos populos quos nūc cōmuni vocabulo Frācos appellamus; ſignificare; ſed generatim quoque,ac rectius omnes qui à fluctibus,atq; aquarum eluuionibus ſeruati ſunt. quod hercle appoſitū,vel vt Græci dicūt ἐπίθετον propriū fuit Noe:quem Beroſus Chaldæus,et in hoc etiā loco Xenophon,atq; alij quidam Ogygē priſcū, ac Ianum patrē vocant.Cæterū in Gallorū gener e tres diſcretas eſſe ſpecies veteres Chronographi tradiderunt. Prima nāq; eorū ſpecies eſt;q. ante omnes alios Alpes Italiæ trāſcēderūt:quoſq; celtas fuiſſe T.Liuius in.v. ab vrbe condita autor eſt:Hos nāq; Tarquinij priſci temporibus,ab Arunte Cluſino,in vltionē ſtupratæ, à Lucumone vxoris, accerſitos ex Gallia,in Italiā con-

migraſſe M. Cato, C. ꝗ *Sempronius prodiderunt. Altera vero eorũ Gallorũ eſt; qui aliquot ſeculis poſt, ſuperato* Apenino *in* Thuſciã *deſcenderunt; ac* Romanã *vrbẽ incendio cõſumpſerunt: hi autem fuere* Boij; *Senones; atq; inſubres, queadmodũ ijdẽ* Cato, & Sẽpronius *ſcribunt: de qbus abs te ſatis multa* Iuli, *ex* Trogo Paulo, Ioanneq; *nuper allata ſunt. hoſce autẽ Senonas, prioreſue* Celtas *nequaquã reor* Orobiorũ *conditores (principes inquam) ab antiquis habitos fuiſſe; aut appellatos; ſed reſtauratores tantum, amplificatoreſq;: quos tamen etiam cõditores dici poſſe non incõmode abs te* Iuli *optime ſupra demonſtratũ eſt.* At *uero tertia eademq; & vetuſtior, & magis propria illorũ ſanè fuit; quos* Κατὰ μετωνυμίαν *ab inundatione* Gallos *cognominatos fuiſſe ſcriptum reliqt* Xenophon. *eò qđ* Hebræi, Chaldæiq; *ſacris in litteris vndas, & fluctus* גלים G A L L I M *dicant. queadmodũ apud regiũ vatẽ pſalmo. xlij. legimus* כל משבריך וגליך עלי עברו *ideſt.* Col Miſuarecha ue Gallecha Halai Hauaru. *hoc eſt. omnes gurgites tui, eſt fluctus tui ſuper me tranſierunt:* Hi *autem extitere priſci illi* Aramei; *qui* Scythæ Sagę *vocãtur à* Beroſo, Catoneq; *in* Armenia *ſtatim poſt diluuium geniti; à quibus poſtmodum in* Italia, Solino *teſte, manarunt* Vmbri. Sed *de his aliàs fortaſſe copioſius.* Ab *iſtis ergo* Gallis Vmbrorũ *progenitoribus, q. etiã* Ianigenæ, *id eſt, à* Iano *geniti dicuntur: non alienum, aut abſurdũ iudicarem priſcos autores intellixiſſe* Orobios *fuiſſe primũ geni*

tos. Habetis igitur viri ornatiſſimi explicatas oēs fermè(vt arbitror) de Orobiorū origine ſnīas; qbus de rebus quoniā ſatis à nobis dictū eſt; nunc, vt eſt in adagio; aliam quercum excutite. Atqui ego te Marce hiſce de rebus quid exploratum habeas audire vehementer optarim. Et Petreius, ego quoque inquit, & Iulius, Marce id abs te petimus: ſcimus enim te non ſolum, vt dici ſolet; ad Ariſtophanis lucernam, ſed etiā Cleantis non pauca magnifica ſanè, & perrecondita inueſtigaſſe. At ille, vt ita inquit iſta eſſe concedā; quæ ſunt longe ſecus(nā & perVulgata ſunt; vobiſq; non incognita) ego mehercule eundem mallem Marcilium audire: vt qua eloquentia, & eruditione falſos Orobiorū autores ſuſtulit; eadē veros inducat. Quāobrem niſi fortè iam es defeſſus Marcili, & ſi tibi non graues ſumus; ea nobis vt ediſſeras, obteſtamur. cenſemus enim hæc te facillime explanare poſſe; quod & hebræum ſermonem iam pridem didiceris; & complures iam menſes, ea ipſa te ex Beroſo videmus exquirere. Tum ille ridens, age, age inquit, ſatis enim ſcite me noſtri ſermonis principiū, & finem eſſe vultis; hiſce de rebus aliqd vobis, ſi modo poſſumus (ſum enim vt græci dicūt; ὡσ κολοιὸσ ἐν ταῖσ μούσαισ) explicemus. Verū enimuero, quia vetuſtas ipſa, rerūque remotiſſimarū obliteratio, earumque cognoſcendarum cupiditas ita poſtulat; altius quædā recenſebo; & perquiſita longo ſtudio, et eruta multa antiquitatū perueſtigatione, & cura: neque enim alienum ſuſcepto

operi, aut importunum vt arbitror, videri poterit; ſi anteaquam veram Orobiorum originem pandam; totius penè Italiæ res à remotiſſimis etiã ſęculis explicauero; & qui, & quales eam populi, regeſque initio, aurea nimirum ętate, tenuerint; in memoriam reuocauero. Quibus vt ſatiſfaciam; craſtinum in conſeſſum dictionem hanc omnem reijciendã cenſeo: nam et ſatis multa à nobis hodie diſputata ſunt; & ſol ille iam ad occaſum properat. Tum Marcus, *rectiſſime profectò hęc inquit à te cenſentur Marcili. proinde hoc in loco (quando id tibi placere iam video) ad ea, quę reſtant; ſingillatim nobis exblicanda conuenies: totam enim tibi craſtinum dicamus diem. quæ quum eſſent dicta; diſceſſerunt.*

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM, SIVE CENOMANORVM ORIGINE, AD PETRVM BEMBVM LIBER SECVNDVS.

PLatonem illum quem Panætius philoſophorũ Deum nuncupauit; dicere ſolitum accepimus: à Ioue reges eſſe atque philoſophos. Ego vero *nõ reges modo, atque philoſophos, ſed optimos quoſq; liberalium, ac ingenuarum artium ſcriptores à* Ioue, *ideſt,* Deo vel *maxime prodiſſe contenderim. nã quũ omnium rerum optimarum principia à* Deo *optimo, maximoque duci* ὁ θεοδίδακτος καὶ παμμέγας Areopagita Dionyſius *ſcite admodum docuerit; profecto neque artem, neque* virtutem vllam, *neque eã, quæ ad ſcientiam maxime ſpectat;* veri *indagationem, quempiam adipiſci poſſe abſque illius ſummi, cõſummatique boni conſenſu maniſeſtũ eſt. Quę quũ ita ſe habeant; indoctorũ proculdubio quorundã,* vel *obtrectatorum potius linguã me haud euaſurum planè confido: quippe qui & T*rogum Pompeiũ, *&* C. Plinium *romanarũ alterum græcarũque, naturaliũ altecũ, ac recõditiſſimarũ hiſtoriarũ ſcriptorem diligẽ*-

tiſſimũ priori volumine acrius fortaſſe quàm operçpretium fuerat; oppugnauerim. viros inquiẽt, veritatis, quæ non niſi à Deo *eſſe poteſt; & amantiſſimos, & indagatores quoq; ſolertiſſimos. clamabũtq; nonnulli eo me conſilio, eaque de cauſa eos uexaſſe; quo omnem illorum in tradendis rebus antiquis fidẽ penitus euerterem, labefactareque. Quibus ego illud primũ haud temere forſitã obiecerim; licere mihi quod & omnibus ferme tũ vetuſtis, tũ recẽtioribus hominibus ſemp licuit; contra aliorum opinionem diſſerere: pręſertim vero in re tũ controuerſa, tum multorum ſæculorum vetuſtate obliterata: quis enim eſt qui non intelligat? quàm & in phycis perſcrutationibus inuicem diſſentiãt* Democritus, *&* Empedocles, *Ariſtoteles, et* Plato? *Et in morborum curationibus dicant omnino diuerſa* Heraſiſtratus, Hippocrates, *Aſclepiades,* Galenus, *&* Auicenna? *At vero in hiſtoricis monimentis mirũ eſt: quàm inter ſeſe de rebus ſi nõ ſingulis, certe vel primis, vel maximis, cognituque dignioribus altercentur; qui antiquitus & regum illuſtrium, & imperioſorum populorum res geſtas, & memoriæ veteris ordinem tradidere: atque adeo, vt pręcipuum inter eos ſtudiũ extitiſſe uideatur; quo alter alterum inceſſeret: & qui poſterior eẽt; eos qui ante ſe ſcripſere, vexaret. In quãtis enim, inquit* Ioſephus Iudæus; *locis* Hellanicus *ab Ageſilao de genealogijs diſcrepat? & in quantis* Herodotum *corrigit* Acuſilaus? *aut quomodo* Ephorus *quidem* Hellanicũ *in plurimis oſtendit eſſe mendacẽ?*

Ephorũ vero Timæus: Timęum qui poſt illum fuere. Herodotum vero cuncti: ſed neq; de ſingulis cũ Antiocho, & Philiſto, aut Callia Timæus concordare dignatus eſt. neq; rurſus de Atticis ij, qui Attidas conſcripſerunt; aut de Argolicis ij, qui de Argis hiſtoriã protulere; alterutros conſecuti ſunt. Et quid oportet dicere de ciuitatibus, breuibuſq; rebus: quãdo de militia Perſica, & ijs quæ in ea ſunt geſta; tantum uiri probatiſſimi diſcordare noſcuntur: in multis autem etiam Thucydides tanquã fallax accuſatur; licet ſcrupuloſiſſimam ſecundum ſe hiſtoriam conſcripſiſſe videatur. hæc ille. Mirum igitur ſi nos quoq; Trogo, Plinioq; contraria dixerimus; quaſi non & ipſi de Orobiorum, deq; Italiæ ortu diuerſa omnino, & vetuſtiſſimorũ quoq; ſcriptorũ fidei contraria penitus ſentiant; ac ſcribant. Itaq; viderint illi quàm honeſte negari id poſſit mihi patriæ ſplendorem, ac gloriam, veramq; non Orobiorum modo, ſed totius fere Italiæ originem peruestiganti, quod prophanis, barbariſque gẽtium ſcriptoribus gratis conceſſere. Etenim ſi prę-ceptorẽ ſuum Platonẽ Ariſtoteli in pluribus vexare, ſi Ariſtotelem Epicuro contumelioſiſſime calumniari, ſi deniq; Leontio meretriculæ contra Theophraſtrũ, Dioni Chryſoſtomo aduerſus Homerũ, Cæſari contra Catonem, & patrũ noſtrorũ ætate, Laurẽtio Vallenſi aduerſus omnes ſcribere licuit; cur me ipſum quoq; nõ æquo animo ferent contraria nõnulla Trogo, Plinioq;, nec non & cæteris, qui vel ex inſcitia vel deſidia, vel

antiquiſſimorum annalium, patrumue fide neglecta calumnioſe quædã de Orobiorũ, & Italię ortu litteris mandarunt; ediſſerentẽ? Sed ne fortaſſe lõgius quàm par eſt; progrediamur; ijs demum qui me eo conſilio Trogum Pompeium, ac Plinium, & eorum ſectatores impugnaſſe dicturi ſunt; quo eis omnino fidẽ deroga=rem; eorumq; doctrinam inanem penitus oſtenderẽ; reſponſum hoc ſtatim velim: tantum id vero cõuenire; quantum, vt inquit Lucianus conuenit μόλυβδοσ ἀργύρῳ, καὶ χαλκόσ χρυσῷ, καὶ ἀνεμώνη ῥόδον καὶ ἀνθρώπῳ πίθηκοσ Ea ſiquidem contradicendi facultas, qua omnes fermè, ut dixi, vſi fuere; tantum ab euertendarum diſciplinarum conſilio abeſt; vt iactis firmioribus fundamentis, eas magis, magiſq; ſtabilire videatur. quid enim illã antiquorum philoſophorum tanta diſſenſio, quantã diximus; quid tandem effecit? nulla ne omnino vt eſſet naturalium rerum cognitio, ſiue diſciplina? nequaquã. nam eò ipſo plures multo et incenſi olim fuere; & nunc paſſim ad ꝑſcrutanda naturæ abdita incendũtur. Nullus ne item erit Medicinæ, Aſtrologiæ, Dialecticæ, Grãmaticæ, cæterarũque liberalium artium vſus? nulla ne cognitio? quoniã & hæ totidem penè habent vel altercatores & quidem vehementes; vel rixatores potius cum primis acerbos, quot diſciplinarum magiſtros? Minime gentiũ. ſunt. n. hiſce de rebus à complurimis præcepta cum in vniuerſum tradita; tum etiam in artem redacta, ac diſciplinam. At vero quid vnũ q̃ obfuit Ariſtoteli? quod ne

Platoni quidem magiſtro ſuo pepercerit? ſed contra eius dogmata non pauca ſanè diligēter, & ſcripſerit, & vt quidam uolunt, acute diſputauerit? nihil penitus. Tantū enim Ariſtotelis potuit nomen, & autoritas; ut non maximos ſolum virtutum præcones habuerit, diſciplinæq́; ac viæ ſuæ ſectatores; qui certa omnia apud illum, firma, & inconcuſſa arbitrarentur: ſed multo etiam plures, o indignum facimus, qui ſe magis Ariſtotelicos, Peripateticoſue, quam Chriſtianos dici maluerint. Memorare et hoc loco poſſem non ſolum veterum, ſed & horum etiā recentiū, vel philoſophorum, vel Theologorum, vel Mathematicorum, Grāmaticorūue, aut Dialecticorum nominatim quoſdam vel maxime celeberrimos; qui eorūm qui ante ſe hiſce de rebus ſcripſerant, opiniones perquā ſtrenue quidē & coarguerunt; & labefactarunt: qui tamen à poſteris neq; neglecti, neq; repudiati fuerint: ſed contrà plurimi in laudandis, extollendiſque ingenij eorū viribus ipſos honeſtauerint: ni ea res longius nos ab incępto traheret. Proinde idipſum noſtra hac in cauſa dijudicari velim. neque enim nos veterū fidem, aut doctrinā, vel euertere, vel labefactare ullo modo nitimur: ſed veram gentis noſtræ originem abſque ulla cōtentione, ſi fieri poſſet; indagare cupimus: id q; ſummo ſtudio, curaque perueſtigamus. Tribuant itaq; illis alij quicquid velint; vel ingenij acumen, vel elegātiā, vel multarū rerum peritiam, per me ſanè cuiq; liberū ſit; ego certe veritatis cauſam egi; agamque dum vita

comes fuerit:Beroſeque Chaldæo,& vetuſtiſſimo,& eruditiſſimo viro,vt qui à Moſe ſacrarum litterarum ſcriptore certiſſimo,probatiſſimoq; nulla fermè in re diſſentiat;libentius fidem preſtaturus ſum:quàm quibuſuis alijs,quãuis aliàs,vt inquit Myrſilus Leſbius; & eruditiſſimis,& eloquentiſſimis.Sed hæc ſatis,ſuperque. Quãquam ne opus quidẽ fortaſſe fuerat nobis iſta dixiſſe;niſi eorum gratia qui totum hoc negotium, in quo tota hæc verſatur queſtio;nequaq̃ intelligunt.Eos ſiquidem qui hebręas,chaldęaſque,aut gręcas ſaltem litteras vel primoribus,vt aiunt;labijs degustarunt:quique demum cum in perueſtiganda certa gentis noſtræ origine,tum in vetuſtiſſimis illis, doctiſſimiſque rerum geſtarum,temporumque ſcriptoribus Moſe Iudæorũ legiſlatore ſapientiſſimo,Beroſo Chaldæo,Methaſtene Perſa,Philone Iudæo, Fabio deniq; Pictore,Marcoque Catone verſati ſunt;nihil prorſus dubito ingẽtes mihi habituros gratias; & ſi quod conatus ſum,parum aſſecutus fuero. Quo circa libet mihi vnà cum Tullio antiquum illud exclamare.

Pro Deum;Popularium omnium adoleſcentium
Clamo;poſtulo;obſecro;oro;ploro;atq; imploro fidem.

non leuiſſima de re vt queritur ille fieri in ciuitate facinora capitalia;

Ab amico amãte argentũ accipere meretrix nõ vult:

ſed vt adſint;cognoſcant;animaduertant omnes; quæ de Italiæ quæque de Cenomanorum,ſiue Orobiorum noſtrorum ortu ſplendidiſſimo à nobis differuntur;

ſcriptiſque mandantur; vtrumnam ſint vera, an falſa; certa an incerta; illuſtria an ignobilia; gloriæ ne tandẽ inanis, an veritatis indagandæ gratia ſcripta videri queant. Cæterũ his forte q̃ opus fuerat pluribus affari te humaniſſime Petre Bembe *volui; anteq̃ ea quę reſtant, aggredior.* Te *enim ſtudiorum meorum ęquiſſimum non æſtimatorem ſolum & iudicẽ, atque in primis amantiſſimum, verum etiam gentis noſtræ defenſorem & maximũ, & acerrimũ eſſe ſatis ſcio; & conpertũ maxime ob id habeo: quod olim adoleſcens patre tuo* Bernardo *viro grauiſſimo, atq; integerrimo, omnique doctrinarũ genere ſpectatiſſimo, ſumma cũ laude prętorium munus apud* Bergomates, *noſtros ne dicam an tuos gerente, talis ac tãta fuerit apud omnes tui expectatio, vt non præclarum modo ob ingenium, doctrinãque, & litterarum peritiam, quę omnia in te ſumma ſunt; verum candidiſſimos potius ob animi tui mores cunctorum, vel eruditorũ maxime, oculos in te vnum paternarum virtutum quaſi imaginẽ quandam ita conuerteris; vt te nunc etiam tanto poſt in oculis ferant vniuerſi; humanitatem, modeſtiã, mirã denique probitatem agnoſcant omnes; & prædicent. ſed hæc alibi, & copioſius; ſi quando maioris otij tempus nacti fuerimus. nunc vero, ſi placet; ad inſtitutum ſermonem reuertamur. Poſtero igitur die, quàm ea fuerant ab illis ſatis probe doctis adoleſcẽtibus* L. Petreio, M. Marcilio, *ac* C. Iulio *de* Orobiorum *origine diſputata; quæ ſuperiore libro ſcripta ſunt; cum ijdẽ*

apud M. Mauritium ad conſtitutum conueniſſent; aiebat mihi idem ille Petreius ſeſe ab illo ingenti alacritate exceptos fuiſſe: ac demum cū amiciſſime inter ſe conſalutauiſſent; tum Marcū hilari vultu ac ſoluto vt ſolebat; arridentem ita cæpiſſe. quid tu tandē Marcili? Nunquid nam ea diſſerere paratus es: quæ ſuperiorē poſt conſenſum traditurū te nobis hodie promiſiſti? Tum ille, timide, vel verecunde potius preſtò inquit, ſum promiſſa ſeruaturus; quorū debitorem heſterna me diſputatione conſtitui; de principe videlicet Italię, atque Orobiorū, ſiue Cenomanorū ortu diſſerturus: re ſanè q̃ difficili; atque perardua, noſtriſque à maioribus aut non ſatis dilucide explicata, aut omnino parum diſerte pertractata. At vero utinam nos ij ſimus; qui & deſiderio ueſtro & quam de me iāpridē concepiſtis; opinioni parte ſaltē ex aliqua reſpondeamus. nam alijs ſatis vt faciamus, qui hæc ipſa audituri fortaſſe à uobis ſunt; id vero prorſus futurū diffidimus; & ingenue quo vobiſcum agā; etiā deſperamus. tamen vt conſueuere qui periculoſa tranant, atque ignota flumina; quibuſdam quaſi contis tentabundus amnem aggrediar. nam, vt inquit Cicero; tardi omnino eſt ingenij riuulos conſectari; & fontes rerum non vidare; etiā ętatis eſt vſuſq; noſtri; à capite quod velimus arceſſere: & vnde omnia manarint videre.

Perge vero fidenter inquit Marcus; ſequentur. n. quæ tu ſcientiſſime aggreſſus es. Vultis ne ergo, inquit ille, principem Italię ortum à fonte repetamus?

quo inuento, non erit dubium quò ſit Cenomanorum noſtrorum origo referenda;quã quęrimus? Quum *oẽs reſpõdiſſent nihil aptius,nihil ad ratione institutĩ ſermõis cõmodius dici poſſe.* Tũ *ille:Abſolutiſſime, inqt,viri ornatiſſimi principem* Italię *originem à* M. *Catone illo & rerum geſtarum, & memoriæ veteris indagatorẽ ſolertiſſimo,ſtudioſiſſimoque hiſce verbis traditã diu arbitratus ſum;quæ & iam pridẽ in gentis noſtræ gratiam edidici:& nunc libenter referam: ea ſunt.*Italię *ſplendidiſſima origo fuit tum tempore, tum origine gẽtis:Cępit enim aureo ſæculo ſub principibus Dijs* Iano,*Chameſe,Saturno,gente* Phœnicea *& Saga;quæ poſt inundationem terrarũ per orbem prima colonias miſit.* Qui *vero eã populi,ac reges primum tenuerint;vere,atque enucleate* Q. Fabium Pictorem *virũ ſane eruditiſſimũ tradidiſſe exiſtimabam;cuius verba ſunt.*Italiæ *imperiũ penès duos populos principes extitit: poſterius* Romani, *principio* Thuſci *ſub* Iano *cæperunt in aureo ſæculo.* Aurea *ætas primo ortu generis humani fuit ſic dicta; quod poſterioribus ſæculis comparata ęque atque aurum, inter metalla effulſit.eã cæpiſſe ſub* Ogyge *ante* Ninũ *annis circiter ducentis & quinquaginta* Xenophon *atque maiores prodiderunt.*Is *Ianus ſub initiũ aurei ſęculi lęuum latus*Thyberis Hetruriã *tenuit:Cameſes vero ac Saturnus circa finem eiuſdem ætatis dextrũ incoluerunt.* Nũc *autẽ in oſtẽdendis,explanãdiſque* Italiæ,*ac Cenomanorum principijs, non dubitabimus*

remotiora quędã, ſignificatioraq́; ſciſcitari; ac quærere: quorũ ex indagatiõe ipſa hæc Italiæ, *&* Cenomanorũ *origo clarior appareat; ſitq́; illuſtriore in loco poſita.* Nos *quoque, inquit* Petreius, *ita faciundũ eſſe exiſtimamus.* Tum Iulius, *me quoque inquit;* Petrei *aſcribito ſententiæ: verum tu ipſe iam ad loquendum, nos autem ad audiendum accingamur.* Tum Marcilius, Principio, *inquit, ſatis conſtat; poſt inſignem illã terrarum inundationem, qua vniuerſus peryt orbis; in maiori* Armenia, *quã* Beroſus, *&* Cato *Scythiã Sagâ vocant; renatũ fuiſſe genus humanum: ita enim* Cato. De *mundi quidem, inquit, origine autores non paria ſentiunt:* Nam *Chaldæi ſibi ſempiternitatem pſuadẽt;* Phœnicibus *vero, ac Sagis magis placet origo: inter vtroſque conuenit; ante* Ninũ *circiter ãnis quinquaginta & ducentis, quibus durauit aureum ſæculum; terras fuiſſe inundatas: & in Scythia Saga renatum mortale genus.* Siue *enim ab æterno mundum exiſtimes; & ignis principio cuncta tenuerit; & ſenſim in ſua loca elementa coeuntia homines produxerint; ſiue vt fertur; ante aureum ſæculum terras ſubrutas inundatio poſſederit; & exſiccata humo apparuerint homines; equidem principatus originis ſemper Scythis tribuitur: à quibus auctis colonias per orbem miſſas ferunt.* Verũ *quoniã ea omnia apertius, atque enucleatius ſacræ primũ litteræ, deinde &* Beroſi Chaldæi *hiſtorici monimenta continent; idcirco ijs ducibus erit nobis omnis noſtra explicãda traditio: quod ve-*

ſtrum quoque eſſe conſilium, de vultus veſtri aſſenſu, hilaritateq́ planè intelligo. Rectiſſime vero inquit Marcus; iſtis enim ducibus errari nullo modo poteſt.

Tum Marcilius, Datis ne hoc mihi uos quoq́ fratres? nam Marci huiuſce noſtri iam noui ſententiam.

Tũ illi, Damus ſanè inquiũt, ſi poſtulas. Et recte quidem atq́ optime, inquit Marcilius. quid enim ſacris ſanctiſq́ diuinarum rerũ ſcripturis ſanctius? q̃d diuinius? quid deniq́ certius aut eſſe aut excogitari põt? quum earũ autor Deus ipſe optimus, maximuſq́, & vere quidem ſit; & ab omnibus qui recte ſapiunt; eſſe cenſeatur? At vero quid antiquius? quid probatius? quid deniq́ eruditius inter externos Beroſo illo inueniri poſſe iudicamus? quippe qui publica, probataque Scythicorum, ac Babylonicorum annalium fide totius ferè memoriæ veteris ordinem, & imperioſorum populorum origines, & regum maxime illuſtriũ res geſtas antea penitus incognitas, ac in tenebris retruſas, atq́ abditas aperuerit. Conſeruatis ſiquidem notatiſq́ omnium Aſſyriorum regum temporibus, nihil quum illuſtre prætermiſerit. M.cccc.lxxxxiij. annorum memoriã multis voluminibus colligauit. vt merito quidẽ gloriari queat; ſua pueſtigatione et cura, ſuiſq́ demum vigilijs, ea ſe inueſtigaſſe; tradidiſſeq́; quæ Græcorum, aut Latinorum quiſq̃, vel Aegyptiorum, Perſarumue, aut aliarum gentiũ (præter Moſen tamẽ à quo nihil fermè deſciſcit) nullus omnino eſſet antea conſecutus. quod quidem ob meritum eũ Aegyptij omnes, Perſæ,

Medi, Chaldæiq́, atq́ alij quã plures magni nominis populi ſuſpexerunt; ſupraq́ hominem & admirati, & uenerati ſunt. quãdoquidem Athenienſes; vt autor eſt Plinius; propter ingenij excellentiam, clariſſimaſq́ rerum antiquarum traditiones publico in gymnaſio inaurata linguá ſtatuam illi collocarunt. Verũ ad ea à quibus digreſſi fortaſſe videmur; redeamus: Quod igitur in Armenia Saga principio reparatum fuerit hominum genus; vel illud ſatis admodum declarare poteſt; quod Moſes ille hiſtoricorum omnium, vt Græci dicunt; ἱστορικώτατος ſcriptum reliquit. Requieuit inquit arca menſe ſeptimo, decima ſeptima die menſis ſuper montes Ararat. Quod interpretũ eruditiſſimus Hieronymus explicans, eſt inquit, Ararat regio in Armenia campeſtris; per quã Araxes fluuit incredibilis vbertatis, ad radices Tauri mõtis; qui vſq́ illuc extenditur. ergo & arca in qua liberatus eſt Noe cũ liberis ſuis ceſſante diluuio; nõ ad montes generaliter Armeniæ delata eſt; quæ appellatur Ararat: ſed ad mõtes Tauri altiſſimos; qui Ararat imminent cãpis. hæc ille. Quæ omnia, ἐν τῆ τῶν χρόνων ἐπιθομῆ Archilocus, & ex Mnaſea Phœnice, & ex Moſe Iudæo pulcherrime collegit ita dicens. Mnaſeas Phœnix Damaſcenus libro. xcvij. hiſtoriarũ aſſerit ante Ninũ fermè ducentis quinquaginta annis fuiſſe inundationẽ terrarũ; & quendam, cui teſtimonium perhibet Moſeus antiquiſſimus hiſtoricus; liberatũ circa fluuiũ Araxim, ad montes Caſpios: tumq́ recenti cælo, & rudi huma-

no genere uixiſſe aureā vitam;in qua nullo ferente legem natura ipſa viuebatur:quouſq; Ninus, & Semiramis arma populis inſerētes primi vitam vitiare cœperunt humanam. Verū(vt hoc nunc παρέργως agā) nequaq̃ uos cōturbet;q̃d mons ille,ad quē arcam delatā ferunt,à Hieronymo quidē Taurus,ab Archiloco autem Caſpius,à Beroſo uero Gordiæus nuncupetur.nam vnus atque idem eſt mons; quāuis diuerſis in locis uarijſq; à gentibus & ſcriptoribus diuerſa ſibi aſciſcant nomina.vti potiſſimū videri video C.Iulio Solino;cuius verba in preſentiarū omittere incurioſum planè videretur:eſt enim eius de Tauro mōte & clariſſima,& illuſtris oratio. Mons,inquit,Taurus ab Indico primo mari ſurgit:deinde à ſcopulis Chelydonijs inter Aegyptiū,& Pamphylium pelagus obiectus,Septētrioni dextro latere, læuo Meridianæ plagæ,Occidenti obuerſus fronte profuſa;ſed modo intercluditur Phæniceo,modo Pontico ſinu,interdum Caſpio,vel Hyrcano:quibus renitētibus ſubinde fractus contra Mæoticū lacum flectitur; multiſque difficultatibus fatigatus, Rhyphæis ſe iugis annectit; pro gentium & linguarum varietate pluriſariā nominatus:apud Indos Imaus, mox Paropaniſus, Cohatras apud Parthos,poſt Niphates,inde Taurus, atque vbi in excelſiſſimā ſublimitatē Caucaſus, interea etiam à populis appellationē trahit:ab dextro latere Caſpius dicitur vel Hyrcanus: à læuo Amazonicus, Moſchicus, Scythicus. ad hæc vocabula habet alia multa.

hęc ille nos vero vt inſtituimus;ad reliqua pergamus. quæ tem&ſi poſſint à me & ornate, & electiſſimis quoque verbis recenſeri; attamen quo & clariora uobis ipſis appareant;& ſumma cū delectatione orationi quoq; noſtræ autoritatē afferāt,& fidē;ea oīa Beroſianis,Catonianiſque verbis, quibus libenter ad modū vti ſoleo;ꝑtexā.ea ſunt. Itaq; neceſſe eſt inqt Beroſus,nos ex prēmiſſis cōfiteri quod & Chaldęi & Scythę ſcribunt;ſiccato ab aqs orbe nō fuiſſe niſi tātū octo homines in Armenia Saga Noach ſcilicet cū tribus filijs Samo,Iapeto,& Chameſe,& uxoribus Titea magna, Pādora,Noela,& Noegla;& ab ijs omne hominū genus in terris ſeminatū.exſiccata nāque humo & torrefacta terra,quū,vt par erat, è Gordięo mōte in ſubiacentē planitiē cadauerū plenā deſcendiſſent; quā vſque ad hanc ętatem appellant MiriAdā, id eſt euiſceratorū hominum;cōtinuo congreſſi coniugibus ꝑpetuo geminos marē,& fęminā edidere. qui adulti, & coniuges effecti,& ipſi binos partu liberos ſemper ediderūt.Neque enim vnquā Deus,aut natura defuit neceſſitati quæ ad vniuerſi orbis ſpectat opulentiā. Eo pacto breui in immenſum adaucto humano genere,omnique Armenia completa;quum eos inde recedere,atque nouas ſibi ſedes conquirere neceſſitas cōpelleret;tum ſeniſſimus omniū ac ſapientiſſimus pater Noach,qui & Ianus,adhortatus eſt homines principes ad comparandas nouas ſedes;& cōem coetū inter homines agendum,& ædificandas vrbes. Deſignauit

itaque tribus filijs ſuis ante diluuium genitis, tres illas orbis partes, Aſiam, Aphricam, & Europam, vt ante Catacly*ſmũ viderat: ſingulis autẽ his, prĩcipibus ſingulas partes ad quas irent partitus eſt: illud in primis maxime pręcipiens, vt nomina ſua locis quæ tenuerint, montibus. ſ. ac fluuijs, vrbibus, ac populis quorum eſſent imperiũ obtenturi: imponerent in ſignũ expeditionis à Iano patre ſibi cõmiſſæ; & ad monimentum poſteris, vt ſcirent quis eorũ conditor fuerit: ipſe vero ꝑ totũ orbẽ colonias ſe traducturũ pollicitus ẽ. quapꝑ ex ea Scythia Saga, q̃* Beroſus *& alij* Armeniã vocãt *&* Arameam(*Scythas enim populos, vt ĩquit* Plinius, Perſæ *vniuerſos Sagas appellauere à proxima gente* Saga; *antiqui vero* Arameos) *Ianũ patrẽ ſiue* Noach *cũ colonijs primũ tranſfretaſſe, pręter* Beroſum *ipſum qui cuncta* Iani *geſta immortalitati ſcriptis ſuis cõſecrauit;* Cato *quoque noſter eruditiſſime admodũ, ſuccincteque aſſerit dicens.* Ex *his Scythis tradũt ueniſſe* Ianũ *cũ* Dyrim, & Gallis *progenitoribus* Vmbroũ; *rateq; cũ colonis per* Thyberim *vectũ ad lærũ* Thyberis Hetruriã *tenuiſſe locũ: vbi colonias in continẽte primũ expoſuit; & ipſum* Deũ *ſimul* Vaticanũ *habitum, dictũque fuiſſe: & regionẽ* Vaticanã, *id eſt,* Vagicanam *dictam, quod ibi* Ianus *quaſi in cunis natam primũ vagiẽtẽque* Italiam *exceperit. & quæ ſequũtur.* Quo *circa hiſce omnibus ita conſideratis facile licet intelligi; de principe* Italiæ *ortu ita ſtatui oportere; queẽadmodum &* Fabius Pictor, & M. Cato *mo-*

operi, aut importunum vt arbitror, videri poterit; ſi anteaquam veram Orobiorum originem pandam, totius penè Italiæ res à remotiſſimis etiã ſeculis explicauero; & qui, & quales eam populi, regeſque initio, aurea nimirum ętate, tenuerint; in memoriam reuocauero. Quibus vt ſatiſfaciam; craſtinum in conſeſſum dictionem hanc omnem reijciendã cenſeo: nam et ſatis multa à nobis hodie diſputata ſunt; & ſol ille iam ad occaſum properat. Tum Marcus, rectiſſime profectò hęc inquit à te cenſentur Marcili. proinde hoc in loco (quando id tibi placere iam video) ad ea, quę reſtant; ſingillatim nobis exblicanda conuenies: totam enim tibi craſtinum dicamus diem. quæ quum eſſent dicta; diſceſſerunt.

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM, SIVE CENOMANORVM ORIGINE, AD PETRVM BEMBVM LIBER SECVNDVS.

PLatonem illum quem Panætius philoſophorũ Deum nuncupauit; dicere ſolitum accepimus: à Ioue reges eſſe atque philoſophos. Ego vero nõ reges modo, atque philoſophos, ſed optimos quoſq; liberalium, ac ingenuarum artium ſcriptores à Ioue, ideſt, Deo vel maxime prodiiſſe contenderim. nã quũ omnium rerum optimarum principia à Deo optimo, maximoque duci ὁ θεοδίδακτος Καὶ παμμέγας Areopagita Dionyſius ſcite admodum docuerit; profecto neque artem, neque virtutem vllam, neque eã, quæ ad ſcientiam maxime ſpectat; veri indagationem quempiam adipiſci poſſe abſque illius ſummi, cõſummatique boni conſenſu manifeſtũ eſt. Quę quũ ita ſe habeant; indoctorũ proculdubio quorundã, vel obtrectatorum potius linguã me haud euaſurum planè confido: quippe qui & Trogum Pompeiũ, & C. Plinium romanarũ alterum græcarũque, naturaliũ alterũ, ac recõditiſſimarũ hiſtoriarũ ſcriptorem diligẽ-

tiſſimū priori volumine acrius fortaſſe quàm operę pretium fuerat, oppugnauerim. viros inquiēt, veritatis, quæ non niſi a Deo *eſſe poteſt, & amantiſſimos, & indagatores quoq; ſolertiſſimos. clamabūtq; nonnulli eo me conſilio, eaque de cauſa eos uexaſſe, quo omnem illorum in tradendis rebus antiquis fidē penitus euerterem, labefactarēque. Quibus ego illud primū haud temere forſitā obiecerim, licere mihi quod & omnibus ferme tū vetuſtis, tū recētioribus hominibus ſemp licuit, contra aliorum opinionem diſſerere: pręſertim vero in re tū controuerſa, tum multorum ſæculorum vetuſtate obliterata: quis enim eſt qui non intelligat? quàm & in phycis perſcrutationibus inuicem diſſentiāt* Democritus, *&* Empedocles, Ariſtoteles, *et* Plato? *Et in morborum curationibus dicant omnino diuerſa* Heraſiſtratus, Hippocrates, Aſclepiades, Galenus, *&* Auicenna? *At vero in hiſtoricis monimentis mirū eſt: quàm inter ſeſe de rebus ſi nō ſingulis, certe vel primis, vel maximis, cognituque dignioribus altercentur; qui antiquitus & regum illuſtrium, & imperioſorum populorum res geſtas, & memoriæ veteris ordinem tradidere: atque adeo, vt pręcipuum inter eos ſtudiū extitiſſe uideatur, quo alter alterum inceſſeret: & qui poſterior eēt, eos qui ante ſe ſcripſere, vexaret. Inquātis enim, inquit* Ioſephus Iudæus, *locis* Hellanicus *ab* Ageſilao *de genealogijs diſcrepat? & in quantis* Herodotum *corrigit* Acuſilaus? *aut quomodo* Ephorus *quidem* Hellanicū *in plurimis oſtendit eſſe mendacē?*

Ephorũ vero Timæus: Timęum qui poſt illum fuere. Herodotum vero cunctis: ſed neq; de ſingulis cũ Antiocho, & Philiſto, aut Callia Timæus concordare dignatus eſt. neq; rurſus de Atticis ij, qui Attidas conſcripſerunt; aut de Argolicis ij, qui de Argis hiſtoriã protulere; alterutros conſecuti ſunt. Et quid oportet dicere de ciuitatibus, breuibuſq; rebus? quãdo de militia Perſica, & ijs quæ in ea ſunt geſta; tantum uiri probatiſſimi diſcordare noſcuntur: in multis autem etiam Thucydides tanquã fallax accuſatur; licet ſcrupuloſiſſimam ſecundum ſe hiſtoriam conſcripſiſſe videatur. hæc ille. Mirum igitur ſi nos quoq; Trogo, Plinioq; contraria dixerimus; quaſi non & ipſi de Orobiorum, deq; Italiæ ortu diuerſa omnino, & vetuſtiſſimorũ quoq; ſcriptorũ fidei contraria penitus ſentiant; ac ſcribant. Itaq; viderint illi quàm honeſte negari id poſſit mihi patriæ ſplendorem, ac gloriam, veramq; non Orobiorum modo, ſed totius ferè Italiæ originem perueſtiganti, quod prophanis, barbariſque gẽtium ſcriptoribus gratis conceſſere. Etenim ſi prę-ceptorẽ ſuum Platonẽ Ariſtoteli in pluribus vexare, ſi Ariſtotelem Epicuro contumelioſiſſime calumniari, ſi deniq; Leontio meretriculæ contra Theophraſtrũ, Dioni Chryſoſtomo aduerſus Homerũ, Cæſari contra Catonem, & patrũ noſtrorũ ætate, Laurẽtio Vallenſi aduerſus omnes ſcribere licuit; cur me ipſum quoq; nõ æquo animo ferent contraria nõnulla Trogo, Plinioq;, nec non & cæteris, qui vel ex inſcitia vel deſidia, vel

antiquiſſimorum annalium, patrumue fide neglecta calumnioſe quædã de Orobiorũ, & Italię ortu litteris mandarunt; edifferentes? Sed ne fortaſſe lõgius quàm par eſt; progrediamur; ijs demum qui me eo conſilio Trogum Pompeium, *ac* Plinium, *& eorum ſectatores impugnaſſe dicturi ſunt; quo eis omnino fidẽ derogarem; eorumq; doctrinam inanem penitus oſtenderẽ; reſponſum hoc ſtatim velim: tantum idvero cõuenire; quantum, vt inquit* Lucianus *conuenit* μόλυβδοσ ἀργύρῳ, καὶ χαλκόσ χρυσῷ, καὶ ἀνεμώνη ῥόδον καὶ ἀνθρώπῳ πίθηκοσ *Ea ſi quidem contradicendi facultas, qua omnes fermè, ut dixi, vſi fuere; tantum ab euertendarum diſciplinarum conſilio abeſt; vt iactis firmioribus fundamentis, eas magis, magiſq; ſtabilire videatur. Quid enim illa antiquorum philoſophorum tanta diſſenſio, quantã diximus; quid tandem effecit? nulla ne omnino vt eſſet naturalium rerum cognitio, ſiue diſciplina? nequaquã. nam eo ipſo plures multo et incenſi olim fuere; & nunc paſſim ad ꝑſcrutanda naturæ abdita incendũtur.* Nullus *ne item erit* Medicinæ, Aſtrologiæ, Dialecticæ, Grãmaticæ, *cæterarũque liberalium artium vſus? nulla ne cognitio? quoniã & hæ totidem penè habent vel altercatores & quidem vehementes; vel rixatores potius cum primis acerbos, quot diſciplinarum magiſtros?* Minime *gentiũ. ſunt. n. hiſce de rebus à complurimis præcepta cum in vniuerſum tradita; tum etiam in artem redacta, ac diſciplinam.* At *vero quid vnq̃ obfuit* Ariſtoteli? *quod ne*

Platoni quidem magiſtro ſuo pepercerit? ſed contra eius dogmata non pauca ſanè diligēter, & ſcripſerit; & vt quidam uolunt, acute diſputauerit: nihil penitus. Tantū enim Ariſtotelis potuit nomen, & autoritas; ut non maximos ſolum virtutum præcones habuerit, diſciplinæq́ꝫ, ac viæ ſuæ ſectatores; qui certa omnia apud illum, firma, & inconcuſſa arbitrarentur: ſed multo etiam plures, ô indignum facinus, qui ſe magis Ariſtotelicos, Peripateticoſue, quam Chriſtianos dici maluerint. Memorare ēt hoc loco poſſem non ſolum veterum, ſed & horum etiā recentiū, vel philoſophorum, vel Theologorum, vel Mathematicorum, Grāmaticorūue, aut Dialecticorum nominatim quoſdam vel maxime celeberrimos; qui eorum qui ante ſe hiſce de rebus ſcripſerant; opiniones perquā ſtrenue quidē & coarguerunt; & labefactarunt: qui tamen à poſteris neq; neglecti, neq; repudiati fuerint: ſed contrà plurimi in laudandis, extollendiſque ingenij eorū viribus ipſos honeſtauerint: ni ea res longius nos ab incępto traheret. Proinde idipſum noſtra hac in cauſa dijudicari velim. neque enim nos veterū fidem, aut doctrinā, vel euertere, vel labefactare ullo modo nitimur: ſed veram gentis noſtræ originem abſque ulla cōtentione, ſi fieri poſſet; indagare cupimus: id q; ſummo ſtudio, curaque perueſtigamus. Tribuant itaq; illis alij quicquid velint; vel ingenij acumen, vel elegātiā, vel multarū rerum peritiam, per me ſanè cuiq; liberū ſit; ego certe veritatis cauſam egi; agamque dum vita

ſcriptiſque mandantur; vtrumnam ſint vera, an falſa; certa an incerta; illuſtria an ignobilia; gloriæ ne tandē inanis, an veritatis indagandæ gratia ſcripta videri queant. Cæterū his forte q̄ opus fuerat pluribus affari te humaniſſime Petre Bembe *volui; anteq̄ ea quę reſtant, aggredior. Te enim ſtudiorum meorum ęquiſſimum non æſtimatorem ſolum & iudicē, atque in primis amantiſſimum, verum etiam gentis noſtræ defenſorem & maximū, & acerrimū eſſe ſatis ſcio; & compertū maxime ob id habeo: quod olim adoleſcens patre tuo* Bernardo *viro grauiſſimo, atq; integerrimo, omnique doctrinarū genere ſpectatiſſimo, ſumma cū laude prętorium munus apud* Bergomates, *noſtros ne dicam an tuos, gerente, talis ac tāta fuerit apud omnes tui expectatio, vt non præclarum modo ob ingenium, doctrināque, & litterarum peritiam, quę omnia in te ſumma ſunt; verum candidiſſimos potius ob animi tui mores cunctorum, vel eruditorū maxime, oculos in te vnum paternarum virtutum quaſi imaginē quandam ita conuerteris; vt te nunc etiam tanto poſt in oculis ferant vniuerſi; humanitatem, modeſtiá, mirá denique probitatem agnoſcant omnes; & prædicent. ſed hæc alibi, & copioſius; ſi quando maioris otij tempus nacti fuerimus. nunc vero, ſi placet; ad inſtitutum ſermonem reuertamur.* Poſtero igitur die, *quàm ea fuerant ab illis ſatis probe doctis adoleſcētibus* L. Petreio, M. Marcilio, ac C. Iulio *de* Orobiorum *origine diſputata; quæ ſuperiore libro ſcripta ſunt; cum ijdē*

apud M.*Mauritium ad conſtitutum conueniſſent;aie-bat mihi idem ille* Petreius *ſeſe ab illo ingenti alacritate exceptos fuiſſe:ac demum cũ amiciſſime inter ſe conſalutauiſſent;tum* Marcũ *hilari vultu ac ſoluto vt ſolebat;arridentem ita cœpiſſe. quid tu tandẽ Marcili? Nunquid nam ea diſſerere paratus es:quæ ſuperiorẽ poſt conſenſum traditurũ te nobis hodie promiſiſti?* Tum ille,timide,vel verecunde potius preſtò inquit,*ſum promiſſa ſeruaturus;quorũ debitorem heſterna me diſputatione conſtitui;de principe* videlicet Italię,*atque* Orobiorũ,*ſiue* Cenomanorũ *ortu diſſerturus:re ſanè q̃ difficili;atque perardua, noſtriſque à maioribus aut non ſatis dilucide explicata,aut omnino parum diſerte pertractata.*At vero *utinam nos ij ſimus;qui & deſiderio ueſtro & quam de me iãpridẽ concepiſtis;opinioni parte ſaltẽ ex aliqua reſpondeamus.nam alijs ſatis vt faciamus,qui hæc ipſa audituri fortaſſe à uobis ſunt;id* vero *prorſus futurũ diffidimus;& ingenue quo* vobiſcum *agã;etiã deſperamus. tamen* vt *conſueuere qui periculoſa tranant, atque ignota flumina;quibuſdam quaſi contis tentabundus amnem aggrediar.nam,*vt *inquit* Cicero;*tardi omnino eſt ingenij riuulos conſectari;& fontes rerum non* vidare;*etiã ętatis eſt* v*ſuſq; noſtri;à capite quod* ve*limus arceſſere:&* vnde *omnia manarint* videre.

Perge vero *fidenter inquit* Marcus;*ſequentur.n. quæ tu ſcientiſſime aggreſſus es.* Vultis *ne ergo, inquit ille,principem* Italię *ortum à fonte repetamus?*

quo inuento, non erit dubium quò ſit Cenomanorum *noſtrorum origo referenda; quã quęrimus?* Quum *oẽs reſpõdiſſent nihil aptius, nihil ad rationẽ inſtituti ſermõis cõmodius dici poſſe.* Tũ *ille:* A*bſolutiſſime, inqt, viri ornatiſſimi principem* I*talię originem à* M. Catone *illo & rerum geſtarum, & memoriæ veteris indagatorẽ ſolertiſſimo, ſtudioſiſſimoque hiſce verbis traditã diu arbitratus ſum; quæ & iam pridẽ in gentis noſtræ gratiam edidici: & nunc libenter referam: ea ſunt.* I*talię ſplendidiſſima origo fuit tum tempore, tum origine gẽtis:* C*ępit enim aureo ſæculo ſub principibus* D*ijs* I*ano,* C*hameſe,* S*aturno, gente* P*hœnicea & Saga, quæ poſt inundationem terrarũ per orbem prima colonias miſit.* Qui *vero eã populi, ac reges primum tenuerint; vere, atque enucleate* Q. F*abium* P*ictorem virũ ſanè eruditiſſimũ tradidiſſe exiſtimabam; cuius verba ſunt.* I*taliæ imperiũ penès duos populos principes extitit: poſterius* R*omani, principio* T*huſci ſub* I*ano cæperunt in aureo ſæculo.* A*urea ætas primo ortu generis humani fuit ſic dicta; quod poſterioribus ſæculis comparata ęque atque aurum, inter metalla effulſit. eã cæpiſſe ſub* O*gyge ante* N*inũ annis circiter ducentis & quinquaginta* X*enophon atque maiores prodiderunt.* I*s* I*anus ſub initiũ aurei ſęculi lęuum latus* T*hyberis* H*etruriã tenuit:* C*ameſes vero ac* S*aturnus circa finem eiuſdem ætatis dextrũ incoluerunt.* N*ũc autẽ in oſtẽdendis, explanãdiſque* I*taliæ, ac* C*enomanorum principijs, non dubitabimus*

ſtrum quoque eſſe conſilium, de vultus veſtri aſſenſu, hilaritateq́ plane intelligo. Rectiſſime vero inquit Marcus; iſtis enim ducibus errari nullo modo poteſt.

Tum Marcilius, Datis ne hoc mihi uos quoq́ fratres? nam Marci huiuſce noſtri iam noui ſententiam.

Tũ illi, Damus ſanè inquiũt, ſi poſtulas. Et recte quidem atq́ optime, inquit Marcilius. quid enim ſacris ſanctiſq́ diuinarum rerũ ſcripturis ſanctius? q̃d diuinius? quid deniq́ certius aut eſſe aut excogitari põt? quum earũ autor Deus ipſe optimus, maximuſq́, & vere quidem ſit; & ab omnibus qui recte ſapiunt; eſſe cenſeatur? At vero quid antiquius? quid probatius? Quid deniq́ eruditius inter externos Beroſo illo inueniri poſſe iudicamus? quippe qui publica, probataque Scythicorum, ac Babylonicorum annalium fide totius ferè memoriæ veteris ordinem, & imperioſorum populorum origines, & regum maxime illuſtriũ res geſtas antea penitus incognitas, ac in tenebris retruſas, atq́ abditas aperuerit. Conſeruatis ſiquidem notatiſq́ omnium Aſſyriorum regum temporibus, nihil quum illuſtre prætermiſerit. M.cccc.lxxxxiij. annorum memoriã multis voluminibus colligauit. vt merito quidẽ gloriari queat; ſua pueſtigatione et cura, ſuiſq́ demum vigilijs, ea ſe inueſtigaſſe; tradidiſſeq́; quæ Græcorum, aut Latinorum quiſq̃, vel Aegyptiorum, Perſarumue, aut aliarum gentiũ (præter Moſen tamẽ à quo nihil fermè deſciſcit) nullus omnino eſſet antea conſecutus. quod quidem ob meritum eũ Aegyptij omnes, Perſæ,

Medi, Chaldæiq́; atq́; alij quã plures magni nominis populi ſuſpexerunt; ſupraq́; hominem & admirati, & uenerati ſunt. quãdoquidem Athenienſes; vt autor eſt Plinius; *propter ingenij excellentiam, clariſſimaſq́; rerum antiquarum traditiones publico in gymnaſio inaurata lingua ſtatuam illi collocarunt.* Verũ *ad ea à quibus digreſſi fortaſſe videmur; redeamus:* Quod *igitur in* Armenia *Saga principio reparatum fuerit hominum genus; vel illud ſatis admodum declarare poteſt; quod* Moſes *ille hiſtoricorũ omnium, vt* Grœci *dicunt;* ἱστορικώτατοσ *ſcriptum reliquit.* Requieuit *inquit arca menſe ſeptimo, decima ſeptima die menſis ſuper montes* Ararat. Quod *interpretũ eruditiſſimus* Hieronymus *explicans, eſt inquit,* Ararat *regio in* Armenia *campeſtris; per quã* Araxes *fluuit incredibilis vbertatis, ad radices* Tauri *mõtis; qui vſq́; illuc extenditur. ergo & arca in qua liberatus eſt* Noe *cũ liberis ſuis ceſſante diluuio; nõ ad montes generaliter* Armeniœ *delata eſt; quœ appellatur* Ararat: *ſed ad mõtes* Tauri *altiſſimos; qui* Ararat *imminent cãpis. hæc ille.* Quœ *omnia,* ἐν τῆ τῶν χρόνων ἐπιθομῆ Archilocus, *& ex* Mnaſea Phœnice, *& ex* Moſe Iudæo *pulcherrime collegit ita dicens.* Mnaſeas Phœnix Damaſcenus *libro.xcvij. hiſtoriarũ aſſerit ante* Ninũ *fermè ducentis quinquaginta annis fuiſſe inundationẽ terrarũ; & quendam, cui teſtimonium perhibet* Moſeus *antiquiſſimus hiſtoricus; liberatũ circa fluuiũ* Araxim, *ad montes* Caſpios: *tumq́; recenti cœlo, & rudi huma-*

no genere uixiſſe aureā vitam; in qua nullo ferente legem natura ipſa viuebatur: quouſq; Ninus, & Semiramis arma populis inſerētes primi vitam vitiare cęperunt humanam. Verū (vt hoc nunc παρέργως agā) nequaq̄ uos cōturbet; qđ mons ille, ad quē arcam delatā ferunt; à Hieronymo quidē Taurus, ab Archiloco autem Caſpius, à Beroſo uero Gordiæus nuncupetur. nam vnus atque idem eſt mons; quāuis diuerſis in locis uarijſq; à gentibus & ſcriptoribus diuerſa ſibi aſciſcant nomina. vti potiſſimū videri video C. Iulio Solino; cuius verba in preſentiarū omittere incurioſum planè videretur: eſt enim eius de Tauro mōte & clariſſima, & illuſtris oratio.* Mons, inquit, Taurus ab Indico primo mari ſurgit: deinde à ſcopulis Chelydonijs inter Aegyptiū, & Pamphylium pelagus obiectus, Septētrioni dextro latere, læuo Meridianæ plagæ, Occidenti obuerſus fronte profuſâ; ſed modo intercluditur Phæniceo, modo Pontico ſinu, interdum Caſpio, vel Hyrcano: quibus renitētibus ſubinde fractus contra Mæoticū lacum flectitur; multiſque difficultatibus fatigatus, Rhyphæis ſe iugis annectit; pro gentium & linguarum varietate plurifariā nominatus: apud Indos Imaus, mox Paropaniſus, Cohatras apud Parthos, poſt Niphates, inde Taurus, atque vbi in excelſiſſimā ſublimitatē Caucaſus, interea etiam à populis appellationē trahit: ab dextro latere Caſpius dicitur vel Hyrcanus: à læuo Amazonicus, Moſchicus, Scythicus. ad hæc vocabula habet alia multa.*

hęc ille nos vero vt inſtituimus;ad reliqua pergamus. quæ tem&ſi poſſint à me & ornate, & electiſſimis quoque verbis recenſeri; attamen quo & clariora uobis ipſis appareant;& ſumma cũ delectatione orationi quoq; noſtræ autoritatẽ afferát,& fidẽ;ea oĩa Beroſianis,Catonianiſque verbis, quibus libenter ad modũ vti ſoleo;ꝑtexã.ea ſunt. Itaq; neceſſe eſt inq̃t Beroſus,nos ex prçmiſſis cõfiteri quod & Chaldęi & Scythę ſcribunt;ſiccato ab aq̃s orbe nõ fuiſſe niſi tãtũ octo homines in Armenia Saga Noach ſcilicet cũ tribus filijs Samo,Iapeto,& Chameſe,& uxoribus Titea magna, Pãdora,Noela,& Noegla;& ab ijs omne hominũ genus in terris ſeminatũ.exſiccata nãque humo & torrefacta terra,quũ,vt par erat, è Gordięo mõte in ſubiacentẽ planitiẽ cadauerũ plenã deſcendiſſent; quã vſque ad hanc ętatem appellant MiriAdã, id eſt euiſceratorũ hominum;cõtinuo congreſſi coniugibus ꝑpetuo geminos marẽ,& fęminã edidere. qui adulti, & coniuges effecti,& ipſi binos partu liberos ſemper ediderũt,Neque enim vnquã Deus,aut natura defuit neceſſitati quæ ad vniuerſi orbis ſpectat opulentiã. Eo pacto breui in immenſum adaucto humano genere,omnique Armenia completa;quum eos inde recedere,atque nouas ſibi ſedes conquirere neceſſitas cõpelleret;tum ſeniſſimus omniũ ac ſapientiſſimus pater Noach,qui & Ianus,adhortatus eſt homines principes ad comparandas nouas ſedes;& cõem coetũ inter homines agendum,& ædificandas vrbes. Deſignauit

itaque tribus filijs ſuis ante diluuium genitis, tres illas orbis partes, Aſiam, Aphricam, & Europam, vt ante Cataclyſmũ viderat: ſingulis autẽ his, prĩcipibus ſingulas partes ad quas irent partitus eſt: illud in primis maxime prçcipiens, vt nomina ſua locis quæ tenuerint, montibus. ſ. ac fluuijs, vrbibus, ac populis quorum eſſent imperiũ obtenturi: imponerent in ſignũ expeditionis à Iano patre ſibi cõmiſſæ; & ad monimentum poſteris, vt ſcirent quis eorũ conditor fuerit: ipſe vero ꝑ totũ orbẽ colonias ſe traducturũ pollicitus ẽ. quapꝑ ex ea Scythia Saga, q̃ Beroſus & alij Armeniã vocãt & Arameam (Scythas enim populos, vt ĩquit Plinius, Perſæ vniuerſos Sagas appellauere à proxima gente Saga; antiqui vero Arameos) Ianũ patrẽ ſiue Noach cũ colonijs primũ tranſſretaſſe, prçter Beroſum ipſum qui cuncta Iani geſta immortalitati ſcriptis ſuis cõſecrauit; Cato quoque noſter eruditiſſime admodũ, ſuccincteque aſſerit dicens. Ex his Scythis tradũt ueniſſe Ianũ cũ Dyrim, & Gallis progenitoribus Vmbrorũ; rateq; cũ colonis per Thyberim vectũ ad lærũ Thyberis Hetruriã tenuiſſe locũ: vbi colonias in continẽte primũ expoſuit; & ipſum Deũ ſimul Vaticanũ habitum, dictũque fuiſſe: & regionẽ Vaticanã, id eſt, Vagicanam dictam, quod ibi Ianus quaſi in cunis natam primũ vagiẽteque Italiam exceperit. & quæ ſequũtur. Quo circa hiſce omnibus ita conſideratis facile licet intelligi; de principe Italiæ ortu ita ſtatui oportere; quẽadmodum & Fabius Pictor, & M. Cato mo-

nimentis teſtantur ſuis: aurea ſcilicet ætate natā Italiā gente Phœnicea & Saga quā poſteriores Armeniam Arameāque dixiſſe, ex ijs, quæ recenſuimus; planè quidē compertū habemus: ſub vniuerſi uero terrarum orbis principe Noach, quem priſci Scythæ cum Ogygen Sagam, id eſt, vt Beroſus exponit; illuſtrem ſacrorum pontificem, tum ob inuentæ vitis, viniqué beneficium, Ianū patrem appellauere: Aramęa nāque, Hebręaque lingua vinum יין *Iain dici nemo eſt qui neſciat; qui vel prima Hebrææ linguæ rudimēta perceperit: atque hinc Italiam primū à Iano Ianiculam cognominatam fuiſſe Cato ſcriptum reliquit. Italia, inquit, complura à Dijs & ducibus ſortita fuit nomina: à Iano quidem Ianicula, quem quidā Oenotrium dictū exiſtimant; quia inuenit vinum & far. Itaque, ne longius à propoſito aberremus, qui primi Italiam tenuere populi, hos ſcythas Aranæcs ſiue Armenios Sagas extitiſſe; neminē veſtrū ignorare iā arbitror: qui primū à Iano patre, vt dictum eſt, in Italiam deducti, à fluctibus quidem; à quibus aquoſæ cladis tempore naui erepti ſunt; Syro, Hebræoq; ſermone Galli Vmbrorū progenitores, & ab ipſo patre Iano Ianigenæ ſunt nūcupati: quos deinde Romani Hetruſcos, Gręci vero à ſacrorū peritia Thuſcos, & à Tyrrheno Tyrrhenos appellarunt: quēadmodum & ex ijs quæ heſterna die recenſuimus; & ex Manethone Aegyptio, Myrſiloq; Lęſbyo facile licet intelligi. ita. n. Manetho. Secundo, inquit, Menophis Aegyptiorum regis anno*

Tarchon priſcus regnat apud Razenuos Ianigenas q nunc dicuntur Tyrrheni,& Thuſci ob Tyrrhenũ,& peritiã diuinorum, quæ à Iano didicerunt. Myrſilus autem,ipſi quoque,inquit,Romani fatentur Hetruſcos eſſe vetuſtiſſimos,et aureo ſęculo natos;à quibus aras, ritus,diuinatiões,colonias,& diſciplinas habuit priſca Italia;initio ſumpto à prima eorum tetrapoli dicta Hetruria;à qua illos Romani Hetruſcos cognominarunt.hæc illi.Sed nos his cũ inquirendis,tum explicãdis nimij fortaſſe ſumus:ea enim tantum attigiſſe, quã membratim diſſeruiſſe conſultius fortaſſe fuerat:verũ quoniã hęc ipſa ſunt huiuſce indagationis noſtrę principia;ob id permiſſum mihi fore arbitratus ſum ĩ hoc conſeſſu licentiore vti poſſe ſiue autoritate, ſiue exẽplis hominum ſanè doctiſſimorũ. Quamobrem iactis hiſce fundamentis ad illa ſtatim tranſeo;quæ ſecundo loco videntur ex Moſe,Beroſoque recenſenda, Scribũt nãque Noæũ illum quem rerũ geſtarum magnitudo olim inter deos exterarũ gẽtium retulit; quẽque Hebręi patria lĩgua NOACH,Metaſthenes uero Perſa, & Archilocus, & Xenophon, & Fabius Pictor, & Solinus,alijque non nulli Ogygẽ priſcum, Ianumque nuncupant;principique terrarũ inundationi pręfuiſſe, atque vniuerſo orbi tradunt imperaſſe; ante Cataclyſmũ,quum quingentos annos natus eſſet;tres filios genuiſſe;Samum ſcilicet, Chameſem, ac Iapetum: qui Hebraica lingua SEM,CHAM,IAPHEHT, appellantur.à qbus poſt diluuiũ procreata ſit oĩum ho um

multitudo;ab eiſque è priſca Armania *centeſimo pri-mo poſt inundationẽ anno egreſſis,regna,gentes, lin-guas,ac primarias mundi partes cœptas,habitataſque fuiſſe:quas fama tenet fuiſſe duas & ,lxx.quẽadmodũ & ex,ix.*Geneſeos *capite,& ex his etiã* Hori Apolli-*nis* Niliaci *verbis facile licet cognoſci.Lunam autem, aut terrarũ orbem,aut litteras,aut ſacerdotẽ,aut irã, aut ſtagnũ deſcribere volentes,*Cynocephalũ *pingũt: ac* Lunã *quidem primo quoniã &c.deinde non multo poſt hæc ſubdit dicens.*Orbem terrarum vero, *quia duas et,lxx.regiones principales orbis terrarum eſſe aiunt.et quæ ſequuntur.*Eo antẽ anno,*quem diximus; orbis terræ diuiſionem à* Iano *patre factã fuiſſe,*Pæ-*legh* Hebær *filij nomen aperte admodum arguit.nam illi ex euentu*Pęlegh,*quod diuiſionem ſonat,nomẽ im-poſitum fuiſſe* Hebræa *hæc* Moſis *verba ſignificant:*
ולעבר ילד שני בנים שם האחר פלג כי בימיו נפלגההארץ
vlhèbær iullad ſcene banim ſcem haçchad Pęlęgh,*chi be iamaſ niphlegah haaræz. hoc eſt:* Et *ipſi* Hebær *nati ſunt duo filij,nomẽ vnius* Pælægh *quoniã in die-bus eius diuiſa eſt terra. at vero natũ fuiſſe* Pælægh *anno poſt aquarum elluuiẽ centeſimo primo, quiſquis apud* Moſem *annos vitæ,*Sem,*Arphachſad,* Selach,*et* Hebær *cõputauerit,facile prorſus intelliget.* His *itaq; temporibus,vt* Philo Iudæus *alijque* Hebræorum *in-terpretes de multiplicato humano genere tradunt;* Noæuus *ille,ſiue* Ianus *pater,vnà cũ tribus liberis,ac colonijs nonnullis in* Pontum *venit; ratibuſq; æquor*

omne Mediterraneũ circũluſtrauit; oſtendens primo Sem littus oẽ Aſiaticũ à Tanai,ut ſcribit Arnobius: ꝑ Boſphorum vſq; ad Nilum Aegypti: Chamvero ſiue Chameſi à Nilo littus Aphricę vſq; ĩ anguſtias Oceani,& Gadiũ; Iaphæth autem (quem Iapetum Gręci dicunt) omne littus Europæ à Gadibus uſq; ad Tanaĩ: & ſingulis prouincijs prçſertim vero littoralibus diſmiſit primas colonias. Verũ hanc orbis terræ diuiſionem græcus quidam ſacrarum litterarum interpres, cuius quod fuerit nomen aut patria nondum accæpi, hunc in modũ abſoluit dicens.

ὁ γὰρ δίκαιος νῶε διαμερίζει πάντα τὸν κόσμον· εὐθὺς τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ὑπὸ κλήρου διελθών· ἑκάστην μερίδα κατὰ κλῆρον ἑκάστῳ ἀπονείμας· καὶ τῷ μὲν πρώτῳ υἱῷ, Σὴμ ὑπέπεσε κλῆρος ἀπὸ πέρσιδος, καὶ βάκτρων ἕως ἰνδικῆς μῆκος τοῦ κλήρου ἕως ῥινοκούρας, κεῖται δὲ αὕτη ἡ ῥινοκούρα ἀναμέσον Αἰγύπτου καὶ παλαιστίνης ἀντικρὺ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. χὰμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ῥινοκούρας ἕως γαδείρων τὰ πρὸς νότον. ἰαφὲθ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπὸ μηδίας ἕως γαδείρων καὶ ῥινοκούρας τὰ πρὸς βορρᾶ. τῷ οὖν Σὴμ παῖδες καὶ παίδων παῖδες ἕως οὗ αἱ γλῶσσαι διεμερίσθησαν· καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν εἰσί.

Ex his igitur tribus Iani filijs, lxxij. coloniarum duces prodijſſe tã Moſaica quàm Beroſiana loquuntur monumẽta; è queis, lxxij (vt diximus) primariæ orbis terrarum regiones ortum pariter ac nomen habuerunt.

Aſt ego ex his tantum eos referã; per quos Cenomanorum noſtrorum manauit origo; ſeclusis ijs omnibus, qui ad hanc rẽ minime pertinent. Itaque primo Chameſem Iani *filium quẽ* Hebræi *Cham,* Aegyptij *vero Chem, & chemeſenuum,* Zoroaſtremq́ *, ac Saturnum ſuum nominant; quattuor filios genuiſſe Moſes quidem ipſe, &* Hebræi *omnes aſſerũt. quorũ apud Hebræos propria hęc ſunt nomina:* CHVS, MESRAIM, CHANAHAN, PHVT. *e quibus priorẽ Chus qui à Beroſo Chur appellatur; Aethiopas ac Churetes genuiſſe præter* Beroſum, Ioſephũq́ *, àutor quoq́ ille græcus cuius ſupra mentionẽ fecimus; ita ſcribit filij: Chã Chus à quo Chuſæi* Aethiopes. *Hinc & à Semiramide Chus Saturnũ* Aethiopem *nuncupatũ fuiſſe percepimus, in columna quam* Nino *regi eam erexiſſe* Xenophon *tradit: in qua ſubſcripta exciſa erãt verba; quibus* Ninum *maritum ita loquentem induxerat.*

MIHI PATER IVPPITER BELVS

.i. Nimbrotus

AVVS SATVRNVS BABYLONICVS

.i. Chus

PROAVVS CHVR SATVRNVS AETHIOPS

.i. Cham

ABAVVS SATVRNVS AEGYPTIVS

.i. Noach

ATAVVS COELVS PHOENIX OGYGES

AB OGYGE AD MEVM AVVM

SOL ORBEM SVVM CIRCVMLVSTRAVIT

.i. Fluxerunt anni.c.xxxi.

SEMEL AC TRICIES ET CENTIES

.i. lvi.

AB AVO AD PATREM, SEXIES ET QVINQVIES

.i. lxij.

A PATRE AD ME, BIS ET SEXAGIES

COLVMNAM TEMPLVM, STATVAM,

IOVI BELO SOCERO, ET MATRI RHEAE

IN HOC OLYMPO SEMIRAMIS

DICAVI

Meſraim vero alterũ Chameſis filiũ initio Aegyptum tenuiſſe, & ab eo Aegyptios fuiſſe cognominatos, Ioſephus, Hieronymus, Auguſtinus, alijq́ omnes tã Hebræi quàm Græci, Latiniq́ ſacrarũ litterarum interpretes conſtantiſſime tradunt. in ſacris ſiquidẽ litteris Aegyptũ vbiq́ Meſraim appellari ſolitam neminẽ ignorare arbitror; qui vetus ſaltem Hebraice legerit inſtrumentum. ſed & autor ille ἀνώνυμος, Meſraim inquit à quo Meſrçi Aegyptij. & Suidas, Meſerem inquit eſt Aegyptus. verũ multa hoc loco de Meſraim hoc Chameſis filio ſcitu nequaquã indigna ſeſe nobis offerunt; quæ iampridem ex priſcorum monimentis magno labore perueſtigauimus: quibus explicandis, quoniam haud eſt ſatis idoneum nunc tempus; cum ſit res ipſa multiplex, ac maioris otij, multũq́ etiam laborioſa; non equidem inuitus ea prætermittam. Vereor autem ne etiam fortaſſe vobis nimis antiqua, & iam obſoleta videantur. Tum Marcus. Ita ne nos, inquit, Marcili, cum in ſummã adduxeris expectationem, deſeris? Atqui hæc minime vetuſta, aut obſoleta nobis videri poterunt; Qui te hiſce de rebus vt diſſereres, preſertim rogauerimus; qui autem fieri poteſt vt ea nobis obſoleſcant (de me ſaltem loquor) quæ nihil dum audierimus? aut ab alijs (qui ſciam) ſcripta legerimus? quamobrẽ perge obſecro; multũ enim (vt opinor) ad eam priſcarum rerum cognitionem, quam quærimus, explicatio tua iſta profecerit. Et ille, & ſi hæc inquit, ſunt vt Græci dicunt παρὰ τὸ ἔργον ne nõ tibi ta-

men Marce vel petenti vel iubẽti morem geſſiſſe videar, eius attingã; vel magis ſeligã eam partem; quam memoratu ac cognitione digniorem eſſe perſpexero.

Tu vero, vt videtur, inquit Marcus; *ſed aueo audire quæ polliceris.* Tum Marcilius *cõplures, inquit, à me viri optimi tum firmiſſimę rationes, tum locupletiſſimę quoq; doctiſſimorum hominum autoritates in mediũ afferri poſſent; & vna quæq; earum multis etiã argumentis confirmari; quibus facile admodum oſtenderẽ Meſraim iſtum de quo nunc loquimur; Oſiridem illum Aegyptium extitiſſe; quem & Apim, & Seraplm, &* Dionyſium Libicũ, & Iouẽ iuſtum *Olympicũ appellari ſolitum accepimus: ni, quũ breuitati ſtudeamus, ea res lõgius nos ab inſtituto traheret.* Proinde *hac una, quã nunc referã; ratione, eaque omnium vel firmiſſima, vel clariſſima contenti erimus.* Principio *ſatis vos exiſtimo ex his, quę ſupra diximus; ĩtellexiſſe; Chã illum ſiue Chameſem* Iani *filium à priſcis* Saturnum Aegyptium *fuiſſe cognominatum: quod & Semiramis in columna, &* Beroſus *quoq; noſter hiſce verbis eruditiſſime expreſſit dicendo.* At vero Cham *quum publice corrumperet mortale genus; aſſerens, & re ipſa exequens; cõgrediendum eſſe, vt ante inundationem, cum matribus, ſororibus, filiabus, maſculis, brutis, & quouis alio genere; ob hoc eiectus à* Iano *piiſſimo, & caſtimonia, atque pudicitia refertiſſimo, ſortitus eſt cognomentũ Chemeſenua ideſt Chem infamis, & impudicus, incubus, propagator; eſt enim* ESEM *apud*

Scythas Aramæos infamis, & ipudicus, ENVA vero tum impudicus, tum propagator. Eum inter homines huius dogmatis ſecuti fuerunt Aegyptij; qui ſibi illum ſuum Saturnũ inter Deos adoleſcentiorem fecerunt: & ciuitatem illi poſuerunt dictã Chemmin: à qua ad hanc ætatem omnes ciues illius appellamus Chemmenitas. verũ poſteri hoc vitioſum dogma neglexerunt; retento quod fuit primi moris vt inter fratres, & ſorores coniugium iniri poſſet. hęc ille. Quum autem is Aegyptiorum Saturnus ex ſorore pariter, & cõiuge Rhea filium ſuſcepiſſe Oſiridẽ nomine, vna omnium voce prædicetur, eũque totius Aegypti imperium tenuiſſe contendant uniuerſi; ecquid cauſæ eſſe poteſt cur non eundẽ cenſeamus eſſe Oſirim, qui & Meſraim eſt? quem iam ſupra demonſtrauimus; & Cham, ſiue Chameſenui filium, & Aegypti regem extitiſſe? quum itidem ex Chameſenuo, Rheaq́ natum fuiſſe ac generatũ Oſirim, eiuſq́ ſororem Iſidem, vt interea ſileam & Diodorũ Siculũ, & Plutarchum, nec non & Oſirianam colũnam, quã tamen, ſi tempus ſuppetet, non multo poſt referam; cum primis clariſſime doceat idẽ ille Beroſus, quem ego autorem vehementer ſequor: cuius è quinto volumine, diuerſis tamen in locis, verba hęc ſunt. Eodem, inquit, tempore Triton reliquit filiũ Hammonem regẽ Libyæ; qui accepit coniugem Rheã ſororem Chameſenui Saturni Aegyptiorum, ſed tamẽ ex Almãthea adoleſcentula, Clàm Rhea, Dionyſiũ ſuſtulit: & in Nyſam vrbem Arabię educandum miſit:

deinde paulo infra. At apud Libyam lis orta eſt inter Rheam & Hammonem ob ſtuprum admiſſum cum Almanthea: quęrebatq; Rhea vbi Dionyſius eſſet; vt eum perderet: & diu lis iſta, rixaque perſeuerauit. & *iterum.* Interea cũ Italia diſceſiſſet Chameſenus; ad illum Rhea venit: & illi nupta ambo cõtra Hammonem cũ Titanibus pergunt: ibiq; bello commiſſo; pellunt regno Hammonem: & in Creta cogunt. quũ in Libya Chameſenus regnat; parit ex Rhea ſorore Oſirim, quẽ cognominauit Iouem. & *paulopoſt iterũ.* Eadem tempeſtate Dionyſius Hammonis filius armis ſumptis Rheã, & Chameſenum regno paterno pellẽs & ſecum Oſirim retinens, in filiũq; adoptans, eum à patre ſuo, Hammonem Iouẽ cognominauit: vti à magiſtro Olympo, Olympicum: eique totius Aegypti regnum tradidit. & *rurſus.* Huius inquit (ſcilicet Semiramidis) primo ãno oritur ex Rhea, & Chameſenuo ĩ in Aegypto Iuno Aegyptia cognominata Iſis maxima, frugifera, legifera, ſoror, & vxor Oſiridis. & quæ ſequuntur. Quæ cum ita ſint; perſpicuum omnino eſt; quãuis nõdũ quiſquã (qui ſciã) id aperte dixerit; ſcriptumq; reliquerit: eundẽ penitus fuiſſe Meſraim, qui & Oſiris dicitur. cuius adeo multa ac diuerſa fuerunt nomina atque cognomina (quot enim ſunt hominum linguæ, tot eſſe Deorum nomina ſcite admodum apud Ciceronem Cotta loquitur) vt plęrique eũ tum Solem, tum Liberum patrem, ac Dionyſium extitiſſe crediderint. Quemadmodum clariſſime videri

poteſt apud Diodorum *Siculum, Euſebiũque, ac Macrobium. tum etiam apud Auſonium vatem; apud quẽ illud eſt epigramma.*

Ogygiæ me Bacchum vocant;
Oſirim Aegyptus putat:
Myſte Phanetem nominant:
Dionyſium Indi exiſtimant:
Romana ſacrum Liberum:
Arabica gens Adonium:
Lucaniacus Pantheum.

Verum hanc nominum confuſionem ob id præcipue accidiſſe contenderim; quia Græci, vt ſæpe iam diximus; non tantum ritus, et ſacra veterum Deorum, ſed etiam nomina eorum, ac cognomina ſuffurati ſunt. quorum princeps Orpheus, vt Demoſthenes aſſerit, huius Oſiridis ſacra, ac cerimonias, nec non et cognomina ex Aegypto aduexit in Græciam: et in Iouis ac Dionyſij orgia tranſtulit. Quãobrem varias diſcrepãteſq́ antiquorũ ſcriptorũ de Oſiridis nomine ſententias Plutarcho Cheronæo inſinuante didicimus eo in libro, qui ab eo de Oſiride, ac Iſide ad Cleam mulierem editus eſt. quo quidem opuſculo omnia fermè quę veteres hiſtorici, ac Philoſophi de his tradiderũt; elegantiſſime complexus eſt. vbi illud in primis refert; Aegyptios credere Oſirim illum ex Saturno, et Rhea natum fuiſſe: eũq́ tãq̃ Aegyptiorum omnium Deorũ, ac Regũ principem, oculo, et ſceptro in ſacris eorum litteris quæ ἱερογλυφικὰ nuncupãtur; inſcribi ſoli-

*tum:ac in oculo quidem prouidentiam numinis,in ſce-ptro autem potentiam declarari.*Nomen vero *Oſiri-dis quoſdā interpretari multioculū inflexione ducta, quod verbum,* OS, *quod prima eſt huius uocabuli ſyl-laba;lingua* Aegyptiaca *idem ſignificet quod, multū: reliqua autem huius nominis pars quæ eſt,*IRIS;*idem ſit,quod,oculus. alios tamen dicere nomen Oſiridis,* ἀπὸ τοῦ ὁσίου.καὶ ἱεροῦ, *id eſt, à ſancto, & ſacro compactum fuiſſe:quia cōmunis ratio ſit rebus cœle-ſtibus,& inferis:quarū priores ſacræ,poſteriores ſan-ctæ à veteribus appellarentur.*Et *poſt multa; quę ſub copioſa verborum,ac rerū occultiſſimarum denſitate, luculentiſſime tradidit;quæq; ob hoc ſolum nobis prę-tereunda ſunt;ne vſq; ad faſtidium ſermo protraha-tur;hoc poſtremo adiungit:* Aegyptios *recte dicere Oſirim,et* Liberum *patrem eūdem fuiſſe;mox Oſirim natura mortali exutum,*Apim,*ac Serapim appellatum (conſueuerunt enim gentes, vt autor eſt* Lactantius, *immutare nomina hominibus poſt mortem cōſecratis) per hæc Serapim* Deum *eſſe omnibus cōmunem;qualē & Oſirim norunt ; qui eius ſacris initiati ſunt. hinc* Heraclitum *phyſicum putare Serapim eſſe* Ditē, *ſiue* Plutonem,*ac Liberum patrē. prętereanō recte affir-mare* Philarcū *Liberum patrem primum fuiſſe,qui ex* India *in* Aegyptum *duos boues adduxerit ; quorum alter* Apis,*alter Oſiris vocaretur:ſed cōmodius Aegy ptios ſacerdotes exiſtimare;duo noīa Oſirim,& Apim in vnum Serapim coiſſe coaluiſſeq;;ac ſi,Oſirapim,di-*

ceremus. Apidem porrò vt ſpecioſam imaginẽ Oſiridis credi. Hæc atq; alia complura facundiſſimus ille, eruditiſſimuſq; philoſophus tradit: quibus ſi ea quoq; quæ de Oſiridis præclariſſimis rebus geſtis Beroſus, ac Diodorus Siculus ſcriptis mãdarũt ſuis; quàm breuiſſime fieri poterit; adiunxerimus (quãq̃ id à me minime exigeritis) ſatis me veſtris feciſſe uotis exiſtimabo. Ferũt igitur regnãte Oſiride, quẽ Moſes Meſraim vocat; inopem vitam, & ferinos mores ab Aegyptijs depulſos fruge monſtrata, ac legibus conſtitutis, publicatoq; Deorũ cultu. eũ præterea Oſirim ſcriptitant tãquã uirum optimum, famæq; cupiditate adductum, Aegypti regno conſtituto, ac rerũ omniũ cura Iunoni Iſidi ſorori, coniugiq; tradita, coacto ingenti exercitu, vniuerſum peragraſſe orbem; domuiſſeq;, ac cicuroſeciſſe hominum genus, non armis, & bello compulſum; ſed ſermone blando magna ex parte adductũ; ſuauibuſq; cantilenis illectũ. Quũq; agriculturę rudes adhuc eſſent homines; & paſtoritiã tantũ uitã agerent; docuiſſe eos & ſerere arbores &, putare vites, & arare terrã; vnde illud præclare apud Tibullum.

Te canit; atq; ſuum pubes miratur Oſirim;
Barbara Mephitem plangere docta bouem.
Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris:
Et teneram ferro ſollicitauit humum.
Primus inexpertæ cõmiſit ſemina terræ:
Pomaq; non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem:

Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primum matura ſapores
Expreſſa incultis vua dedit pedibus.

Huius igitur tot, & tam ingentia merita, ita Aegyptij remuneranda cenſuerunt; vt eum Apim, ac Serapim cognominantes, ſacroſq́ eidem tauros dicantes, hunc quidem Apim, alterum vero Memphitem nominatos, pręclarum eius nomen, ac memoriā perpetua veneratione celebrarent. tam&ſi non ſum neſcius Diodorum ſcribere, alia quoque de cauſa tauros Oſiridi dicatos fuiſſe: nempe quod hæc pręcipue animantia frugum inuentoribus Iſidi uidelicet, atq; Oſiridi maximo vſui, adiumentoq́, & ad ſerendum, & ad cōmunē agrorū culturam extitiſſe cōmemorantur. vnde Euſtathius in Dionyſiū Libym refert; Tauros populos ab aīali quadrupede tauro cognominatos; propterea qđ ibi iūctis bobus Oſiris terram arauerit. Od id conſueuiſſe priſcos hoīes in numiſmatibus altera q̄dē ex parte regē, altera vero bouis effigiē extundere autor eſt; doctiſſimus Homeri interp̄s. ἑκατόμβειος, *inquit,* ἑκατὸν βοῶν τιμῆς ἄξιος. ἢ ἑκατὸν χρυσῶν νομισμάτων, οἱ γὰρ ἀρχαῖοι τιμῶνται τὸ ζῶον τὸν βοῦν, διὰ πολλὰ μὲν, καὶ ὅτι δὲ ἱερόν ἐστιν ἐνεχάραττον τῷ μὲν ἑνὶ μέρει τοῦ νομίσματος βοῦν, τῷ δὲ ἑτέρῳ, τὸ τοῦ βασιλέως πρόσωπον.

Cæterum his rebus ita geſtis, illud poſtremo Beroſus, & alij tradunt Oſirim ipſum deuictis, ſublatiſque in toto orbę terrarum infeſtiſſimis gigantibus, ac tyrānis,

In Italiam demũ anno poſt diluuium.DXLIX,peruenifſe;eiuſque imperium annis fermè decem cũ obtinuiſſet;& à ſuo cognomine Apeninam in triumphum appellaſſet;poſt hæc in Aegyptum reuerſum columnã erexiſſe:octauoq; ſupra vigeſimum imperij ſui anno ceſiſſe vitæ:ſepultũq; in Olympo monte vnà cũ Iſide coniuge:qui mons eſt in Aethiopia Aegypti ſecundum mare Erythæum;quod quidam a colore,ſedtan recte neſcio;Rubrum vocant;non procul ab Heliopoli:hũc aiunt nõnulli ab ortu Solis ad quartã vſq; diei horam flãmas emittere.Plæriq; tamen ſcribunt Oſirim nõ in Olympo monte,ſed in Memphi ciuitate fuiſſe conditũ; quod Mephim nonnulli portum bouũ;alij Oſiridis tumulum interpretentur. Cæterum his ita traditis(vt & aliquãtulum vager;& ne qua ex parte noſtra deſideretur oratio)illud minime inexplicatum preterierim;Italiã ſcilicet;vt & ãtea leuiter attigimus;ab hoc Oſiri,ſiue Api,quem Anthiocus Taurum,Cicero ſanctum Aegyptiorũ bouem interpretatur; Apeninã,id eſt,Taurinã fuiſſe cognominatã.id enim Beroſus, & Cato vel ſoli(quod meminerim)apertiſſime ſcriptltarunt.è queis Beroſus,vigeſimo,inquit, nono Belochi decimi Aſſyriorum regis ãno apud Celtiberos Lomnini florebant:& ædificauerunt à ſuo nomine vrbem magnã Lomniniã.Anno autem ſequenti Itali oppreſſi à tyrãnis gigantibus in tribus Palenſanis, aduocauerunt Oſirim;qui cum colonijs ad Hiſtri vicinos fontes peruenerat.Oſiris vero tota Italia potitus, decem

annis illam tenuit: & à ſe nominauit in triumphum: & ſub ditione poſitis gigantibus, regem Ianigenis reliquit Leſtrigonem gigantem ſibi ex filio Neptuno nepotem. His rebus geſtis in Aegyptem reuerſus columnã, quæ permanet; inſcripſit in monimentum expeditionis ſuæ per totum orbem. hic hæc. Quũ ergo Oſiris rex, Italię nomen dederit, vtiq; eam à cognomine ſuo Apiam, ſiue Apeninã appellaſſe conſentaneũ eſt: à quo antea & Peloponeſum τὴν ἀπίην γαίην, vt eſt apud Homerum; cognominauerit. Ita enim Anthiochũ Syracuſanũ (vt video noſtrũ Catonem ſcribere) affirmare ſolitum accępimus. Italia enim, inquit ille, complura à Dijs, & ducibus ſortita fuit nomina. à Iano quidẽ Ianicula, quem quidam Oenotriũ dictũ exiſtimant, quia inuenit vinũ & far. Chameſena vero à Chameſe, & à Saturno Saturnia, Saleũbrona quoq; à gentilibus. Durauit Saturnia nomẽ totidem fermè annis; quot antea aurea ætas, vſque ad Apim Deorũ Italię vltimũ, vt Antiochus Syracuſanus ſcribit: a quo Apenina, quã Taurinã idẽ interpretatur: & ſi Gręci de more quidã a bobus Herculis; quos opimos gignit Italia, vt ait Hellanicus: aut à vitulo egreſſo, ut ait Herodotus: vel quod quidam Gręci boues vocant Italos; vt fabulator Timæus; dictam exiſtiment. Inde à duobus fratribus altero Heſperia, altero Italia poſtremũ nomen retinuit. hæc Cato. Pręterea ab eodem Api in Italia Tauriſium ciuitatem quã corrupte Triuiſium dicunt; nec non & Tauriſanos populos quos etiã Ta-

uriſcos Strabo appellat dicent; Quoniam à Polybio proditum eſt,ſua ętate apud Aquileiam,maxime uero in Tauriſcis & Noricis inuentum fuiſſe aurũ.cõd.tos fuiſſe idem Cato teſtatum reliquit.Tauriſanos,inquit, Perſę gentẽ ab Api duce conditam aſſerunt. Quare hinc & Tauriſium vrbem nomen traxiſſe quis eſt qui dubitet? & montes quoq; Tauriſanos? de quibus erudite Plinius. Venetia,inquit;cuius fluuius Silis è mõtibus Tauriſanis.Sed hęc ſatis.Nunc quoniam quę de Oſiride poſtulaſti Marce iã abſoluimus; Tũ Marcus eum interpellans, verũ inquit profecto dicis Marcili; ſed ſi eam quoq; Oſirianæ colũnæ inſcriptionẽ,cuius Beroſus meminit,& quam antea promiſiſti; reddideris:tum mehercule confecta res iſthæc ex mea penitus erit ſententia,exiſtimo enim te in ea referenda,explicandaq; noui aliquid,vt ſoles;allaturũ. Tũ Marcilius ò mirã,inquit,memoriã Marce tuam. at iſta mihi iam exciderant.Itaq; vt tibi omni ex parte morẽ gerã;ad Diodori Siculi me nunc libros cõuertã:cuius hęc ſunt ex priori volumine de ea Oſiriana inſcriptione,quam requiris;verba.Haud vero inquit, inſcius ſum; à nonnullis ſcriptoribus tradi horũ Deorũ ſepulcra in Nyſa Arabiæ ſita:à qua Nyſeum Dionyſiũ appellent.eſſe autem vtrique dicatam colũnam ſacris ſculptã litteris tradunt:Inq; colũna Oſiridis hęc ſcripta dicuntur.

MIHI PATER SATVRNVS DEO-
RVM OMNIVM IVNIOR. SVM
VERO OSIRIS REX, QVI
VNIVERSVM PERAGRAVI OR-
BEM VSQVE AD DESERTOS IN-
DORVM FINES: AD EOS QVO-
QVE SVM PROFECTVS, QVI
ARCTO SVBIACENT; VSQVE
AD HISTRI FONTES. ET ALIAS
QVOQVE ORBIS ADII VSQVE
AD MARE OCEANVM PARTES.
SVM SATVRNI FILIVS ANTI-
QVIOR: GERME EX PVLCHRO
ET GENEROSO ORTVM: CVI
NON SEMEN GENVS FVIT. NE-
QVE VLLVS EST IN ORBE, AD
QVEM NON ACCESSERIM; LO-
CVS: DOCENS EA; QVORVM
INVENTOR FVI.

Quo quidem in Oſiriano Epigrãmate illud in primis ſcitu quàm pulcherrimũ, atq; optimũ indicamus; Ianũ patrem, quem ſupra in Semiramidea colũna Cœlum fuiſſe nuncupatum audiuimus; eundẽ nunc doctiſſime ab Oſiride, NON SEMEN, *id eſt, caſtratũ appellari. (Ianũ autem ſiue* Noach *patrem fuiſſe Chameſis Saturni Aegyptiorũ, Chameſem vero Oſiridis, iam ſatis ſupra demonſtratum eſt) quo profecto cognomine hiſtoriam mehercule perrecõditam de* Iano, *& Chameſe pauculis admodum verbis attigit: quam tamen nuper apud* Beroſum *Chaldæum copioſe, ac diligenter explicatã reperi. cuius verba quia memoria teneo, nõ illibenter exprom ã Ceterũ inqt* Noach *antequã diſcederet ab* Armenia; *docuit illos ſimplicem agriculturã, magis curans religionẽ, & mores, quàm opulentiã, & diuitias; quæ ad illicita & libidines prouocant; & cæleſtium iram nuper induxerant. Primus tamen omniũ inuenit vites; atque plantauit: & vinũ cõficere docuit: cuius vim expertus, & vapore ebrius effectus, minus pudice in terram cecidit. erat autẽ illi vt diximus filius ex tribus primis adoleſcẽtior* Chem; *qui ſemper magicæ & veneficæ ſtudens,* Zoroaſt *nomen conſequutus erat. Is patrem* Noham *odio habebat; qa alios vltimo genitos ardẽtius amabat: ſe vero deſpici videbat: Potiſſime vero idẽ infenſus erat patri ob vitia. Itaque nactus opportunitatẽ; quũ* Noah *pater madidus iaceret; illius virilia comprehendens, taciteque ſubmurmurans, carmine magico patri illuſit:*

ſimul & illum ſterilem perinde atque caſtratũ effecit: neq; deinceps Noah fœmellam aliquã fœcundare potuit. ob beneficiũ tamen inuentæ vitis, ac uini, dignatus eſt cognomento Iano: quod Arameis ſonat vitifer, & vinifer. Quo circa illud Grecorũ impudentiſſimũ ſane furtũ, apertiſſimũq; mendaciũ nõ ſatis digne mirari; queoqui (vt ſunt genus hominũ, autore, Plinio in ſui gloriã effuſiſſimũ) rem hanc tam inconcinne, tam etiam fabuloſe ad Saturnũ Cretenſem tranſtulerunt. Nam, vt inquit, Cicero, uetus hæc opinio Græciã oppleuit, exectũ Cœlũ à filio Saturno, uinctũ aũt Saturnum à filio Ioue. Sed de his diſſeruerũt & ſubtiliter, & copioſe Diodorus, ac Lactantius Firmianus, & alij complures rerũ geſtarum ſcriptores; quos propter rationẽ breuitatis, ac temporis prætereundos arbitror: tempus enim me citius, q̃ oratio deficeret; ſi ea omnia, quæ hiſce de rebus nõ incõmode dici poſſent; enumerare velim. etenim ĩ ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt: vt dies ſingulos poſſim conſumere. quãq̃ & hæc vberius fortaſſe diximus; q̃ aut ipſe decreuerã; aut hiſtoricorũ vſus plane deſideret. Sed cum ea eſſent vel noua vel recondita; ac taceri vllo modo nequirent; ſtrictim omnia, ac ſummatim, vt putaram; afferri pro dignitate non potuerunt. Itaq; ad tertium Chameſis filiũ redeamus. At vero Chanahã tertius Chameſenui filius, quem Phœnicem Græci dicũt; omnẽ Phœniciæ partẽ, quæ initium capit à Damaſco; protenditurq; vſq; ad Gazam extremam Palæſtinorum vrbẽ,

tenuiſſe Beroſus *refert. Chanabã,inquit, poſuit colo-nias à* Damaſco *vſq; in extima* Palęſtinæ. *Itaq; totam illam regionẽ quæ &* Damaſcenam,*&* Galilæam, *&* Samariã,*&* Iudęam,*&* Palęſtinã,*&* Idumęam *com-plectitur;à* Chanabã *iſto ſiue* Phoenice *Chananæam &* Phaeniciã *nuncupatam ferũt diuinarũ ſcripturarũ interpretes.* Phut *autem poſtremũ* Chameſis *fi-liũ,qui ab* Aegyptijs *quidem* Phet, *à* Liguribus *uero* Pheriton,*à* Gręcis *autem,*Latiniſq; Phaethon;*cogno-minatus eſt;in ea* Mauritaniæ *parte quã* Libyam *in-colæ vocãt;initio colonias poſuiſſe,& à ſe* Phutenſem, *ſiue dicere mauis* Phaethõteã *nũcupaſſe,præter* Ioſe-phum Iudęum,Hieronymus *quoq; noſter aperte ſcri-ptum reliquit.* Phut,*inquit,eſt* Libyes:*à quo &* Mau-ritaniæ *fluuiuus vſq; in præſens* Phut *dicitur:omniſq; circa eum regio* Phutenſis:*multi ſcriptores tã* Græci *quàm* Latini *huius rei teſtes ſũt. hęc ille.*Hic et Gręcus *ille autor* ἀνώνυμοσ. Phut *inquit, à quo* Phutæi Libyes.*Is Itaque* Phaebõ *quũ regnũ in* Phaethõtæis, *qui poſtea à* Libyco Hercule *deuicti,in imperãtis no-men,gentẽq; conceſſere,multos annos obtinuiſſet:tã-dem vnà cũ filio* Ligure,*& nepotibus,& colonijs, ex* Aphrica,*&* Aegypto *in* Atticã,*et ex* Attica *in* Italiã, *ante* Græcos *omnes,colonias nauibus trãſuexit:poſſe-ditq; omnia fermè tranſpadana loca;ac totũ* Eridanũ; *anno,teſte* Beroſo,*poſt diluuium,cccel. ita enim ille.* Anno,*inquit,penultimo* Aralij *ſeptimi* Aſſyriorũ *re-gis,claſſe venit ad* Maloth Tagetẽ Ianigenã Razen-

nuũ Phaethon cũ ſuis: qui inueniens omnia ab Auſonijs occupata ab Oriente; & montana à Gallis & Aboriginibus poſſeſſa, planitiem vero à Razenis Ianigenis habitata, donatus fuit parte Occidentali; poſſeditq́ cũ ſua poſteritate montes, & totũ Eridanũ uſq; in regionẽ proximã Iſtris, relinquens nomina locis. Ex hoc loco Catonẽ, ac Semproniũ autoritatem ſumpſiſſe pſpicuũ eſt; dũ aſſeuerant Phaetontẽ primũ ex Attica in Italiam cum colonijs tranſfretaſſe: quãq́ Dionyſius Halicarnaſeus eos acriter admodũ uexet; cuius verba heſterna in diſputatione retulimus. Verum ei Plinius ſcite admodum pro Catone, Semprolioq́ reſpondens, Pudet, inquit, à Græcis Italiæ rationẽ mutuari nẽpe. quia propriã omnino neſciunt: et de ea inuicem altercantur. Sed de his aliàs fortaſſe plura etiam dicemus. Cæterũ, vt inquit Liuius, quũ Thuſci omnia loca, quæ trans Padũ ſunt, primi tenuerint, excepto Venetorum angulo, qui ſinũ circũ incolunt maris; primus omnium Phaethõ Venetos fundauit: totumq́ illud Venetorum angulum tenuit: quemadmodum Cato, ac Sempronius tradunt. Venetis, ĩquit Cato, prima origo Phaethõtęa eſt; quæ Gręcis occaſionem mentiendi de Phaethonte & Eridano præbuit: Poſterius mixta his nobilis ſtirps Troiana; à quibus Pataυium ſuo conditore inclytum. Sempronius autẽ. Nam vſque Attrianũ fluuiũ qui limes ẽ Volturrhenorũ, & Venetorũ, tenuere Hetruſci: Et Venetiã principio quidẽ Phaethontęi, poſtea Troiani eiſdẽ mixti coluerunt. Hinc ergo perſpicuum eſt

principio quidem Phaethontę́ à Phaethonte, poſtea vero Venetiā à Veneto eius abnepote appellatā fuiſſe. vti poſtmodū enodatius explicabimus. Cæterū Huius Phaethōtis filiū fuiſſe Ligurem Beroſus, & Cato, & alij tradunt. à quo & Ligures populi, & Liguria Hetruriæ regio maritima nomen habuere; dicente Catone. Hetruria olim Italiæ princeps ab eorū Metropoli regia ſic cognominata, à Thyberi in Macram diffunditur. Gens prima illorum maritima Ligurum, dicta à filio Phaethōtis Ligure; quē montani Ligures Pherithon nūcupant; poſt Thiberina oſtia Pheregenę primū Hetrurię oppidum in vicino littore, dictum à Genio Iano qui primus ibi colonias poſuit, & à Pherithone, id eſt, Phaethōte qui colonias adiecit; vti in Liguria montana; ubi à Genij colonijs, Genua oppidū: et ab adiectis Pherethianis ad idē colonijs, amni proximo, & regioni Pherethianæ nomē reliquit. Primus omniū Græcorū Phaethō ex Attica ſoluēs cū Ligure filio multis ætatibus & ſeculis ante Oenotriū Archadem colonias adiecic Italico littori, ab Oſtijs Thiberinis vſque ad Nicęā Maſſylienſium: & in medio portum Ligurnū à filio nuncupans, vltro, citroque littus omne Liguriam dixit. Hinc & Sempronius. Ligures, inquit, dicti ſunt à Ligure Phaethōtis filio qui oīum primus multis ſęculis ante Græcos ex Attica colonias in Italiam tranſportauit: adijecitq; atque miſcuit antiquiſſimis italiæ populis ab Oſtijs Thiberinis vſque Nicæam. hinc veteres omnem maritimam dixerunt

Liguriam. Fuit itaque Ligur Ligurũ rex ac cõditor, ac Hetruſcorum regulus, quandoquidem Liguriam Hetruriæ principem maritimã regionem eſſe ſcribit Cato: atque alij omnes tradunt. Vnde & diuerſa variis in locis ſibi Ligures aſciuiſſe nomina. C. Sempronius ſcribit. A Nicæa enim ad Macram, inquit, tenent Ligures montani, origine Phaethontæi: à Macra item ad Arnũ, & portũ Ligurnũ incolũt Hetruſci cognomine Ligures Apuani: quos ſequuntur Ligures Hetruſci Populonij à Ligurno portu ad caput Hetruriæ: à quo ad Thyberim ſunt Hetruſci Ligures Thyrrheni; in quibus ſunt campi compluti lapidum; clari pugna Herculis, adhuc Lamones dicti, ab ipſius filio Lamone. Regnauit autẽ Ligur apud Ligures Hetruſcorum populos anno ferme à diluuio, cccclxxx. ita enim Beroſus. Huius, inquit, Balei Xerſis octaui Aſſyriorũ regis temporibus, apud Ligures Phaethon relicto filio Ligure, regreſſus eſt in Aethiopiam. Genuit vero Ligur iſte, uti idẽ Beroſus in genealogijs autor eſt; filiũ; quem Syro, Chaldæoue ſermone Cydnum appellauit. Quicquid enim candidum eſt, vt Solinus ſcribit; Syri gentili lingua Cydnũ vocant: Vnde & amni Ciliciæ nomen inditum aſſerit. de quo illud eſt apud Tibullũ poetarum ſuauiſſimum.

An te Cydne canam? tantis qui leniter vndis
Cæruleus placidis per vada ſerpis aquis?

Tã & ſi non ſum neſcius, & Lycophronis interpretẽ, & Theocriti enarratorem tradere; id Cydno nomen

piſcatores quoſdã ĩdidiſſe, quũ illũ è mari ſuſtuliſſent; Cycnis plurimis circa eum volantibus. Cæterum is Cycnus à patre Ligure Ligurum Hetruſcorum rege cum colonijs miſſus, omnẽ tranſpadanam Galliã, quæ ſpectat inter occaſum Solis, & Septẽtriones; proximã Venetis, qui trans Attrianũ flumẽ incolunt; initio tenuit: in eaque ciuitates multas montanis pręſertim in locis extruxit: à quibus Orobiorum cognomen adepti ſunt ij populi; qui tum ab autore, conditoreq́ Cydno Cydnomani dicebantur. eius tamẽ liberi, ut poſtea demonſtrabimus, vſque ad Iſtros imperij, ac regni ſui fines protulerunt. Quibus è rebus iudicare ipſi facile quidem ac recte poteſtis, Orobiorum noſtrorum, ſiue Cenomanorum originem (vt heſterna die dicebamus) à Ianinæo, Hebræoque fonte ita defluxiſſe; quẽadmodum Ioniũ mare ex Aegeo, Aegeum ex Helleſponto, Helleſpontũ ab Euxino, Euxinũ è Meotide palude, Meotidem vero demum ab Oceano omnium parẽte,

Ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν,

Oriri multorũ teſtimonio proditũ eſt. Cydnũ ſiquidẽ Cydnomanorũ patrẽ ex Ligure, Ligurẽ ex Phaetõte, Phaethõtẽ ex Chameſe, Chameſem vero ex Iano omniũ patre, ortus ſui initiũ traxiſſe; enucleate iam ſatis oſtendimus. Sed tamẽ idcirco ad Ianum illũ ſupremũ quaſi quoddã mortalium omniũ caput, à quo hominũ genus omne proceſſerit: principẽ Cydnomanorũ originem referre maxime placuit; ne cui fortaſſe veſtrum

lutulenta Chameſis uitia(ſi cũ Cydneæ originis autorem ac principẽ conſtituiſſem) quæ à Moſe, quæque à Beroſo *referuntur, ſtomachũ faceret. nimirũ illud ſibi vitio, ac probro verti exiſtimans, quod ab homine poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo, omniũ deniq; immanitatũ, ac libidinum maculis notatiſſimo, ortum traxiſſe contigerit. quãq̃(vt mea fert ſentẽtia) nulla eiuſmodi ortus ratio ſit habenda.* Nã *vt viris tẽperatiſſimis, ſanctiſſimiſque moribus, ac virtutibus prædìtis ad felicitatem comparandam nihil obeſt inſolens ac facinoroſa maiorum vita: ſic etiam hominibus ſine vlla bona arte, ſine litteris, humanitate, ingenio, moribus, quid tandem arbitramur auorũ nomina, parentũ virtutes, q̃d generoſum omnino prodeſſe genus? quũ præſertim, autore* Salluſtio, *quantò vita maiorũ præclarior eſt, tantò poſteriorum ſecordia ſit flagitioſior?* Itaque, *vt multa nunc exempla veterũ prętereã, quẽadmodũ Chameſi illi nihil penitus ad optimos mores aſciſcendos ſapientiſſimi prudentiſſimique patris ſui* Iani *eximiæ virtutes, quibus illũ maxime cæteris pręſtaſſe* Beroſus *ſcribit, profuerunt: nec cõtrà* Ioui *iuſto* Oſiridi *huius ce* Chameſis *filio, quem, vt anteadiſſerui, præclariſſimo* Aegyptiorum *regno, vel orbis potius imperio, quãdiu uixit, præfuiſſe, obque ingẽtia eius in omnes mortales merita, inter* Deos *referri, ac diuinos honores meruiſſe, veteres hiſtorici memoriæ prodiderũt, nequaq̃ teterrima patris facinora obſtiterũt; quin & clariſſimus imperator, & feliciſſimus rex ha-*

bitus ſit:ſic ego exiſtimo Phaethōti,aut nepoti Cydno minime dedecori,aut vitio dandū;quod ex impuriſſimo,cōtaminatiſſimoq; Chameſe originē duxiſſe cōtigerit.In his enim quæ non à conſilio,aut voluntate, ſed ab euentitijs potius quibuſdam cauſis prouenıunt, nulla omnino laus poſita eſt; aut vituperatio: quum autem vel ex probo,uel improbo naſci genitore in noſtra minime ſitum ſit poteſtate; ſed magis caſui, atque euentui aſcribi ſoleat:omnino perſpicuum eſt;eos quibus impuri,flagitioſique parentes obtigerint; ab omni penitus dedecore alıenos eſſe.alioquin iſthæc nō modo Cenomanis,verum etiam cæteris triginta duobus populis,qui eodē è Chameſe proceſſerunt;inurēda hęc eſſet ignobilitatis,infamięque cicatrix:è queis celebriores ferme fuerūt Aethiopes,Aegyptij,Tauriſani,Phaethontęi,Libyci ſimul & Italici, Chananæi omnes, ac Phoenices,Aſſyrij,Babylonij,Tarceſſii,Arabes,Lydij, Aphri,Veneti,Ligures,alijque complures:de quibus vos videritis;qui Moſen,Beroſum,ac Ioſephū legitis: quos tamen populos à priſcis rerum geſtarū ſcriptoribus nō niſi maximis ſemper laudibus ab antiquitate, ab incolarū moribus,inſtitutis,legibus,à Deorū cultu, ſacrorum peritia,à maximis denique rebus geſtis ornari ſol.tos nemo eſt qui nō exploratum habeat. Quā orbem mi Marce doctiſſime,voſque fratres optimi nı-ijs uos paterna,nihil auita offendant uitia: ſed ſpretis his omnibus,quæ ſicut nec felicem præſtant hominē; ſic nec à felicitate quēq̄ deturbare poſſunt;eia agite

illud quo nihil eſt nobis ſolidæ laudis, ac veræ nobilitatis præſtantius; nihil optabilius ad immortalitatem gloriæ; nihil deniq; ad memoriam noſtri nominis ſempiternam excellentius poteſt accidere; virtutem ſcilicet, qua, vt inquit Iſocrates *nulla neq; grauior eſt poſſeſſio, neq; ſtabilior; nec non & præclaram optimarũ artium doctrinam, ac ſapientiã, quæ ſæpe in ampliſſimo & dignitatis, & laudis gradu locare homines cõſueuerũt; amplectamur: ita enim fiet, vt obſcurũ illud, atq; improbum maiorum nomen quod quidem immerito poſteris obtrectatores probro, & crimini dare ſolent; virtutũ, ac morum ſplendore, veluti quodã clypeo, facile admodũ poſſimus obtegere. Verũ intelligo me in cauſa aperta, minimeq; dubia, multo fortaſſe & plura, & pluribus etiam dixiſſe, quàm res ipſa poſtularet: ſed id factũ eſt; non ut uobis rem tam perſpicuã dicendo probaremus: ſed vt maleuolorum omniũ, inuidorũq; voculas, ac reprehenſionẽ frangeremus: qui eo ſæpe negotio poſterum famam, ac ſplendorem maculari poſſe arbitrantur: ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid deniq; virtus valeat, quæ, vt præclare inquit* Cicero; *in tempeſtate quieta eſt, & lucet in tenebris: & pulſa loco, manet tamẽ; atq; hæret in patria: ſplendetq; per ſeſe ſemper: neq; alienis vnq̃ ſordibus obſoleſcit. Sed iã ad Cydrũ, à quo lõge egreſſa eſt, referat ſe oratio. Eſt igitur annus ille q̃ à Cydno illo Liguris filio orti ſunt Cydnomani; quẽadmodũ ex Beroſo computari facillime põt,*

*à mundi qdẽ exordio.*MM.*clvij.à diluuio autẽ noui-meſtri.*D.i.*atq; ãte clemẽtiſſimi Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti natalẽ diẽ.*M.Dccciij.*ita.n. apud illũ ſcriptũ eſt.*Anno vigeſimo Armatritis.ix. *Aſſyriorum regis, Ligur miſit filium* Cydnũ, *&* Eridanum *cũ colonijs, & fratribus, & nepotibus: & occupauerũt vſq; Iſtrũ in* Italia. At *vero ne quis forte dubitet qua in* Italiæ *regione* Cydnus *conſederit; Pauſanias inter græcos hiſtoricos doctrina, aut ingenio (vt mihi quidem videtur) nemini ſecũdus; eo ĩ libro cui titulus eſt* ἑλλάδος περὶ ἠγήσεως, *id aperte admodum explicans tradit* Cycnum ἠριδανοῦ περὰν ὑπὲρ γῆς τῆς κελτικῆς βασιλεῦσαι. *id eſt in* Gallia, *quæ trans* Padum *eſt; regiam poteſtatem obtinuiſſe. eius autem omnia Pauſaniæ verba, quæ ad rem pertinẽt; in extrema huiuſce diſſertionis noſtræ parte citabimus: nunc* vero *ad id quod inſtat.* Hiſce *igitur rebus omnibus & quæ ad* Italiæ, *queq; ad* Cenomanorum *ortum ſpectant, generatim ita traditis, conſideratiſq; nunc demum (ſi uobis* videtur) *non probabili modo argumentatione, verum etiam neceſſaria hiſtoricorum ratione cõcludere velim; Cenomanos ipſos à nemine alio, quàm à* Cydno Liguris *filio fuiſſe genitos. res enim poſtulare* videtur; *vt eorum expectationi qui audiunt; quàm celerrime occurratur.* Atqui, *inquit* Petreius, *locus iſte eſt tibi* Marcili *etiam atq; etiam confirmandus: quem ſi obtinueris, nõ modo nos qui præſentes ſumus; traducas ad te totos licebit: ſed abſentes quoque; & qui poſt, alijs*

erunt in annis (ſi ſic mihi loqui permittis) Tum Marcilius. *Quũ præclariſſimarum,inquit, gentium, ciuitatum,locorũquevetuſtatẽ,atq; ortum ab impoſitis nominibus periti rerum geſtarum ſcriptores comprobare maxime conſueuerint: vti* Liuius: *Mari, inquit, ſupero,& infero,quibus* Italia *inſulę modo cingitur; terra:mariq;*Thuſci *quantum potuerint; nomina ſunt argumento:quod alterum* Thuſcũ *cõmuni vocabulo gentis;alterum* Adriaticũ,*ab* Adria*Thuſcorũ colonia vocauere* Italicę *gentes:*Græci *eadem*Tyrrhenũ,*atq;* Adriaticũ *vocant. ecquid cauſæ eſſe poteſt?cur non* Cenomanos *à* Cydno *illo conditos appellatoſq; fuiſſe confiteri neceſſe ſit?quũ autore* Beroſo *certum illud ſit,atq; perſpicuum; priſcos omnes coloniarum duces nomina ſua gentibus,ac locis quibus imperabãt; duabus maxime de cauſis indidiſſe?quas dicam eiſdẽ quibus ille verbis ſcripſit.*Hi *ſunt,inquit,qui egreſſo ſunt poſt* Nymbrotum,*ſinguli cum familijs,& colonijs ſuis, relinquentes nomina ſua locis in ſignum expeditionis à* Iano *patre ſibi cõmiſſæ:& ad monimentum poſteris,vt ſcirent quis eorum fuerit conditor.* At vero *ab his nequaq̃ diſſimilis ratio illa eſt;quã* Lactantius Firmianus *refert.* Saturnus,*inquit, quum potentiſſimus eſſet rex;ad retinendam parentum ſuorũ memoriam vtriuſq; nomina cœlo,& terræ indidit:quũ hec prius alijs vocabulis appellarentur:qua etiam ratione montibus, & fluminibus, nomina ſunt impoſita; & mari: vt mare* Icarium, Aegęum. Helleſpontus, *& in* Italia

Auentinus, & Tyberis; ita Saturnus natus eſt ex homine, cui nomen fuit Vrano, ſiue Cœlo: quod eſſe uerũ Triſmegiſtus autor eſt; qui cum diceret admodũ paucos extitiſſe in quibus eſſet perfecta doctrina; in his Cœlum, Saturnum, & Mercurium nominauit. hi hæc. Itaq; quũ & ex Beroſo, & Pauſania ſatis cõſtet Cydnũ in trãſpadana Gallia Hetruſcas, ſiue Liguſticas colonias poſuiſſe; illud primũ à uobis viri ornatiſſimi libenter admodũ quæſierim: cui nã genti, cuiue populo nomen ſuum indidiſſe Cydnũ exiſtimetis? An fortaſſe Inſubribus? nũ Venetis? nũ Iſtris? nũ Volturrhenis aut Libycis? minime gentiũ. Etenim uos tam exili ingenio prædi tos haud eſſe arbitror; quin facile admodũ voſmet ipſi neque Cydni nomen hiſce earũ gentium nominibus congruere; neque illorũ etymon ab eo vllo pacto trahi poſſe animaduertatis. Itaque reliquũ eſt non alijs quàm Cydnomanis ipſis Cydni nomen oĩno fuiſſe impoſitũ: Idque quo firmius etiam credamus; F. Pictoris viri ſanè erudi tiſſimi facile, vt mihi videtur; cogit autoritas. Is enim priori volumine autor eſt; apud veteres denominandi, aut imponendi gentibus, aut locis noua nomina tantũ regũ illuſtriũ ius, ac poteſtatem extitiſſe: neque tamen omniũ, ſed illorũ præcipue, qui eſſet aut Thuſcorũ reges, ſiue reguli, aut in phano, Hetruriæ regni inſignia à Thuſcis Lucumonibus, aut regibus accepiſſent: ſi veriſſimo uati velut oraculo ita dicenti credimus.

Templum auguſtum, ingens, centum ſublime colũnis,

Vrbe fuit ſumma, Laurentis regia Pici.
Horrendum ſyluis, & religione parentum.
Hic ſceptra accipere, & primos attollere faſces
Regibus omen erat; hoc illis curia templum.

Ad hanc autem veterũ conſuetudinem demonſtrãdã, illud arbitror nõ parum conferre; quod & F. Pictor, & Trogus Pompeius aſſerunt; & nos heſterno die declarauimus, Romulũ ſcilicet ex Hetruſcorũ regulo principem Romanorum regem à Thuſcis regibus, ac Lucumonibus initio fuiſſe declaratum: hancq; ob rem ab eodem illo Fabio memoriæ proditum; Mithridatẽ illum Ponti atque Aſiæ regem; quẽ vel ſolum mortalium omniũ certum eſt (vt Valerius, & Quintilianus ſcribunt) duabus & viginti gentiũ linguis, quibus imperitabat, optime loquutũ; Romanis ignobilitatẽ generis obieciſſe: quod videlicet eorũ reges Vernę prius reguliq; Thuſcorũ extitiſſent. Tenet enim fama pręter Romulũ illum, Numam quoque Pompilium Curibus paruis, & paupere terra miſſum in imperiũ magnũ. Hæc autem eſt huiuſce rei ratio; quod nemo illis temporibus rex, aut regulus in Italiæ partibus eſſe poterat, niſi quem Thuſci Lucumones elegiſſent, miſiſſentque. Vnde illud nos haud quaq̃ præterit; quod Solinus, & alij tradunt: Cacũ Marſyę regis legatum quod circa Volturnũ & Campaniã abſque Thuſcorũ regum aſſenſu regnũ occupaſſet; à Tarchone eorũ rege, duce Hercule; qui tum forte aderat; oppreſſum, in vincula coniectũ. At vero cõtra quũ Cydnus noſter à

patre Ligure Ligurũ Hetruſcorũ rege in eam Italiæ, ſiue Galliç tranſpadanæ partem miſſus fuerit; quam olim Phaethōti auo, eiuſq; poſteritati Maloth Thuſcorum regē dono dediſſe antea declarauimus: omnino neceſſitas cogit, vt Cenomanos ipſos nõ niſi à Cydno editos, appellatoſque fuiſſe cenſeamus: quemadmodum etiā docent peruetuſta quædam tum vrbium ac familiarum, tum montiũ quoque: & fluminũ nomina, quæ adhuc apud Cenomanos ipſos in antiquiſſimæ illius Aramææ, Scythicæque originis monimētũ perſeuerāt: è quibus ea nũc, quàm pauciſſimis abſoluā; et quç mihi tenuis memoria ſuggeſſerit; quçque vel cognitione, vel memoratu digniora videbuntur. nam vt membratim percurram omnia; neque uos à me exigitis; & laboris eſſet infiniti. Itaq; primũ Catullianos illos verſus attēdite; quibus apertiſſime admodum Cydneam originē innuit dicens.

Atqui non ſolum hoc ſe dicit cognitum habere
Brixia Cycnea ſuppoſita in ſpecula.

Quo dicto declarare nobis voluit poeta lepidiſſimus principem illius arcis ſummo in collis cacumine poſitę, fundatorem, ac conditorem fuiſſe Cydnũ illũ Liguris filium quē Græci Cycnũ vocāt; vt poſtea docebimus: quippe quæ ad C. vſque Cæſaris tempora, qbus Catullũ floruiſſe planè compertũ eſt; proprio nomine ab autore Cycnea ſpecula cognominaretur: ut habent nõ nulla haud contēnendæ vetuſtatis exemplaria, nõ aũt Cichonia, aut Chinnea, quod in libris minus accurate

ſcriptis reperiri ſolet. atque id maxime in cauſa extitiſſe video, cur Catullianus interpres, vir alioquin meo iudicio apprime eruditus, ridicula quædam in hunc ſcripſerit locũ. quæ, quoniam & in huiuſcemodi nugis inuitus admodum facio iacturã temporis, & ad rem minime pertinent, expendenda doctioribus relinquo. V*erũ ne de noſtratibus* Cydnæę *originis monimentis nihil retuliſſe videamur; venit ecce peruetéris illius in mentem* Cednorũ *familię quã, hiſce quoque tẽporibus apud* Bergomates *noſtros extare nemine fugit, ex qua qui nũc ſunt, antiquo* Hetruſcorũ *more expũcta è veteri verbo,* D, *littera, vt paulo poſt dicã apertius,* Ceni *appellari maluerunt.* Addã *illud etiã, in intima* Bergomatis *agri ualle, quã noſtri populariter* Serianã *dicunt, antiquum adhuc ſupereſſe eiuſdẽ nominis oppidulũ, quod priſco, proprioque nomine cultores eius loci, vt omnes probè ſcitis,* Cenum *vocant.* Q*uãobrem ex ijs omnibus quę à nobis ſunt antea nõ apte modo tradita, ſed ualidis quoq; (ut arbitror) argumẽtis comprobata, facile quidem perſpexeritis,* Cenomanos *ipſos non aliunde q̃ à* Cydno *illo nomen, & originem traxiſſe.* Q*uãuis autẽ hæc ita expoſita, probataque ſint, illud tamen non ſpernendæ difficultatis contentionẽ merito excitarit, qua nam ratione* Cenomanis *à* Cydno *inditũ nomen videri queat: quum etymologiæ ratio poſtulet: vt vel à* Cydno Cydnomani, *vel à* Cycno Cycnomani, *non* Cenomani *nũcupari debeat.* Illud *etiam quæſtionẽ non parui momenti affert, quod*

iam antea ſępenumero diximus; Orobios eoſdem omnino eſſe, qui & Cenomani: quum nō nulli velint Cenomanos Nerbonenſis Galliæ populos eſſe; quos olim iuxta Maſſiliam conſediſſe Plinio referente didicimus. Quáobrem ne quid intentatum relinquamus; de vtraque re paucis dicendum exiſtimamus. Et fortaſſe Strabonis, Ptolomæique teſtimonio poſterior hęc controuerſia facile diſſoluetur. Nam Ptolomæus quidem in ijs, qui orbis terræ ſitum accuratiſſime deſcripſerūt; nullo inferior, libro tertio, eam Italię partem ſciungēs, quæ trans Padū ſita eſt; in Venetos, Cenomanoſq́, atq́ Inſubres ita diuidit; vt precipuas tamen Cenomanorū ciuitates Bergomum, Brixiā, Comū, & alias nōnullas conſtituat: quas Orobiorum quoque vrbes eſſe maniſeſtiſſime in originibus Cato ſcriptum reliquit. Amaſeus vero Strabo Cenomanos cenſet eſſe Trāſpadanæ Galliæ populos ſupra Venetos ita dicens. Regionem inquit tranſpadanam incolunt Veneti; & alij vſque Polam: ſuper Venetos Carni, & Cenomani, & Medoaci, & Symbri: è quibus nomini Romano hoſtes extiterunt nōnulli: verū Cenomani Venetiq́ ſotia iunxerunt arma: &c. quas ob res neceſſe eſt; eoſdem eſſe Orobios, atque Cenomanos. quāuis ego medius fidius exiſtimarim, vt ex ijs etiam, quæ priſtino die diſputauimus; intelligi facile poteſt: Cenomanorum nomē ipſius quidem gentis proprium eſſe, ac genuinum; Orobiorum vero potius appoſitum, quod Græci vocant ἐπίθετον: ita, vt Cenomani ſint Orobij; id eſt, filij

montium,ſiue montigenæ::quemadmodum Ianigenas quoq; à fluctibus quidem Gallos, & à diuinarũ rerũ peritia Thuſcos appellatos fuiſſe ſupra didicimus.adde his & Peloponeſum;quam Homerus Apiá,& Argiá, alij vero Pelaſgiam & Aemoniam nuncuparunt:qua de re Lycophronis interpres hæc ſcribit. ὁ δὲ πέλοψ εἰς ὠκεανὸν ἐλθὼν καὶ ἡ φαίςῳ ἀγνισ. εἰς λαβὼν πίσσον τὴν οἰνομάου βασιλείαν καὶ τὴν ἀπίαν πελασγίαν λεγομένην πελοπόννησον ὠνόμασε. *Et de his quidem hæc ſatis.Cur autem à Cydno non Cydnomani,ſed Cenomani appellati fuerint: facillime id quidem oſtendam.eos ſiquidem populos qui ſyro ſermone Cydnomani, vel Cednomani, græca autem denominatione tam Cydnomani, quàm Cycnomani, Latina vero Cygnomani merito,mea quidẽ ſententia, dici deberent:veteres Itali, præſertim vero Hetruſci extrita è Chaldæo verbo, D, littera Genomanos appellarunt. quandoquidem Cydnum illum à quo originẽ duxere Cenomani;quemq; Latini CYCNVM. Græci vero cũ CYCNVM,tum CYDNVM dicũt; nam apud eos, vt ait Heſychius idem omnino ſunt* κύκνοσ, *&* κύδνοσ, *Aramæi autem.i. Chaldæi, ſiue Syri CYDNVM pariter,ac CEDNVM(vtroq; enĩ modo proferunt) vocant: priſcos illos ac Principes Italiæ populos,quos antea ex Fabij Pictoris ſententia Hetruſcos fuiſſe demonſtrauimus;per cõciſionẽ Chaldææ vocis,GENVM dixiſſe memoriæ proditum eſt. Quam obrem ijdem penitus ſunt;& qui Chaldaic-*

lingua Cydnomani,ſiue Cednomā,& q. ab Hetruſcis Cenoman. nominantur: tam & ſi ſecundum diuerſarũ linguarũ varietatem aliter,atq; aliter proferri cõſueuerint. nam quemadmodum in libro περὶ ἑρμηνείας autor eſt Ariſtoteles,ſicut,neq; litteræ omnibus eædē, ita neq; voces eędem omnino ſunt: quam tamen litterarum varietatem haudquaq̃ ab ijs pręſertim,q. docti videri volunt;expendendam eſſe;præclare admodum à Socrate illo philoſophorũ ſapientiſſimo apud Platonem hiſce verbis probatũ arbitror. Variare autem, inquit,licet per ſyllabas;vt videatur homini rudi quæ ſunt eadem eſſe diuerſa: quẽadmodum Pharmaca medicorũ coloribus,aut odoribus uariata ſæpe quũ eadē ſint;nobis diuerſa videntur: medico autem vim pharmacorũ conſideranti,eadem iudicantur;neq; eũ additamēta perturbant: ſimiliter forte & is,qui eſt in nominibus eruditus,vim illorũ conſiderat: neq; eius turbatur iudicium,ſiqua littera addita eſt; vel tranſmutata,vel dempta,vel in alijs litteris, ac permultis vis eadem nominis reperitur. Cęterum quãuis tam apud Græcos,quàm apud Latinos rerum geſtarũ ſcriptores autoritas iampridem obtinuerit;vt Cenomanos potius dicamus;quàm Cydnomanos,ſiue Cednomanos: Ego tamen (ſi liceret) hac potius recta Chaldæorũ, quàm conciſa illa Hetruſcorum appellatione vti mallem. verum hac de re alij poſtmodum ſubtilius viderint. nos vero ad reliqua pergamus. Iis igitur quæ ad Cydnũ principem Cenomanorum autorem ſpectant; hunc in

modũ traditis; deinceps nõ nulla quoq; de liberis eius recenſenda ſunt. Itaq; *apud* Beroſum *in genealogijs ſcriptum inuenio ex* Cydno *genitos eſſe filios duos,* Eridanum *alterũ, alterũ vero* Venetum. Et Eridanũ *quidem nomen dediſſe amni* Eridano. Cato *ſcribit his verbis.* Padus *inquit à duce coloniorum* Eridanus, *ſed à profunditate* Botigõ *ab* Hetruſcis, & Botigũ *à* Liguribus, & *à circa arbore picea Gallice padus nuncupatur.* Oritur *vero* Eridanus, Plinio *teſte, à* Veſulo *monte: labiturq; ad mare ſuperum. quæ res fingendi occaſionem* Græcis *ſcriptoribus dedit; vt dicerent* Eridanum *inferorũ eſſe fluuium; & inde ad ſuperos ſcaturire. qđ &* Virgilius *innuere videtur dũ canit.*

Inter odoratum lauri nemus, vnde ſuperne
Plurimus Eridani *per ſyluam voluitur amnis.*

Ferũt autem nõnulli Eridanum *exceptis in alueo ſuo ſeptem fluminibus, ſepteno gurgite in mare demergi. queadmodum nuper (vt me quandoq; ab antiquis illis autoribus ſeiũgã; & ad viros noſtræ memoriæ doctiſſimos pariter & eloquentiſſimos reuocẽ) luculẽte admodũ decantatum legi ab homine tum ſingulari doctrina, & ingenio, tum ſumma etiã virtute ac dignitate prædito* Petro Bembo *æque omniũ noſtrũ amãtiſſimo: quem proximis ſuperioribus annis à* Leone. x. Pon. Max. *vt illi eſſet à ſecretis, honorificẽtiſſime accitum fuiſſe, nemo ferè ueſtrum eſt qui non audierit. eius de* Eridano *verſus (ſi recte memini) hi ſunt.*

Tum rapidus, fluuioq; Atheſis *ſpectandus amœno,*

eſt ignotũ: quam Latini *ſcriptores Italiæ emporium appellauerunt: ac ſcripſerunt de eius origine, dignitateque permulta.* Cæterũ ex eodẽ Veneto Cydni *filio natos fuiſſe* Tylam, *ac* Ventũ Beroſus *eſt autor, quos quidã regioni quę Iſtro proxima eſt, quãq́ poſteriores hiſtorici, et ab* Iapide Aetholi *filio* Iapidiã, *et à* C. Iulio Cæſare Forumiulium *appellarunt; nomen dediſſe affirmant.* Huic autẽ *rei ſatis magno eſſe indicio aſſerunt tum* Tylauentũ *fluuium, tum* Tylauentanã *etiam regionẽ, de quibus apud* Pliniũ, Ptolomęũque *fit mẽtio. quãuis recentiores non nulli locorũ ſcriptores flumen ipſum perperã* Tiliamentũ, *& eius incolę vernacula lingua* Taiamentũ *nuncupare conſueuerint. ſed hęc de his hactenus.* Habetis *itaque uiri optimi atque ornatiſſimi quæ ex me de principe* Orobiorum *ſiue* Cenomanorum *ortu uoluiſtis audire: de quibus & ſi accuratius, atque ornatius dicendũ fuerat; feci tamen hoc eò libentius, quod de his ſatis diligenter ſcriptum à nemine ad hunc diem videbã. quãq́ multa quoque à me præterita eſſe intelligã: quæ poſt alij & peruestigaturi ipſi acutius, et appoſite magis ſint explicaturi.*

Cęterũ quod hic hodie conuenerimus te pręſertim Marce *autore; relinquendus eſt ſuus cuique dicendi locus.* Ad *hæc ille.* Q*uoniã, inquit, quod difficillimum nobis videbatur;* Orobiorũ *ſcilicet originẽ, abs te intelleximus, de reliquo iam noſtra culpa fuerit; ſi te, niſi & pauca, quæ ſuperſunt percunctanda; explicaueris, dimiſerimus.* Nam *ex his quæ veriſſime ſunt de* Oro-

biorũ ortu à te tradita; mira inceſſit audiendi cupiditas; ecquæ cauſa fuerit; cur Ouidius Cycnũ illũ nõ Liguris vt placet Beroſo; ſed Sthelenì Mycenarũ regis filiũ fuiſſe referat: atque in auẽ ſui nominis cõuerſum. refera igitur arcas; mercẽque nobis hanc ſelectiorem explica, quod te per ipſos Cydni manes, à quo cuncti ortũ ducimus, obteſtatus rogo. Tum Marcilius, Percalluiſti, inquit, Marce Mauriti qua me eſſes arte ad eã rem tracturus; quæ fuerit à noſtris hominibus hactenũs omnino aut ĩcognita, vel paꝝ certe animaduerſa; dum per ipſos me Cydni conditoris manes obteſtaris. geretur itaque à me tibi mos: nihil eſt enim ad qđ penetrare ingenij uis noſtri queat: quãtulacunque ea eſt; quod non in gratiã ſimus patriæ & præſtituri libenter; & habituri etiã ijs gratiam; qui ad illã nos exornandã, honorandâque inuitarint. Primũ itaque quũ plurimi & à rerũ geſtarũ ſcriptoribus, & à poetis Cydni cõmemorentur; opereprętiũ fore arbitror; ſi eos qui recte diſputant ſequutus; ambiguũ illud Cycni nomẽ prius diſtinxero, quàm deſcribã: vt ea obſcuritas tolla tur; quã æquiuoca nomina niſi diſtinguantur, etiã excellentiſſimi ingenij hominibus effundere, indagãdi ſollertiſſimus, & præcipiendi optimus magiſter Ariſtoteles hiſce verbis in priori de cælo & mũdo volumine ſcite admodũ docuit. πολλαχῶς γὰρ λεγομένων, κἂν μηδὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον, ἀνάγκη τὴν διάνοιαν ἀορίστως ἔχειν. ἄν τις τῷ διαιρουμένῳ πολλαχῶς ὡς ἀδιαιρέτῳ χρῆται, ἄδηλον γὰρ

κατὰ ποῖαν φύσιν αὐτῷ συμβαίνει τὸ λεχθέν.

Plures igitur extitiſſe Cycnos tradunt nobis ij, qui interiores ſcrutantur, ac reconditas litteras: quod nuper quoque tuis in Epitheton cõmentarijs Petrei ſcriptũ legi, è quibus antiquiſſimus ille eſt Ligure natus: de quo multa ex Beroſo à me nuper allata ſunt. Alter fertur Stheleno patre natus, Mycenęus; de quo plura & Phanocles in cupidinibus, & Naſo in ſecũdo Metamorphoſeos libro ita cecinit.

Affuit huic monſtro proles Stheleneia Cycnus:
Qui tibi materno quãuis à ſanguine iunctus
Mente tamẽ Phaethon propior fuit. ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat vrbes)
Imperio; ripas virides, amnemque querelis
Eridanum impleratꝫ ſyluãque ſororibus auctam:
Quũ uox eſt mutata viro. &c.

Eiuſdem etiam meminit noſtri temporis poeta haud ignobilis his verſibus.

Nunc Genuã repetens ſeſe hinc ad dulcia tranſſert
Muſta Pali: curas genti pulſura ſequaces:
Huc ubi rex Ligurum celeber confinia Cycnus
Protulit imperij quondam: cœloque ruentem
Defleuit Phaethonta rogi poſt triſtia buſta:
Seq; noua miſerum ſtupuit caneſcere pluma.

Tertius is eſt quem Martis filiũ fuiſſe atque ab Hercule interẽptũ priſcis in Græcorũ litteris inuenimus: de quo & Lycophron, & eius interpres. Quẽadmodũ inquit & Aetęus, & Euenus, & Phormas, & Dio-

bile eſt quãtas mẽdaciorũ nebulas excitauerit. Nã *vt omniũ gentiũ, & imperorũ,atq; vrbiũ clariſſimarum ſe conditores oſtenderent; veterũ ferme omniũ regũ, ac populorũ,nec non & regionũ maxime illuſtriũ nomina,*vt *autor eſt* Ioſephus;*immutarunt:& prçclaras antiquorũ res geſtas,ad recẽtiores ſuos duces trãſtulerunt:quẽadmodũ de* Cycno *quoq;* Liguris *filio actũ fuiſſe nequaquã ambigimus.cuius res geſtas poſteriori* Cycno *Stheleni filio* Græci *aperto adſcripſere mendacio.quũ id quod ipſi produ͂t;neq; perſpicuũ quidem ſit,neq; vlla probatiſſimorum annalium fide probare queant;niſi confirment duos quoq;* Phaethõtas *extitiſſe;quorũ prior fuerit vetuſtiſſimus ille* Libycus *Chameſis filius,*Cydnique *noſtri auus:*vt *antea diximus. poſterior vero ac recẽtioribus temporibus Grçcus ille* Solis *ac* Clymenes *filius:quem fabulantur* Iouis *fulmine paterno è curru deiectum, in* Eridanum *amnem exanimatum decidiſſe:cui iunctus materno à ſanguine* Cycnus *ille Stheleni filius,poſt priſcũ illum* Cycnũ Liguris *filium principem* Cenomanorum *cõditorem, in* Trãſpadana *Gallia* Liguſticarũ *coloniarũ ductor extiterit.*Q*uod ſanè diſcrimen mihi mehercule non admodum diſplicet:quũ nõ deſint probatiſſimi quidã rerum geſtarum ſcriptores qui aſſerant antiquiſſimũ illum* Phaethontẽ,*non in* Italia,*ſed in* Aethiopia *exceſſiſſe è vita.idq;* Beroſus *in primis:cuius hæc ſunt verba.* Huius,*inquit,* Balei Xerſis *temporibus apud* Ligures Phaethon *relicto filio* Ligure *regreſſus eſt*

in Aethiopiam. Quin C. quoq; Plinius: Theophraſtus, inquit, in Liguria electrum effodi dixit: Phaethõtemque in Aethiopia Hammonis obijſſe: ob idque delubrum ibi eſſe, atque oraculum: & electrum gigni. Quo circa hoc eſſe iam ſatis conſtat, ad quod omnes talis controuerſiæ diſceptatores pręcipite, & lubrico errore quouis modo offendunt: propterea quod unũ tantum, eundemque Phaethõtem extitiſſe opinantur: & eum ſcilicet quẽ principio in Italiam ante omnes Gręcos cum colonijs veniſſe cognouimus: & illum quem multis poſt ſeculis finxit ſibi mendax Gręcia è ſole ſiue Helio, ac Clymene Oceani filia genitum: quum tamen neceſſitas cogat, ac ratio; aut duos vere fuiſſe Phaethontas; aut poſteriorem illum (quod mihi magis ſit veri ſimile) fictum omnino iudicandum. quemadmodum & Sacerdotem illum Aegyptium in Timæo Platonis, ita interpretari ſolitum accepimus. Tunc ex ſacerdotibus quendam grãdem natu dixiſſe, ó Solon Solon Græci pueri ſemper eſtis: nec quiſquã è Græcia ſenex. cur iſtud diceret percũctante Solone reſpondiſſe ſacerdotem. Quia iuuenis ſemper vobis eſt animus. in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio: nulla cana ſciẽtia. quod ideo vobis contigit, quia multa & varia hominum exitia fuerunt; eruntque maxima quidem aut ignis conflagratione; aut aquæ inundationibus prouenire neceſſe eſt; minora vero alijs quibuſlibet calamitatibus fieri. Nam quod apud vos fertur Phaethontem quondam

Solis filium currus aſcendiſſe paternos; nec patris aurigatione ſeruata exuſiſſe terrena; ipſumque flammis cœleſtibus conflagraſſe, quamuis fabuloſum videatur; verum quodammodo eſſe putandum eſt: ſit enim longo temporum interuallo cœleſtis circuitus permutatio quædam; quam inflammationis vaſtitas neceſſario ſequitur. tunc hi qui edita, & arida incolūt loca, magis pereunt; q̄ mari fluuijſq; vicini. nobis porro Nilus cum in pleriſque rebus ſalutaris eſt, tum huiuſcemodi à nobis arcet exitium. Verum *omiſſis fabulis huiuſce rei veritatem facile intelligemus, ſi* Beroſum *ita dicentem attenderimus.* Eo, *inquit, tempore (quo ſcilicet* Phaethō *in* Italia *regnabat)* Italia *in tribus locis arſit multis diebus, circa Iſtros, Cymeos, &* Veſuuios. *uocataque ſunt loca illa à* Ianigenis Palenſana *id eſt regio conflagrata. hæc ille.* Itaque *quum hæc fabuloſa ſint; quæ hunc in modum de* Phaethonte *poetæ confinxerunt, non magnum eſt negotium intelligere mythica quoque illa eſſe; quæ ijdem de* Cycno *referunt;* Cydnum videlicet Phaethontis *aui obitum*

Populeas inter frondes, vmbramq; ſororum
Dum canit; & mœſtum muſa ſolatur amorem;
Canentem molli pluma duxiſſe iuuentam.

Q*uod aperte admodum* Pauſanias*, cuius ſupra memini, in* Atticis *declarat dicens.* Non *procul ab* Academia Platonis *extat monumentū; cui deus protendit philoſophię præſtantiam. atq; id ſanè hunc in modum.* Socrates *ſuperiore nocte quàm* Plato *ſibi*

futurus erat diſcipulus, Cycnum in ſinum ſibi aduolaſſe per ſomnium vidit. muſicę aũt palma Cycno tribuitur: nam vltra Eridanum in Gallia Cycnum virum muſicæ peritum Lygurum regem fuiſſe narrãt; poſt obitum Apollinis voluntate in Cycnum auem conuerſum. ego in Liguribus Cycnum regnaſſe non negarim; ſed indignum fide arbitror quod auis ex homine factus ſit. hæc ille. Verum hæc de Orobiorũ ſiue Cenomanorum origine, deq; Cydno illorum parente dicta ſufficiant. quãquam fuimus explicandis his fortaſſe, quam par eſt, longiores. ſed, vt ipſi ſcitis; & iuuẽtus ipſa loquatior eſt: & uos me ad hæc multis etiam precibus inuitaſtis: dum à priſcis hęc latinis inttactata eſſe dicitis; & à recentioribus rerum geſtarũ, ac temporum ſcriptoribus tam inſigniter neglecta, tãque et incompoſite aut diſputata, aut perplexe tradita; vt illi ipſi de his qui diſſeruerunt; vel parum ea intellexiſſe videri queant; vel ignoraſſe quibus eſſent autoribus tradenda: aut quibus etiam verbis latine explicãda. Cui parti & ſi ſcimus à nobis exacte nullo modo ſatiſfactum; nec munus hoc qua decet vbertate, atque verborum dignitate adimpletum; iuuabit tamẽ & morem geſſiſſe vobis ſtudioſiſſimis viris: & uiam præmonſtraſſe illis etiam qui & auſpicatius, & eruditius: maioreque cum ornatu hoc ipſum indagandi munus poſt nos(quos equidem non paucos fore arbitramur) proſequendum ſuſceperint. Sed hæc nunc miſſa facientes, quoniam et adueſperaſcit, & iam ſatis

multa hodie dicta ſunt à nobis;noſtrum hunc ipſum dicendi,veſtrũq; audiendi laborem alium in diẽ, conſenſumq; in alium reſeruemus. Tum Marcus. Ego *vero,inquit,*Marcili,*neq; te ipſum:neq; iſtos hodie à me diſcedere ęquo animo feram;niſi prius à vobis impetraro.*Quid *nã ĩquit* Marcilius? Tum ille:*vt cras, inquit,prima luce,aut peracto iam prandio, vel quãdo vobis erit gratum;hoc in loco iterum ſitis. nã quũ generatim de* Cenomanis *hodierna die multa admodum ſint & perquiſita diligenter,ac tradita;reliquũ eſt; vt ſimili quoq; ratione ſingillatim de præcipuis* Cenomanorum *ciuitatibus, & vrbis* Bergomi *rebus antiquis nõnulla inter nos ſtudioſe,ac ſedulo diſſerãtur.* Ad hæc Marcilius *geretur, inquit, tibi mos* M. Mauriti:*q̃d enim difficiles preſtare nos tibi pręſertim amicorũ omniũ ſuauiſſimo,atq; officioſiſſimo opereprętium eſt?quo minus craſtino die tecum ſimus.;quo cum vel ſemper vitam agere feliciſſimum nobis duceremus?* Tum Marcus.*Comis es nimiũ ac lepidus, inquit,*Marcili.*Sed quid uos moror amplius? itaq; abi tote felices.quo dicto ſtatim omnes diſceſſerunt.*

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE CENOMANORVM SITV, AC BERGOMI REBVS ANTIQVIS, AD PETRVM BEMBVM LIBER TERTIVS.

INter omnes fermè ingenuarum artium ſcriptores Petre Bembe, iÿ mihi nõ minori laude digni videri ſolent, qui aut excellentium regnorũ, aut clariſſimorũ hominum res geſtas memoriæ commendarunt, quã qui leges, vel præcepta viuẽdi tradidere. Hi enim per documenta compendiariũ quoddam iter ad inſtituendos optimis moribus animos oſtenderunt: at illi ſalutaria nobis exempla repetendis antiquitatibus, reuocandis memoriÿs, extollendis præclaris facinoribus, accuſandaq; improbiſſimorũ hominum ignauia protulerunt: Quibus & iuniores tum ad virtutes Capeſcendas, tum ad bene beateq; viuendum reddũtur inſtructiores: & maiores natu viri plus inde doctrinæ, ac eruditionis hauriunt, q̃ quantum longiſſima hominis ętas afferre vix queat. Ab his deniq; ad comparandas ingenuas diſciplinas, leges, atque inſtituta prodierunt: ab illis autem quędã quaſi faces, ac ſtimuli ſubiecti ſunt ad virtutem; quibus nobiles præſertim

animi ad gloriæ, atq; immortalitatis ſtudiũ uehemẽter accenduntur. Verũ & hiſce de rebus eos quoq; egregie meritos non temere (vt opinor) affirmauerim; qui clariſſimarũ nationũ origines, locorum, regionum ue ſitus, aut vetuſtiſſimarũ ciuitatũ antiquitates ita litteris illuſtrarunt; vt nulla eas vnq̃ obliuio obſcuratura, nulla eorũ recordationi allatura finem æternitas videatur. Quum ſiquidẽ eorũ opera, et cura effectũ ſit, vt aduerſus edacis rerũ temporis iniuriam, vulcanijs quaſi quibuſdã armis muniti, res fere vniuerſas priſcis ſæculis præclare, atque excellenter geſtas tum memoria teneamus; tum cognoſcamus etiã qui primi extiterint in orbe reges; qui illuſtriũ populorũ, atque inclytarũ vrbiũ conditores, quæue origines; quibus deniq; temporibus, è Græcis, an ex Barbaris, claris ne, an humilibus parentibus nati fuerint. Quę profecto omnia, aliaq; cõplura ſæculorũ acta niſi ab illis eſſent mandata litterarũ monumentis; quænã obſecro eſſet mortaliũ vita, in tanta obſcuritate, ac rerũ præteritarum ignorantia? nullaque cognitione veri? minima generis ſui, ac ſtirpis, aut conditorũ memoria? eaque anili tantum, & fabuloſa? Etenim ſi prçſtantiſſimi rerũ geſtarũ ſcriptores ad earũ gentiũ, quas exornandas ſumunt, ex priſca rerũ nobilitate laudis, & honorũ acceſſionẽ petere conſueuerunt: quo nã dolore, quã verecundia eos cenſeas occupari? in quos ea ſolẽt dici, cœlo patre, aut tellure matre nati ſunt: aut è quercubus, et ſaxis ortũ traxerunt. Qui aũt aui nomen dicere haud põt,

imo ne patris quidem, quo animo ſint; ex eo facillime cognoſci poteſt; quod, qui Romano è ſanguine manarunt? Aeneã ac Romulũ, qui Hetruſco, Ianũ patrẽ, qui Veneto, Phaethontem, & Antenorem; qui Phrygio, Dardanum, qui Babylonico, Nymbrotum, ac Semiramidem, qui Aſſyrio, Ninũ, qui Aegyptio, Chameſem, & Apim, atq; ita complures alij magni nominis populi ſuos quiq; prçclariſſimos autores, ac parẽtes gloriabundi proferre ſoleant. Eos ne igitur nõ diligẽdos? non admirandos? nõ deniq; omni ratione defendendos exiſtimamus? qui plurimis tum rerum, tum verborum ornamentis monimenta non ſolũ temporũ, ciuitatum, locorũ, geſtarũq; rerum reliquerunt: verũ et iã viror. ſæpe fortiũ, atq; excellentiũ ancipites, varioſq; caſus, vel memorabiles temporum varietates, vel fortunæ viciſſitudines accurate nobis deſcripſerunt? quæ profecto iacerent in tenebris omnia, niſi clariſſimis quibuſdã quaſi luminibus litterarũ ab eis eſſet illuſtrata diuinitus. Verũ enimuero ne & omnia eorũ præconia conquirere ambitioſius videar: & eos laudãdo, memet de meis ſtudijs quis exiſtimet aliquid prædicare; finẽ tandẽ dicendi faciã. neq; enim (vt arbitror) inſignes illi temporũ, & antiquitatũ ſcriptores noſtra vel laude, vel patrocinio indigent: apud te præſertim Bembe doctiſſime qui plurimũ ſemper veterũ hominum non imaginibus ſolũ, ac ſtatuis, verũ etiã multo magis annaliũ monumentis, tãq̃ incorruptis virtutum illorũ teſtibus oblectari ſoleas. Nõ enim te fugit ho-

minē omni liberali doctrina politiſſimū quàm ea litte rarū ſtudia ſint honorifica, immortalia, atꝗ diuina;q̄ deniꝗ vigeant memoria ſæculorū omniū. Nam quum cæteræ quidē res neꝗ temporū ſint,neꝗ ætatū omniū, neꝗ locorū;hæc tamen ſtudia quātum & adoleſcentiā agant:& ſenectutē oblectent: ſecundas res ornēt: aduerſis profugiū,ac ſolatiū præſtent: delectēt domi: nec impediāt foris:haud hercle facile dixerim. Quis enim obſecro cohortari ad virtutē ardentius? quis à vitijs acrius reuocare?quis vituperare improbos aſperius?quis deniꝗ laudare bonos ornatius poteſt?quàm ijdē illi à quibus illud maxime tāq̄ ab hominibus lōge in poſterū proſpicientibus prouiſum fuit: ne egregia maiorū noſtrorū exempla,atꝗ facinora aut hominū interitus obrueret:aut obliuio poſteritatis extingueret?eſt enim hiſtoria vt magnifice admodū apud Ciceronē M. Antoniū illū dicentē legimus,teſtis temporū, lux veritatis,vita memoriæ,magiſtra vitæ,nuncia vetuſtatis. Quid plura? nōne ex rebus præclare geſtis, eam egregijs viris in pectore flammā accendi ſolere,à ſummis eruditiſſimiſque viris accepimus? quæ haud quaq̄ prius ſedari cōſueſcat;quàm illorū virtus,ſuperiorū,famā ac gloriā adæquarit?At vero quāq̄ poſt eximios illos fælicis priſcæꝗ ætatis hiſtoricos, quibus nihil aut iocundius,aut elegantius aut diuinius inueniri, excogitari ue poteſt,nullus ſit ad hanc diē, aut rerū geſtarū,aut temporū,aut locorū ſcriptor inuentus(cuius quidē ſcripta conſtent;de his enim qui nō-

dum ædiderunt exiſtimare haud ſanè poſſumus) qui hiſtoriam recte ſcripſerit:tu tamen vel vna omnium voce vnus è noſtris es Petre Bembe;quo illã tractãte breui tẽpore doctiſſimi homines futurũ ſperant; vt in hoc etiã genere,neq; verborũ copia, neque vllo orationis ornatu priſcis latinis nihil cedamus. & merito, mea quidẽ ſnĩa, ſi modo mihi de ſummo, pręſtantiſſimoq; viro iudicare fas eſt. tãta eſt enim tua iſta incredibilis,ac propemodũ diuina eloquendi facultas,quãtum ex tuis elegantiſſime ſcriptis dialogorũ libris;qui iam maxima cũ tui nominis laude in manibus hominum verſantur;intelligi poteſt:vt id dubio procul aut te,aut aliũ certe hiſce tẽporibus neminẽ fœliciter exeq; poſſe exploratũ omnes habeant. Plura nunc etiam mehercule de tua ſingulari vel doctrina,vel eloquẽtia dicere poſſem;ſi aut tuę plurimæ virtutes lõgiorẽ orationẽ expectarent:aut id fieri tua humanitas pateretur:aut denique res verba deſideraret:ac nõ etiam ſilente me pro ſe ipſa clariſſime loqueretur. Quid eſt enim per Deos immortales quod quiſq; aut dignũ te,aut noſtris,exteris ue nationibus,aut cuiq; inauditũ poſſit afferre? Quãobrem,vt & ineptiarum crimen effugiã:& ne videar,vt Græci dicũt,velle τὸ φῶσ ἡλίῳ δανύζειν redeo ad id vnde huc noſtra declinauit oratio.Te igitur autore,te duce Petre Bembe, qui mihi vnus inſtar es omniũ,tertiũ,ac poſtremũ huiuſce laboris noſtri volumẽ aggrediar.quod profecto nunquã attigiſſem;reprehenſionẽ quorundam paulo

ſeueriorem reformidans, qui totũ hoc ſcribendi genus tãq̃ inutile minimeq́ neceſſariũ aſpernantur: niſi tibi hortanti, & patriæ memoriã mihi carã ſępius excitãti non parere nefas eſſe duxiſſem. Sed malo, vt inquit Tullius, quũ ſtudio tuo, atque amori ſim obſecutus, deſiderari ab his prudentiã, quàm ſi id nõ fecerim, beneuolentiã in te meã. Quaobrẽ ſermonẽ M. Marcilij de Cenomanis reliquũ, ac pene poſtremũ, ſicuti à L. Petreio vtriuſque noſtrũ amantiſſimo accępi, memoriæ prodã: cuius cũ domũ ſæpenumero ventitarẽ, horaſque multas ſermone ſuauiſſimo conſumerẽ: hæc quæ nunc de Cenomanorũ ſitu, ac Bergomatũ rebus antiquis referã; quæq́ antea de Orobiorũ, ſiue Cenomanorũ ortu cõmemoraui: apud M. Mauritiũ cui vel primas doctrinæ patrũ noſtrorũ tribuebat ætas, quã diligentiſſime à Marcilio tradita, atque expoſita fuiſſe narrabat. Verũ multa prætereo; quæ temporibus illis inter nos familiariſſime admodũ dicta, cõmunicataque ſunt: quę vix verbis exequi poſſem: Nam cum immatura M. Marcilij mors, tũ ipſius quoque Petrei ac C. Iulij diſceſſus, vitæque diſſimilitudo, nõ eſt paſſa voluntates noſtras cõmunibus ſtudijs, ac conſuetudine amplius conglutinari. ſed hæc hactenus. Vt igitur ſequenti die apud M. Mauritiũ inclinato iam in poſtmeridianũ tẽpus die reuerterunt: in primis offendiſſe ſeſe dicebat Petreius ſpectantẽ eũ in tabula pictã Italiam. quẽ cũ ſalutaſſent: ſimulque in ſubſellijs conſediſſent: tum Marcũ ita locutũ. Iam dudum ſedens

expectaui uos uiri amiciſſimi,vt ad conſtitutũ cõueniretis:ſed & nunc quidẽ non importune quidẽ aduenistis. Quærebã enim hac in tabula,quænã eſſet Italiæ ſalubrior regio,atque iocundior. Tu ergo Petrei qui complures perambulaſti Italiæ parteis, quã cultiorẽ Galliã*(vt noſtri dicunt)*Tranſpadana *vidiſti?* Ego vero,*inquit ille,nullam arbitror eſſe; quæ tam tota ſit culta.*Primũ enim quũ in diuiſiõe orbis terræ Europã plærique ſalubriorẽ eſſe cenſeant quod ad Septẽtriones vergat,quàm Aphrica,quippe quæ ad meridianũ ſpectet(quæ autẽ ſalubrior,vt inqt* Varro,*ea & fructuoſior)dicendũ mihi videtur tranſpadanã Italiam ſiue Galliã cæteris Italiæ partibus ſalubriorẽ eſſe, ac cultiorẽ.* Primũ,*quod ſita eſt in Italia omniũ Europæ prouinciarũ fertiliſſima,ac tẽperatiſſima:Secũdo,quod ibi omnia fermè montana ſunt loca:è queis* Orobios *montiũ filios appellatos fuiſſe,*Marcilio *autore didicimus:quæ quidẽ loca,vt idem ſcribit*Varro, *quia leuiora ſunt,ideo ſalubriora,cultiora,ac fertiliora.quo fit,vt ea regio,quã diximus,totius fermè* Italiæ *pomariũ iure optimo nuncupari queat. Sed plane video cur hunc ſermonẽ in mediũ adduxeris:nẽpe uelles* (vt *opinor*)*nos ad priores ſermones relabi:in primiſq; illud quoad contenebrabit,quã pauciſſimis abſolui,qđ noſter* Marcilius *heſterna die,te decernẽte, de præcipuis* Cenomanorũ *ciuitatibus,deque vrbis noſtræ dignitate, ac rebus antiquis referre inſtituit.* Tum Marcus,*Id ipſum,inquit,eſt* Petrei. *Et ille nõ gra-*

uatus, Ego vero ſi ita vultis, inquit; ac potius quia vultis (video enim uos velle) non diffugio; quin dicã duntaxat, quod eſt ἱστορικόν de duabus rebus primis quæ accæpi; de Cenomanorũ vrbibus, ac patriæ noſtræ dignitate. de tertia vero parte, vbi eſt de rebus ãtiquis, tu ipſe Marce ſuſcipies: vt hęc quę apud te ſũt occulta, atq; recõdita in mediũ proferas: nemo enim, vt dici ſolet, omnia poteſt ſcire. Q*uũ accepiſſet eã conditionẽ Marcus; vt ſuæ partes eſſent ſecundę.* T*ũ ſtatim Marcilius, Duobus, inquit ſuperioribus diebus de Orobiorũ ortu cum aduerſus antiquorũ, recentiorũq; quorundã opiniones diſputauimus: tum etiã quæ eſſet doctiſſimorũ, ac vetuſtiſſimorũ de ea re ſententia demonſtrauimus: nec vero tantũ Orobiorũ certã, ac veram originẽ oſtẽdimus: ſed etiã totius penè Italię qui fuerit princeps ortus; qui reges primũ eius imperium obtinuerint; quique principio eã populi poſſederint; enucleate ſatis (vt arbitror) explicauimus.* N*unc autẽ conſentaneũ mihi videtur; ſingillatim de ipſis Cenomanorũ, ſiue Orobiorũ ciuitatibus explicatius diſſerere: quas ordine ſuo tum demũ perſequar: cũ præfatus fuero; quæ reor in vniuerſum ad eos maxime ptinere. ita enim vel ſentit, vel docet Ariſtoteles ille non præcipiendi ſolũ; ſed etiã dicẽdi grauiſſimis autor & magiſter libro* φυσικῆς ἀκροάσεως *primo, hiſce verbis* διὸ ἐκ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ καθέκαστα δεῖ προϊέναι, τὸ γὰρ ὅλον κατὰ τὴν αἴσθησιν γνωριμώτερον: τὸ δὲ καθόλου ὅλον τί ἐστι: πολλὰ γὰρ

περιλαμβάνει ὡσ μέγιστο καθόλου.

Verū ad noſtra. Omnes igitur qui de geographia priſcis temporibus tam apud Græcos, quàm apud Latinos ſcriptitarunt: Italiā in Erupa tertia orbis parte ſitam eſſe confirmant. eam ab Alpibus incipere, ſeque mediam perpetuo Apenini montis iugo attollentem, inter Adriaticū, & Thuſcū mare percurrere, C. Sempronij viri ſanè eruditiſſimi, cuius meminit Dionyſius Halicarnaſeus; *breuiter, ac ſummatim verba hæc oſtēdunt. Vniuerſa, inquit, Italia à iugis Alpiū oritur: & in Leucopetrā, fretūque Siculū terminatur. cingitur ſupero et infero mari: & ſecatur Apenino: qui à iugis Alpiū ortus per mediā Italiā à Liguribus ad Anconā porrectus, inde paulatim vſque Venuſiā reflexus, ibi ex trāſuerſo diuidit Italiā: ex altera parte Brunduſiū; altera Veliam attingens circum ſinum Tarentinum.* Porrò *antiquitus* Italia *in medium Apeninum, & in Ciſapepinū ad inferum mare; & in tranſapeninum ad ſuperū pelagus: & in* Alpes *à* Rhetijs *ad* Ligures *diuidebatur. hæc hic.* Itaque *Italia eſt omnis, vt ſupra demonſtratum eſt, diuiſa in partes treis. in Alpes ſcilicet, Ciſapeninā, Tranſapeninamque. è quibus Tranſapeninam quàm poſtmodum à* Gallis *victoribus Ciſalpinā* Togatāque Galliam, *& à* Longobardis *Longobardiam appellarunt;* Eridanus *fluuius qui* Gallice Padus *dicitur; duas in parteis diſiungit: quarū altera Ciſpadana, altera vero* Tranſpadana *Gallia cognominata eſt.* Verum *quoniam hæc omnia* Cato, *ac* C.

Sempronius, & Strabo doctiſſime tradunt: non alienum videtur hoc loco eorum verba recenſere. Itaque *Cato. Omnia, inquit, ſub Alpibus Tranſpadana loca priſci côuenæ Thuſci miſſis colonijs tenuere: ab hiſque multa loca nomina retinent: plura deleuerunt Galli: qui primi Arunte Cluſino duce Alpes tranſcẽderunt; & ſenſim ab omni gallia Ciſalpina Hetruriam pepulere; ab hiſque nomen ſortita retinet Gallia Ciſalpina; qua Mantua ſuo conditore Ocno Bianore Thuſcorũ rege illuſtris. Penetrauere trans Alpes Boij, Senones, Inſubres, & aliæ Galliæ Tranſalpinæ gentes. Gallia Ciſpadana olĩ Bianora à Victore Ocno, poſtea Felſina dicta vſque Rauennam: nunc Gallia Aurelia & Aemilia à Romanis ducibus nomen habet. Sempronius autem. Ciſapeninam, inquit, Italiam flumina diuidunt: & ididem Tranſapeninam. Padus amnis Galliam Ciſalpinam primo diſcreuit. Et paulo poſt. Senonum inquit Gallia Togata dicitur ab ijs, qui duce Arante primi in Italiam tranſcenderunt Alpes: à quibus ſenſim pulſi Hetruſci à Ciſpadana, & Tranſpadana regione, quæ nunc Galliæ nomen habet. & quidem omnẽ Tranſpadanam regionẽ Thuſcorum prolem fuiſſe, inter omnes autores cõuenit. Porrò Strabo. Ante omnia, inquit, de ſubiecta Alpibus regiõe dicemus Eſt autem fælix admodũ campus, & fructuoſis collibus varius; Hunc medium ferè Padus diuidit; eaq; regio hinc Ciſpadana, hinc Tranſpadana dicitur. Ciſpadana Apeninis quidem montibus adiacet; atque*

Liguriæ;reliqua vero Tranſpadana eſt, ea vero loca tum Ligurum,tum Gallorũ gentes inhabitant;tum in montibus,tum in campis commorantiũ,hinc Gallorũ: hinc Venetorũ,&c.hi hæc. Cæterum eam Italiæ Tranſapeninæ partem,quã à Pado flumine tranſpadanã appellatam fuiſſe demonſtrauimus;incoluere Inſubres,Veneti, atq; Cenomani cognomento Orobij, alijq; nonnulli;qui tum à Ptolomæo; Plinioq;, tum à Strabone,cæteriſq; geographis commemorantur: de quibus quoniam multi multa ſcripſerunt,hoc ſermone de Cenomanis ſeparatim ea tantum referam;& quę ipſe apud præſtantiſſimos ſcriptores animaduerti, & legi:& quæ à peritis harũ rerũ percepi, ac dedici. Cenomani itaq; quos et Orobios appellamus;Trãſpadanæ Galliæ populi ſunt inter Inſubres, ac Venetos Alpibus finitimi: ſpectantq; inter occaſum Solis, & Septẽtriones.Eos à Cydno Liguris filio editos fuiſſe atq; appellatos heſterna diſputatione tum firmiſſimis (vt arbitror) rationibus, tum vetuſtiſſimorum quoq; ſcriptorũ teſtimonio comprobauimus.ij initio æditis in locis oppida habuere;vrbeſq; ꝑmultas excelſis in collibus condidere; è queis Orobiorũ nomen illis inditum fuit.earum tamen ciuitatũ perpaucæ admodũ ſuperſunt:Nam illarũ quædam breui multũ auctæ,antiquũ pariter nomen,atq; ortũ cõſeruauerunt;uti Bergomũ, Brixiã,Comũ,Liciniforum: reliquæ vero vel crebris Barbarorum incurſionibus deletę ſunt:vel in alterius gentis nomen,atq; imperium conceſſere.Sed quoniam

de cõmuni Cenomanorũ ſitu, ſatis multa iam diximus: nunc demum ſingulas eorũ ciuitates recenſebo; quæ tametſi habeant rerũ ſuarum tum antiquarum, tum præclare quoq; geſtarũ, & laudatores, & ſcriptores accuratiſſimos; non incõmode tamen me facturũ arbitror; ſi è multis pauca nunc explicauero: & quæ ex veterũ, ac recentiorũ quorundam ſcriptis accẽpimus, & quæ etiam noſtro ſtudio, curaq; peruestigauimus. Itaq; ex ijs Cenomanorũ vrbibus, quas antea cõmemorauimus, ſit ſanè nobis prima Liciniforum: quam verũ ac vetus nomen amiſiſſe, valido ſatis argumento eſſe poteſt recens ipſum à Licinio imperatore nomen impoſitũ: quemadmodũ & alijs quoq; multis ciuitatibus ſæpe contigit. quis enim neſcit Cornelijforum ac Liuijforum Aemiliæ olim vrbes opulẽtiſſimas, à Cornelio, Liuioq; clariſſimis Romanorũ ducibus, ſicut & Iulijforum à C Iulio Cæſare fuiſſe nũcupatas? Quod autẽ fuerit Liciniforiprıſcũ nomen, nondum meherɀcule reperi: quę res omnino haud paruã recentioribus hiſtoricis altercãdi anſam prębuit. Nam ſunt nõnulli, qui velint Liciniforum id nunc eſſe Bergomatis agri oppidũ, quod Leucũ vocãt incolæ; alijs placet Liciniforũ eam eſſe ciuitatẽ, quæ ſecundũ littus Larij lacus ſita eſt; quamq; vernaculo ſermone Lecen dicunt. At vero contra non deſunt, è doctis multi, qui ſecus ſentientes tradunt, Liciniforũ obleterato priori nomine, noſtra ętate ab accolis Pagum Incini nũcupari: quod oppidũ à Como decem milliũ interuallo abeſſe cõme-

morant. Quarũ opinionũ quæ vera ſit, alij viderint: illud certe inter omnes autores conuenit, Liciniforum vrbem ab eruditis, probatiſq́ priſcarũ rerũ ſcriptoribus, inter Orobiorũ ciuitates fuiſſe connumeratam. At vero Comũ in Larij lacus, qui eſt apud Alpe ripa, *poſitum eſſe, nemo eſt qui neſciat; qui vel hiſtoricos legerit; vel geographos perluſtrarit. huiuſce autẽ ciuitatis vetus nomen, quãquam iamdudum excidiſſe nõnulli cenſeant;* Ego *tamen id ipſum* Comi *nomen (quod obſtrigilandi gratia minime dictũ velim) verũ ac genuinũ eſſe facile contenderim.* Quũ *enim aliquando mecũ ipſe tacitus cogitarem; vnde hę* Cenomanorum *ſiue* Orobiorum *vrbes quas enumerauimus; nomina traxiſſent: illud in mentẽ veniebat; ſi* Orobiorum, *ac* Cenomanorum *nomina eſſent* Barbara *vt pridie, ac nudiustertius aperte demonſtrauimus;* Comũ *quoque ac reliquas* Orobiorũ *ciuitates barbaro nomine appellatas credi oportere: earũq́ etymon non ex græca, aut latina, aut* Celtica *lingua, ſed ex omniũ vetuſtiſſima hebræa quærẽdum eſſe:* Nemo. n. (*ſi* Hieronymo *credimus) in altera lingua quempiã vocans, etymologiam vocabuli ſumit ex altera.* Itaq́, *quũ me diu atq́ anxie torſiſſem; tum demũ veteris illius* Hebręorũ *linguæ peritia, quantulacunque ea eſt, adiutus quod iam pridem optauerã (ni fallor) ſum conſecutus.* Siquidem *autore doctiſſimo huiuſce eloquij viro,* Dauide Chimchæo Hiſpano, *apud hebręos* קומה COMAH, *ædificij altitudinem ſignificare didicimus, vt eſt apud pręcla-*

ros vates Ezechielem capite,xl,& Eſaiam cap.x,quo loco nonullis ex interpretibus קומה COMATH *excelſas trabes interpretatur. Quã obrem non temere fortaſſe dixeri Comũ ab hebraico verbo comah,id eſt ab altitudine fuiſſe nuncupatũ,quaſi excelſum ædificiũ;vt potè in colle ſitum,quandoquidẽ non alia de cauſa Cenomanos hebraico ſermone* Orobios, *ideſt mõtigenas,ſiue gręco monticolas cognominatos fuiſſe antea probauimus,quàm quòd montuoſis in locis vitam agerent:adde quod & græci,oppidum, vicũ ac pagum,*κώμο πόλιν*:quę tñ nomina ab hebręis dicũt ducta fuiſſe quis negetꝰ At dicet aliquis: quũ Comum non in monte,aut colle,ſed potius in ima duorũ montiũ planitie,hac præſertim tempeſtate poſitũ videamus,omnino perſpicuũ eſſe,inter* Orobiorũ *ciuitates immerito à geographis cõnumerari.Hic ego illud nõ incõmode forſitan reſponderim,Cõſueſſe priſcos coloniarũ duces,ac principes,atteſtãte* Beroſo,*iuxta* Iani *patris mandatum editis natura locis oppida, ac potius arces quaſdam loco vrbium munitiſſimas, quas Gręci* ἀκροπόλεις *dicunt cõſtruxiſſe, hac maxime de cauſa (vt eruditus* Homeri *enarrator aſſerit)ne iterũ vehemẽtiſſimis illis terrarũ eluuionibus obruerentur, eius verba ſunt.* ἰστέον, ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ κτίζοντες τὰς πόλεις ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις τόποις ἀκροπόλεις ἐποίουν διὰ τὸ ἐκεῖσε προσφεύγειν ἀπὸ τῶν κοιλοτέρων τόπων τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν τοῖς κατακλυσμοῖς. *Cæterũ quum nemo ferè veſtrũ ſit,quẽ*

neſcire exiſtimē: Comi extare arcem quādā munitiſſimam in colle ſummo, admodum edito loco collocatam; adeoꝗ difficili aſcenſu, atꝗ perarduo, vt niſi obſione expugnari non poſſe videatur: ecquid cauſæ tandem eſſe poteſt: cur non credamus huiuſce arcis, ac potius vrbis, (priſcis naque tēporibus arces, & oppida loco vrbiū cenſebantur) verum, ac vetus nomen fuiſſe Comū: id eſt, excelſa, atque ſublimis ciuitas: eaque maxime de cauſa ab antiquis locorum ſcriptoribus inter pręcipuas Orobiorum vrbes computari: inferiorem namque ciuitatē, quæ prope Larij lacus ripam iacet; poſterioribus ſæculis Romanos imperatores cōdidiſſe, ac Nouumcomū cognominaſſe neminem látere arbitror; qui Strabonem ſaltem ita dicentem legerit. Huic propinqua Verona eſt; ampliſſima & hæc ciuitas. his inferiores Brixia, ac Mantua, & Rhegiū, & Comum: hęc mediocris erat colonia: Cęterū Pompeius Strabo Pompei magni pater colonos in eam reſtituit; quā antea Rhætij incumbentes vaſtauerant. inde C. Scipio tria hominum millia inſuꝑ adiecit: poſtmodum diuus Cæſar quinque inquilinorum millia ad inhabitandum deduxit: è queis quingēti illuſtriſſimi fuere Græci: hos etiā ciuitate donatos in habitatorum numero deſcripſit: haud tamen ibidē domiciliū habuere; ſed oppido nomen relinquentes, & Nouumcomum appellantes, Nouocomenſes oppidanos uocauere. hæc ille. Quāꝗ autem hæc ratio ſatis firma ſit, ac ſtabilis; poteſt tamē etiam illa afferri; non ſolum incolas, verum etiā acco-

las montium montanos vulgo dici: & quamuis ſi, quos accolunt, montes reſpiciamus; non tam alto, quàm depreſſo loco ſedes ſibi delegiſſe videantur; Cremonēſibus tamen comparati, Mantuaniſque, in edito atque excelſo loco habitare ſine cōtrouerſia deprehenduntur. quibus de rebus Comum inter Orobiorum ciuitates non iniuria à priſcis annumeratam fuiſſe, nemo iam amplius (vt ego quidem arbitror) recte dubitauerit. Sed iam quæ de Como dicta ſunt; hunc habeant terminum: neque enim ego nunc huiuſce clariſſimæ ciuitatis vniuerſa priſcarum rerum monumenta conor afferre: nam neque oratione complecti omnia poſſumus; neque opus eſt; quum præſertim Benedictum Iouium Comenſem hominem ſumma & doctrina, & ingenio præditum ea omnia litterarum monumētis tradidiſſe; à viro eiuſdem ciuitatis ornatiſſimo Franciſco Mario Fabro oppido quàm libēter acceperim. Quare agite iam illa quoque hoſtiatim videamus; quæ me de cæteris duabus Cenomanorum ciuitatibus dicturum pollicitus ſum. Harum igitur tertiā quā poſteriores Brixiā appellarunt; antiquiſſimis temporibus à Cydno Liguris filio fuiſſe cōditam, ſuperiori in conſenſu ex Catulliano carmine ſatis aperte demonſtrauimus: nō tamen totam à Cydno cōditam aſſeruimus; ſed eam duntaxat ciuitatis partem, quæ in collis molliter aſcendentis capite poſita eſt. quum eam ipſam Catullus à cōditore Cycneam ſpeculam cognominarit: & priſci etiā autores tradāt (vt antea de Como iam diximus) fuiſſe hoc

in more poſitum, inſtitutoque maiorum; vt veteres illi coloniarum duces editis in locis vrbes maxime cõderent: atque eas quidem adeo paruas, atque humiles, ut acropoles potius, vel oppida viderentur; quàm ciuitates; quas nunc cernimus ampliſſimas, ac locupletiſſimas. quẽadmodum latiſſime paret ex ijs, quæ de Ro*ma,* Neapoli; Florentia, Mediolanoque, *tã* Græci, *quàm* Latini *autores litterarum monimentis prodidere. quocirca non incõmode fortaſſe dixerim reliquam eiuſdẽ ciuitatis portionem, quæ ad radices collis illius plano in loco ſita eſt; pulcherrimiſq; mœnibus circunſepta, quamque idem ille poeta* Cycnea *in ſpecula ſuppoſitã dixit; ſubciſiuis deinde temporibus, diuerſis à regibus, exteriſque nationibus ſenſim auctam fuiſſe; atque amplificatam: quod quidem ipſum* Brixiæ *nomen aperte ſatis admodum indicat: quẽadmodum facile intelligi poteſt ex ijs libris, quos de rebus* Brixianorum *proximis hiſce diebus* Helias Capreolus *vir & totius antiquitatis, & bonarum litterarum ſtudioſiſſimus in lucẽ edidit.* Nos *autem miſſa hæc facientes ne dum hiſce in rebus, quæ iam penitus ex aliorum ſcriptis clara ſunt, ac manifeſta; diutius immoramur; aut vobis moleſti ſimus; aut certe tempus parum ſuppetat; ad ea pertractanda quæ de* Bergomo *quarta* Cenomanorũ *vrbe dicere inſtitui: quando de* Brixianorum *rebus geſtis, vel antiquitatum monimentis, aut ſitu, aut opibus, aut copijs, cæteriſque huiuſcemodi rebus ipſo* Helia *afferre in præſentia melius q̃d poſſim, haud quaq̃ intelligam.*

Itaque iam demum me ad dulciſſimum patrię nomen totum conuertam: de quo ſi occultiora nõnulla, ac forſitaſſe etiam plura dixero; q̃ de alijs antea fecerim; facile uos id mihi condonabitis: neque enim mihi eſt patria iocundius quicq̃, nec carius; iuxta illud Homericum.

Ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος, οὔτι ἔγωγε
ἧς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

itemque paulopoſt.

ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
γίνεται. *Verum enimuero quia complures noſtri generis viri ſanè doctiſſimi de huiuſce ciuitatis ſitu, deque maximis rebus geſtis permulta iam & conſcripſerunt; & nunc quoque nõnulli eiſdem de rebus haud pauciora, ſed prorſus ornatiora ſcriptorum monimentis tradere; nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clariſſima, & vna omnium uoce prędicantur: ob id & temporis breuitati, & inſtituto meo facturum me ſatis arbitror; ſi circunciſis ijs omnibus, quę mehercule etiam ex ſeſe apertiſſima ſunt, & manifeſta; de* Bergo*mei nominis origine, interp̃tationeque abditiora quędam perſequar; vel non ita ſaltem peruulgata; vt merito cuiquam à nobis aut contemnenda, aut prætermittenda fuiſſe videri queant. Quam enim hęc ipſa noſtra ciuitas loci quidem & natura, & ſitu, ędificiorum autẽ cum deſcriptione, tum pulchritudine ſit nobilis; quàmque præcelſo in colle, atque conſpicuo, inter duos ſaluberrimos amnes* Serium, *ac* Brembum *condita; quis ueſtrum hoc ignorat?* Nam *quantũ pręterea*

ſint eius agri fertiles;q̃ iocundi;quantaq́ in his exiſtat vel frugum bonitas;vel hominum frequētia; aut quot vmbroſi nemorum ſaltus,quot ue colles fœcũdiſſimis vitibus conſiti, aut quot deniq́ campi ſuapte natura terrenos,arboreoſq́ fœtus benigniſſime ſubminiſtrã-tes, equidem non modo uos,qui iſthæc cottidie contē-plamini;ſed nec vllos etiam noſtri orbis populos lon-giſſimis licet locorum interuallis à nobis diſcluſos, la-tere puto; ad quos ſaltem noſtrę vel vrbis,vel regio-nis fama peruenerit. Verũ,*ne aliter atq́ oſtenderam agere videar;pergã ad inſtituta.* Principio igitur *quũ tres præſertim diuerſæ(quod uos quoq́ minime ignorare arbitror)& antiquorum,& noſtrorum ho-minum diſcrepanteſq́ de recta* Bergomei *nominis in-terpretatione,& origine,vel vt ſignificantius* Græci *dicunt* ἐτυμολογία, *ſententię paſſim circunferan-tur;è queis alij quidem affirmant à* Barra *peruetuſto* Bergomatis *agri oppido* Bergomo *nomẽ inditũ: qui-dam vero à neſcio quo* Gallorũ *duce* Pergamo Cel*tica lingua* Pergamũ *id eſt(vt* Galeotus *interpreta-tur)montanã vrbem fuiſſe cognominatam: alijs vero placeat à* Pergamo Aſi*æ vrbe ortum duxiſſe:quis nõ ſatis* vide*t? quis non intelligit?earum opinionum vel primam,vel nullam eſſe veram?* Q*uid enim tam aut falſum,aut fide indignum,aut deniq́ cõmenticiũ iudi-cari debet?quàm quod & incertum eſt?& ſumma in ſententiarum varietate, ac diſſenſione conſtitutum?* Primum *nãq́ illud obiecerim chronica illa ex quibus*

id ſe deprompſiſſe affirmant; ἀνώνυμα eſſe, planeq́ incerta: quibus non eſſe credendum ſuperiori diſputatione ex Metaſthene Perſa *latiſſime demõſtratũ eſt. Quid autem eſt obſecro tam inſulſum? rudiq́ homine dignũ? quàm quod nõ ſatis explorate perceptum ſit; à nulloq́ certo autore traditũ; ſine ulla dubitatione(qđ iſti faciũt) velle defendere?* Huc accedit, *quod in* Boſſianis *chronicis, in quibus de* Bellionenſe *quodã* Mediolani *duce, cuius temporibus ferunt* Pergamũ *illum* Bergomũ *condidiſſe; neſcio quid ſcribitur; nulla prorſus huiuſce* Pergami *ſit mentio. poſtremo repugnant apertiſſime his opinionibus* Cato, Plinius, Ptolomæus, *aliiq́ue nonnulli cum* Græci, *tum* Latini *rerum geſtarum ſcriptores eruditiſſimi, quędam præterea perantiqua vrbis epigrãmata; in quibus omnibus* Bergomum *vbiq́, non* Pergamum *ſcriptum annotauimus.* Verum *aduerſus poſtremas haſce recentium maxime hiſtoricorum opiniones(nam de priori oſtendã equidẽ paulopoſt qui ſit meus ſenſus) vt ſimplici quadam, ac pingui potius perſcrutatione, uel, ut maiores noſtri dixerunt,* Minerua *explicatas, nihil fortaſſe afferri nunc debuit; niſi etiam indoctis ſatiſfacere optarem. qui qđ ſemel in chronicis quamlibet rudibus, & indocte ſcriptis legerunt: mordicus retinent.* Itaq́ *ex* Hebræorũ *quaſi quodam ſancto, auguſtoq́ fonte, ex quo* Cydnũ *etiam illũ principem* Cenomanorũ *autorem ortũ duxiſſe, heſterno ſermone clariſſime demõſtrauimus: noſtra omnis, de recta* Bergomei *nominis interpretatio-*

ne,manabit oratio. *Quid enim tam conſentaneum, ratum,firmũq; videri debet? quàm cum Cenomanorũ atque Orobiorũ nomina(vt ſuperioribus diebus oſtẽdimus)omnino ſint Barbara,id eſt,Hebrea,Bergomũ quoq; cum ſit Cenomanorum Orobiorũ ciuitas;Barbaro prorſus,id eſt,Hebręo nomine fuiſſe nuncupatã? eiuſque ἔτυμον nequaq̃ ex Græca, aut Latina, aut Gallica,ſed ex omniũ vetuſtiſſima,ac ſanctiſſima Hebręorũ lingua quęrẽdũ eſſe? quod cũ à nobis in pręſentiarũ ſit explicãdũ;video mihi neceſſe eſſe;vt quàm ſæpiſſime inſuetas latinis auribus,aſperrimaſq; Barbarorũ(ita enim Hebræos appellare libet)voces proferam.verũ id uos vt æqui,ac boni conſulatis; operepræciũ eſt.neq; enim ego accuſandus ſum:ſed aut ipſa fatorũ uis,euentuſque;aut ipſa potius rerũ humanarũ conditio improbanda:quippe quæ vel eum ſermonem barbarũ nobis effecerit:vel ciuitati ſaltem noſtræ nomen illud non Græcũ,aut Latinũ,ſed Barbarum penitus indiderit.Conabor tamen pro rerum,ac verborum obſcuritate,quoad fieri poterit,vt ea dicã diſtincte;atq; dilucide.Sed iam demũ rem ad ipſam veniamus.* *Bergomi igitur vrbis noſtræ nomen quum omnino Barbarũ ſit;non aliunde profecto, q̃ ex his tribus Hebræis vocibus* ברדים גון מעון BERADIM, GON,MON,*compactum fuiſſe;plane mihi videtur. ex quibus nimirũ qualis ipſa vel initio extiterit ciuitas:declarari nobis q̃ facillime queat,ni ea me ratio penitus fallit;quam Plato philoſophorumomnium(vt*

mea quidem opinio fert)& eloquentiſſimus, & eruditiſſimus, ex Cratyli *ſententia eo in libro affert, qui eſt de recta nominū impoſitione; nomina ſcilicet adeo perſpicuas eſſe rerum imagines; atque adeo rebus ipſis eſſe ſimilia; vt quum ea quis enucleate intellexerit; res quoque ipſas ſtatim agnoſcat. vnde quum* Bergomum *quoque priſcis temporibus, vt per uetuſta quædā loquuntur annaliū monumenta; regia ciuitas fuerit; facile eſt intellectu; non incōmode a cōditore* Bergomū, *id eſt,* Gallorum *regiam vrbem, fuiſſe nuncupatam quandoquidem apud* Hebræos *prima eius nominis dictio, quæ eſt* BER; *à* ברד BARAD *ducta eſt. quæ ſanè vox apud eos, quemadmodū hebraicis inſtitutionibus eruditi apertiſſime tradunt; idem omnino ſignificat; quod apud* Babylonios, & Aſſyrios Gallim, *ideſt, vndas, ac fluctus: à quibus, ex* Xenophontis *ſententia,* Ianum *patrem* Gallum, *eiuſque omnes poſteros epitheto paterno,* Gallos, *ideſt inundatos, vel ab vndis, aut aquarū illuuionibus ſuperſtites fuiſſe cognominatos, nudius tertius clariſſime demonſtrauimus.* Cæterum *huiuſce* Hebraici *verbi* BARAD *multitudinis numerus eſt* ברדים BERADIM, *à quo ablatis duabus poſtremis* ADIM *ſyllabis, remanſit prior* BER: *quę eſt earum dictionū princeps; ex quibus* Bergomeum *nomen coalitum fuiſſe ſupra declarauimus: in quo certe eandem obtinere ſignificationem exiſtimamus quàm* GALLIM *apud* Hebręos *pariter &* Aſſyrios *habere ſupra docuimus. cui ſanè rei maximam argumēti vim*

afferre poteſt, illud ſaltem earum, quæ ab hiſce Gallis emanarunt, gentium nomen; quod hebraice עמבררים Hymberadim *rectius (mea quidem ſentẽtia) dici põt; quàm aut græce* ὄμβροι, *aut* Latine, V*mbri. eſt. n. apud* Hebręos עם HYM *populus, porrò* BERADIM, *vt dictum eſt, idem quod* GALLIM; *id eſt, inundati, ſiue à fluctibus, aut aquarum eluuionibus ſeruati: de quibus ita apud* Solinũ. *Gallorũ, inquit, veterem propaginẽ* V*mbros eſſe,* M. Antonius *aſſeuerat: eoſdem quod tempore aquoſæ cladis hymbribus ſuperfuerũt;* ὀμβρόυς *græce nominatos. vnde &,* M. Cato. Ex *his inquit, tradunt veniſſe* Ianũ *cũ* Dyrim *&* Gallis *progenitoribus vmbrorum.* Ex *his omnibus facile intelligi poteſt; illam* M. Catonis, *quam* Plinius *refert; de* Bergomei *nominis origine ſententiam, aliqua ex parte defendi poſſe.* Nam *ſi ad hũc ſenſum aſſeruit* Bergomates *ab eodẽ nomine à quo* Bara *quoque vetuſtiſſimũ* Orobiorum *oppidũ ſibi nomẽ adſciuerit: fuiſſe cognominatos: recte eum ſenſiſſe quis negett quũ id ipſum etiam* Baræ *oppidi nomen, quod* Gallicum *interpretamur; ab eadẽ hebraica voce* BARAD, *ex qua* Bergomi *quoq; nomen compactũ fuiſſe demonſtrauimus; deductum fuiſſe liquido pateat?* At *vero ſi ſecus eũ ſenſiſſe quis affirmarit; nequa q̃ medius fidius intelligo; qua ratione, aut uia eam tueri opinionem facile poſſit: ſed hæc alij poſtea viderint. nolo enim in ijs, quæ perſpicua mihi videntur; cõfirmandis longior videri, quã res ipſa poſtulet.* Altera *aũt* Bergomei *nominis pars,*

quæ eſt GO; haud quaquã(vt opinor)incõmode regia poterit interpretari.nãque גן GON, apud Hebræos verbum eſt, protegere ſignificans; à quo מגן MAGEN,ideſt,Clypeus,aut ſcutum ductũ eſt: quod priſcis regibus ac ducibus,regni atq; imperij tutamen erat:quẽadmodũ Naſo innuere videtur his verſibus.

Atq; Ancile vocat;quod ab omni parte reciſum eſt:
Quemq; notes oculis;angulus omnis abeſt.
Tunc memor imperij ſortem conſiſtere in illo;
Conſilium multæ colliditatis init.

Hinc effectum arbitror vt ad hęc vſque tempora vſus obtinuerit,ut procedentibus regibus,ac ducibus, vel vrbium præfectis, Scutum, tanq̃ inſigne quoddã imperij p̃feratur. Quocircà ea Bergomei nominis particula;quę eſt GO;recte(vt ego quidem exiſtimo) dici poteſt aut Scutata, aut Clypeata; quo quidem verbo vſus eſt Virgilius qui ait.

Inſequitur nimbus peditum;clypeataq; totis
Agmina denſentur campis.

Vnde eſt etiam apud Solinum ciuitas Clypea Africæ. verũ vt magis ſenſum exprimã è ſenſu; regiam ſiue regalem(vtroque.n.modo latine dicitur) interpretabimur. At vero poſtrema Bergomei nominis portio, quę eſt MVM;apud Hebręos מעון MAON,et MON, ſcribi,ſolet,ac proferri;ſignificatque,cũ oppidum, tum ciuitatem,& habitaculũ;quemadmodũ facile intelligi põt ex pſalmo,lxxxv,&,lxxxix. Quaobrẽ hiſce tribus hebraicis dictiõibus BERADIM,GON,MON,

per conciſionem duarũ ſyllabarum, vniuſque litteræ invnũ redactis, oritur dulciſſimũ illud atq; pulcherrimũ patriæ nomẽ ברגומען BERGOMON *qđ latine rectiſſime ĩterpтari põt, inundatorũ Clypeata ciuitas: vel, Gallorũ regia vrbs, quę à Gręcis* Ἀρχεπολισ, *à recentioribus autẽ latinis cum princeps, tũ ducalis ciuitas appellari ſolet. Cæterũ hiſce ego pluribus nominibus vnã rem declarari uolo; ac definiri: ſed vtor, vt quàm maxime ſignificem; pluribus, quãq̃ p̃ obſcura quidem multa ex ijs quæ diximus extitiſſe uideo: quæ tamen à me non ita dicta ſunt de induſtria; ſed inerat & in rebus ipſis iam obſoletis, quibus vbertas orationis adhiberi vix poteſt; & in verbis illis incognitis, inuſitatiſque iſth:c omnis obſcuritas. Quapropter quoniã ex his quibuſdã quaſi è ſcopulis noſtra iam enauigauit oratio; quod reliquũ eſt; quàm pauciſſimis abſoluã. Quũ igitur Bergomũ regalẽ veterum Gallorũ vrbẽ extitiſſe nomẽ ipm̃ maniſeſtiſſime doceat; porrò nomina rebus adeo ſimilia eſſe Plato affirmet, vt ſimulac quis nomina ſcierit, res quoque ipſas ſtatĩ agnoſcat; facile intelligimus ei aliquando ciuitati regiam poteſtatẽ ſiue, vt vulgato more loquar, ducalẽ principatũ præfuiſſe. Verũ enimuero quia eorũ tẽporum hiſtoriã, quæ ante Romanã Remp. fluxere; antiquitas aboleuit: illud reſtat; vt quæ huius rei, quam diximus, nomine ipſo ſignificari; poſſumus; monumenta explicemus. Conſtat itaque ex antiquorũ monimẽtis, atque hiſtorijs, quæ à Græcis chronica nuncupantur; vrbem,*

noſtrã regibus quondã, ſiue ducibus, aut regulis paruiſſe: quod & adſignificant tum antiquorum ſtatuæ, atque numiſmata, tum permulti quoque elogijs excisi lapides: de quibus tum dicturum te Marce pollicitus es; cũ ego Cenomanorũ ciuitates perſoluiſſem. Hic aũt viri optimi nolite expectare; vt ego nunc vniuerſos Bergomatũ duces, omniaque illorũ facta cõmemorẽ; vel ſi quid memoria dignũ geſſerint; aut certe dixerint; explicem: neque enim opus eſt; neque pudoris eſt mei Franciſco Bellaſino viro doctiſſimo, & vtraque lingua optime prædito, tum vero maxime ſcriptori harũ rerum diligentiſſimo, viuo, & incolumi me aut auctorẽ, aut prædicatorẽ monumẽtorũ noſtrorũ proficeri. Sed tamen ad confirmandã eam Bergomei nominis interpretationẽ, quã modo declarauimus; quattuor tantũmodo duces, quos quidẽ memoria teneo referã; nã qui cęteros ſcire optarint; eos ad diſertũ, atque eruditũ Bellaſini opus de Bergomatũ rebus antiquis demittã. Id enim facile poterit, abundeque eis ſuppeditare quod requirent. Itaque prior ex ijs Bergomeis ducibus, quos mihi quidẽ nũc tenuis memoria ſuggerit; Crotatius ille eſt quẽ; cũ eſſet regia atque illuſtri è familia, nobiliſſimiſque è parentibus genitus) tradunt hiſtoriæ tã multa, tãque præclara rei militaris facinora feciſſe; vt imperio, virtute, victoriaque totius Venetæ regionis principatum obtinuerit(nõdũ enim præclariſſimum Venetorum imperium cœperat) quibus rebus adducti Bergomates, permotique, vt huius

fortiſſimi,inuictiſſimique ducis rerum geſtarũ gloriã, ac memoriam virtutis ſempiternam futurorum hominum proli cõmendarent;defuncto monumentũ quam ampliſſimum faciendum curarunt. Itaq; erecta eo in tumulo marmorea columna,ſimulacrum illi quoddam egregie factum ſtatuerunt: quod quidam Plotatium, alij autem Crotatium,Bellaſinus vero noſter Plutonẽ appellatum fuiſſe cõmemorat.Poſterior aũt Bergomi dux huiuſce Crotatij filius fuit Lupus nomine:qui generis nobilitatẽ,geſtarũq; rerum gloriam,atq; imperij maieſtatem,quas à patre acceperat multis in Remp. meritis,conſtantiſſimiſq;,atq; optimis actionibus non modo confirmauit;atq; retinuit;verum etiam mirum inmodũ auxit;ampliauitq;.fuit enim cum continentię, fortitudinis,ac pietatis,tum diuini quoq; cultus,ac moralium virtutum omniũ exemplũ quaſi quoddam & ſpecimẽ. Eo ſiquidẽ duce autoreq; Bergomates noſtri Chriſti optimi,maximiq; cultum,ac leges, auſpicijs tamen, ac monitis diui martyris Alexandri Thebeæ legionis ſigniferi primum ſuſcepere. Quæ quidem ob merita vno omnium conſenſu inter Diuos relatus eſt; maximiq; ei honores poſt mortem decreti;in teſtimonium ſcilicet vitæ,pie,ſanctęq; inſtitutæ. Supſunt cæteri duo Bergomęi duces Gandulphus.ſ.ac Rhotaris: qui aliquot ſæculis poſt Crotatium,Lupũq; principes floruere:de quibus quoniam tum apud Bellaſinũ,tum etiam apud Paulum diaconũ accuratiſſimum eorum temporum ſcriptorem in quarto,ac ſexto Longobar-

r

dicæ hiſtoriæ libro latiſſime ſcriptum eſt; pretermittā hoc loco ea velle dicere, quæ & nobis notiſſima ſunt; & mihi ad cōmemorandum minime neceſſaria. Cum pręſertim memoria teneam; non ita pridem hæc nobis cōmōſtrata fuiſſe, atque oſtenſa à Iouita *illo* Rapicio *homine & ſummo dicendi ſtudio, & peracri prorſus ingenio, ac ſingulari doctrina prædito: quē ſcire omnes facile poteſtis, tum multis ciuibus noſtris, tum nobis pręſertim & ad ſuſcipiēda, et ad ingrediēda iſthęc politioris humanitatis, atque ingenuarū artium ſtudia principem, & autorē, & magiſtrū extitiſſe. Sed iam ſatis multa de* Bergomio *verba mihi feciſſe videor; quę tametſi & inuenta à nobis ſunt acutius; & dicta etiā fortaſſe ſubtilius quàm ut quiuis ea poſſit agnoſcere; tamen fretus intelligentia ueſtra diſſerui breuius; ac ſtrictius quàm cauſa deſideraret. nā me* Sol *ille pręcipitās admonebat ne eſſem lōgior; vt tu quoq;* Marce *doctiſſime prouinciā tuā hodierno die explere poſſes atq; perficere.* Non *ſum tamen neſcius plurima in hūc ſermonem non eſſe collata: quæ &* Bellaſinus, *& alij nonnulli diligentiſſime perſequuti ſunt. illis namque propoſitum fuit de his ſingillatim ſcribere: nobis uero abunde ſatis fuit, breui hac diſſertione nonnulla perſtringere; quæ & vobis non iniucunda penitus forent: cæteris vero non admodum peruulgata viderentur.* Q*uamobrem quoniam ego penſum iam abſolui meū, ſi ſine tua moleſtia fieri poteſt* M. Mauriti, *non modo petimus; verum etiam rogamus, atque expoſcimus; vt*

ea antiquitatum monimenta, quæ te allaturum ſpopõdiſti, anteq̃ Sol occidat; nobis exponas. Imo vero, inquit ille, iubeatis: ſi quid poſſum, id totum uobis deuoueo, nã qui poteſt eſſe moleſtum tẽpus: quod philoſophię, quodque eruditis hiſce collocutionibus impẽditur: atqui ſi ſubciſiua hæc nobis diſſerendi tempora ſæpius darẽtur; nihil profecto eſſet quod ad perfruẽdum ſtudiorum noſtrorum voluptate præoptandum mihi fore exiſtimarem. Verum facis tu quidem Marcili mi abundantia quadam humanitatis tuę; vt ea etiã à me roges; quę prætermitti abſq; nefario ingratitudinis nomine nullo modo poſſe videntur. Nam cũ diebus iſtis meo quidem rogatu, & impulſu de principe Orobiorum ortu, deſcriptioneque, nec non & ſingulis eorum ciuitatibus plurima & diſtincte, & abundãter, & illuminate, tã rebus, quam verbis explicaueris; ingrate omnino fecerim; ſi meum erga te, fratreſq; tuos ſtudium, ac voluntatem, ijs præſertim in rebus, quibus vel maxime poſſum; declarare diffugiam. quãq̃ multis iam argumentis ea ſpero vobis non eſſe incognita. Itaq; nunc peruetuſta quædã huiuſce ciuitatis, ac regionis monimenta percurram: quibus & uobis optimi adoleſcentes, quoad fieri poteſt, morem geram: & Bergomea quoq; nobilitas, & ſi per ſe ſit ſatis clara; tamen his etiã quaſi quibuſdam luminibus illuſtretur. Cæterum vt id quàm cõmode agatur; & ne qua forſitan excidant; proferam in medium haud cõtẽnendæ vetuſtatis libellum: quo omnia fermè nõ modo noſtræ

vrbis,ſed exterarum quoq; regionũ omnium, ac ciuitatũ epigrãmata peruetuſtis marmoribus inciſa, breuiter,& vt mihi quidẽ videtur,perdiligenter collecta ſũt;Quũ id dixiſſet Marcus,arrepto ſtatim volumine, ac ea tantum oculis colluſtrans quæ ad Bergomates ſpectabant;hunc in modũ effari cœpit. Diui martyris Alexandri optimi iuuenes templum eſt non longe ab ea vrbis parte , quam noſtri Citatellam populariter vocant;editiſſimo in loco ſitum;ſane ſanctũ apud noſtrates,ac religioſum.ibi cõplura ſunt vetuſtatis monumẽta:e queis illud in primis extat P.Marij elogiũ marmoreo quodam:quadratoq; lapide, grandioribus litteris exſculptum: quo non facile dixerim vnquam me aliud vidiſſe aut pulchrius,aut elegantius:tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo. huiuſce vero lapidis talis eſt inſcriptio.

P. M A R I O

V O T.

L V P E R C I A N O

E Q. R. E Q. P V B. O M N.

H O N O R. M V N I C I P A L.

ADEPT. IVDICI DE SELECT.

SACERD. CAENINEN. COLL

FABR. CENT. DEND. M. B. PATRON.

CVIVS EXIMIA LIBERALITAS POST

MVLTAS LARGITIONES HVC VSQVE

ENITVIT: VT LVCAR IIIIINAE

REDEMPTVM A REP. SVA VNIVERSIS

CIVIBVS SVIS IN PERPETVVM

REMITTERET. HVIVS TOT ET TAM

INGENTIA MERITA ITA

REMVNERANDA CENSVERVNT:

VT EFFIGIEM IIIIV. PERPETVA

VENERATIONE CELEBRARENT.

L. D. D. D.

Quo quidem epigrămate, cum ſit vetuſtiſſimum; apparet, vt inquit Bellaſinus: priſcis temporibus Bergomum Romanorum municipium extitiſſe. nā cum poſtremæ illæ quattuor epigrammatis notæ L.D.D.D. locum datum decreto Decurionum autore Probo ſignificent; porrò ij qui in municipijs publicā rem agebant, Ciceronis teſtimonio Decuriones appellarentur; eaque dignitate pollerent qua Romæ Senatores; facile eſt intellectu, vrbem hanc, quod Decurionum dominatu quondam paruerit, municipali iure priſcis illis Romanorum ſæculis viguiſſe. Id vero an prorſus verum ſit, non eſt nunc diſſerendi tempus: ſed cum veſtro, tum aliorum iudicio diſcutiendum relinquamus. illud tamen non importune (vt opinor) affirmauerim: ex vicorum, oppidorumque nominibus quæ in Bergomati agro ſita ſunt, non antiquitatem modo Bergomatum, verum quàm gratus etiā Romanis hic ager olim fuerit, quàm facillime oſtendi poſſe. Siquidem Marianum, Catianum, Statianum, Mutianūq;, non niſi à Mario, Catio, Statio, Mutioq; deducta fuiſſe, memini ignotum eſſe arbitror. in queis fortaſſe non incōmode & Actianum quod nunc Alzanū vocant, & Albinū adnumerauerim. quoꝝ alterū ab Actio, alteꝝ vero nō minus ab Albo, quàm à Sp. Albino, aut ab A. Albino deduci poſſe manifeſtū ē. Sed de his alias. hęc.n. admonēdi mō cā volui dixiſſe. tu q̄ti id facias, Marcili poſtea uideris. Eſt aliud ēt prę foribus tēpli non indecoꝝ epigrāma: ſed tn̄ mutilū, & fractū, tale quippe eſt.

NTIO. SEX. F. VOT. ALPONI
AE. M. F. SECVNDAE.
IO. M. F. VOT. MACRO. PONTIFICI.
M.F. VOT. MONTANO. IIIIII. VIR. IIII. VIR.

Extant præterea eo in loco tres alij miræ cuiuſdam venuſtatis & antiquitatis lapides. è queis primus hoc elogio eſt inſignis,

A T E S T I A . L. D. ET
A T E S T I A E
T E R T I A E. P A T R O N.
B E N E M E R E N T I. E T
C A P I T O N I B I N E T A E.
E T M A R T I A E, E T P R I M V L.
D E L I C A T I S. E T
T E L A M I O C E L E R I
A M I C O C A R I S S I M O.
E T A T E S T I A E E G N A T I Æ.

In ſecundo autem ita ſcriptum eſt.

V. F.
L. B L A N D I V S C. F.
V O T.
IIIIIVIR. E T.
A V G V S T A L I S. E T
F L A M I N A L I S
S I B I E T
V A L E R I A E L. F.
R V S T I C A E
V X O R I.

Tertiſ vero huiuſcemodi eſt inſcriptio.

SPONSOR. L.
C. STATIO. C. L.
FAVSTO
NEGOTIATORI
ET
VITVLLIAE. SEX. F.
TERTIAE VXORI

In quo monumento obiter illud annotandum cenſeo; cõſueuiſſe veteres otium, & negotium per, T, ſcriptitare: quod ſecus multi nunc faciunt. Sed hæc alij viderint. Cæterum *non procul ab ea diui* Alexãdri *ęde quam diximus ſacellum quoddã eſt diuo* Petro *Apoſtolorum principi dicatum; cuius in parietibus non inelegans elogium hoc inſpicitur.*

C. CORNELIO
C. F. VOT.
MINICIANO
PRAEF. COH. PRIM.
DAMASC. TRIB. MIL.
LEGIONIS III. AVGVST.
PRAEF. FABR. CVRATORI
REI. P. OTESINORVM
IIII VIRO I. D. PONTIFICI
FLAMINI DIVI CLAVDII
BERGOMI PATRONO
FLAMINI DIVI TRAIANI
MEDIOLANI
PLEBS VRBAN.

Quę quidem inſcriptio apertiſſime declarat cõſueſſe maiores noſtros, reclamantę tamen recentiorum, quotidianaq; conſuetudine, Bergomum *per,* B, *ſcribere.*

quod ego alijs quoq; in nõnullis veterũ inſcriptionibus ſcriptum animaduerti. cuiuſmodi illa eſt quam nuper Brixiæ cũ eſſemus, exſcripſimus: cuius hęc ſunt verba.

P. CLODIO P. F. FAB. SVRAE Q. FLAMINI DIVI TRAIANI PONTIF. IIVIR. QVINQVE TRIB. LEG. .II. ADIVTRI. PIAE. FID. CVRAT. REI. P. BERGOM. DATO. AB. IMP. TRAIANO. CVRAT. REI P. COMENS. DATO AB. IMP. HADRIANO

COLLEGIA. FABR. ET. CENT.

Quibus ex epigrammatibus quis non videt? quis non perſpicit? quàm facile commentitiæ illę recentium hiſtoricorũ opiniones refelli poſſint? qui aſſerunt huiuſce vrbis nomen nõ Bergomũ, ſed Pergamũ dici deberet quippe quod vel à Pergamo Aſiæ oppido, vel à Pergamo Gallorum duce emanarit: atq; etymon duxerit. ſed ó magna vis veritatis: quę contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominũ inſidias, ſe per ſe ipſam facile defendat. quàm enim tota hæc recens fabella, quàm eſt ſine argumento; quàm nullum inuenire exitum poteſt. nam ſiue ex antiquorũ elogijs petãtur ſigna; quibus maxime veritas illuſtrari ſolet; quæ nã illis ipſis, quæ antea expoſui; aut clariora, aut venuſtiora inueniri tandem poſſunt? ſiu patrum autoritas quęratur; quę nã obſecro maior? quę ſãctior? quæ præclarior afferri vnquã poteſt? quàm M. illius Catonis? quem Cicero ſtudioſiſſimum philoſophiæ, iuſtiſſimũ virum, optimũ iudicem, religioſiſſimũq; teſtẽ nũcupare ſolet? vt interea diſſimulẽ Pliniũ; Ptolomęũ,

Trogũq; Pompeium,atq; è recentioribus complures: apud quos vbiq; Bergomũ,non Pergamum ſcriptum inuenitur:nec non & antiqua Bergomatũ aurea numiſmata in quibus ita ſcriptum eſt.LVPVS DVX BERGOMI.Sed ineptũ omnino eſt,de tam perſpicua iſtorũ impudentia pluribus verbis diſputare:quaſi aut res ipſa dubia ſit;vel obſcura:aut ea quæ hiſce de rebus ſubtiliter,& ornate à M. Marcilio diſputata ſũt; noſtræ vel confirmationis, vel approbationis indigere videantur.Quare redeamus ad id,vnde diuertimus. Viſuntur igitur eiſdẽ in parietibus alij quoq; duo lapides;quorũ alter hiſce verbis,ac litteris inciſus eſt. alter vero eſt huiuſmodi.

M. CAECILIVS M. F.	L. MAVESI
FIRMVS.	L. CORN.
BENDROPHORIS	Q. STATI
LEGAVIT	L. POMPO.

Aliud quoq; non longe à foro ſcimus eſſe Phanũ nobiliſſimũ quidẽ,ac ſanctiſſimum diuo Vincentio martyri dicatum:quod templum in oculis, quotidianoque aſpectu Populi Berg.eſt poſitũ, eius itidem in parietibus monumẽta nõnulla poſita ſunt.quorũ prius tale ẽ.

PVPIA. M. F. SECVNDA. V. F.
Q. SVLPICIO. Q. F. RVFO.
IIII. VIR. Q. VIRO
Q. SVLPICIO Q. F. SEDATO.
IIII VIR .I. D. FILIO.

Poſter ius autem hunc in modum ſe habet.

L. CLVVIENVS. L. F. ANI

CILO

BALNEVM. ET.

AQ. VAS. DEDIT.

Sed tamen ea quæ ad ædem diuę Agathæ ſunt epigrāmata, nulli aliorum vel antiquitate, vel pulchritudine cedunt: nam in altero ita ſcriptum eſt.

P. RVBRIVS

THEOPHILVS

PAEDAGOGVS

RVBBIAE. SIBI. ET. SV.

In altero autē hi quàm pulcherrimi leguntur verſus.

PVDENS M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS

PROCVRATOR ERAM LEPIDAE MORESQ. *Regebā*

DVM VIXI MANSIT CAESARIS ILLA NVRVS.

PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Eſt alia etiam apud diuū Michaelem, quem noſtrates dicunt Putei albi; peruetus hæc inſcriptio.

IOVI

O. M. ET. DIS.

DEABVSQ. VE

IN MORTALIBVS.

C. VALERIVS

VALENS

L. M.

Alium quoq; lapidem, memini me quondam in ædibus ſplendidi, ac nobilis viri Ioannis Iacobi Vlmæi in hãc ſententiam legere ſolitum.

D M
VIBIAE
VARIAE
CAETERIS

Et hęc quidẽ ſunt antiqua huiuſce ciuitatis monumẽta. quæ vero in vrbe Bergomatis agri villulis, atq; oppidis cõtinentur (quoniam Sol ad occaſum properat) quàm breuiſſime potero expediã. Itaq; primo ab vrbe lapide, eo in pago qui Adhaſte dicitur; epigramma quoddam litterulis quidem corroſis, ſenioq; nutantibus, ſed tamẽ eruditiſſime ſcriptum ita legitur.

M. CABARSVS
PATIENS DEDIT
XXX. ET. PRO FVNDI
DE VSVRIS Xiii. QVOT
SI IVVENATES EIVS
NECLEXERINT FILIO
EIVS RETERE DEBE
BVNT XXX. AVT
SI QVIS HERES
FVERIT
POSIT FILIVS.

Quo in elogio permulta profecto notatu, ac cognitione digna ſunt. quæ nihilominus propter anguſtias temporis, tum etiã quod ea Bellaſinus noſter vir & doctus, & harũ rerum explorator diligentiſſimus luculente admodũ, ac diligenter expoſuit prætermittã: pergamq; ad reliqua.

Albini igitur talis eſt inſcriptio.

P. FVRIVS P. L.
HILARVS VIVIR
VIVOS SIBI FECIT
FT FVRIAE. P. L.
AL. CE.

Itemq; apud Mutium ſiue rectius Mutianum inſigne hoc epigrãma conſpicitur.

CAPITONI SPIRATIO
RVSTIAE P. F. MAXIMAE
MATRI. Q. CALLIDIO L. F.
MAGIO FRATRI. SEX.
CALLIDIO L. F. FRATRI
DVLCISSIMO.

Rurſus apud Bulgarum duo hi extant lapides. vnius talis eſt ſcriptura.

NEPTVNO SACRVM.
.M.
DVNILIVS. HOMO.

Hæc autem alterius inſcriptio.

PONTIVS CORNELIVS

CRIPONIVS

T. F. I. S.

Præterea apud Craſſobium huiuſmodi è marmorea extat lapis.

C. CORNELIVS. C. F. VOT.
CALVOS. VIVOS. SIBI
ET .L. CORNELIO .C. .F.
VOT. FRATRI H. M. H.
N. S.

Lurani quoq; in ſacello diui Lini tale eſt epigramma.

D. M.
B AELIO TAVRO QVI VIXIT
ANN. XXI. DIES XXXXV
F ANNIA SEVERA MATER
FILIO PIENTISSIMO ET
SIBI ET AELIO LVCIO
MARITO RARISSIMO
.V. F.

Itemq; hoc apud Martinengum.

MINERVAE
L. LONGINVS
MAXIMVS
EX PERMISSO
AELIORVM
V. .S. .L. .M.

Sacellum prǽterea quoddam eſt diui Pauli,altiſſimo in monte admodum edito loco poſitum: quem locum vulgus Argon nominat.ibi duo hęc ſunt monimenta; quorum alterum hac inſcriptione inſignitum eſt.

HADRIAN

L. PRISCVS. SI.

T. L. HADRIANO

L. HILARO PATR.

NO. TESTAMENT.

SCRIPSIT FIERIQ.

IVSSIT.

Hac vero ornatum eſt alterum.

M. SERTORIVS

M. L. FAVSTVS

SIBI ET

SERTORIAE. M.

BENIGNAE.

Barrianum quoq; vetus oppidum & nobile decimo ab vrbe lapide ſcitis eſſe plenum clariſſimorum monumentorũ.id.n.complures è noſtris antiquum illud Orobiorũ oppidũ Barra eſſe arbitrantur; à quo Bergomates fuiſſe cognominatos Catonē ſcriptitaſſe auctor eſt Plinius:ſed de eo ſatis, ſuperq; dictum eſt à te Marcili.in eo loco nuper nõnulla veterũ monumenta repta ſunt;atq; in primis lapis quidã marmoreus,mãcus tamē,ac mutilus;cuius in extrema tabella cælatum erat armētũ, paſtoreſq; haud pauci tauros naribus, atq; auriculis trahentes:apparet autem nũc epigrãma

hoc exæſis prioribus partibus verſiculorum: ac dimidiatis ferè hunc in modum.

P. R.

IiiiI VIR

Q. R. VERECVNDO VR.
ET. VIBIAE. Q. L.
VERECVNDAE

T. F. I.

Extant eodẽ in loco alij etiã duo lapides, ac in primo quidem ſcriptum eſt.

MARTI. MINERVAE.

In ſecundo autem ita legitur.

DOMITIO L. F.

VOT

MONTANO.

*At vero poſtremum omnium monimentorum quę quidem ad manus meas ꝑuenerint; illud eſt quod nuper in agro Aſte*ʒ*ani inuentum eſt tale.*

L. Q. VINCTIO

L. L.

ORESTI

Hæc igitur ſunt ornatiſſimi iuuenes egregia illa veterum monumenta, noſtræq́ ornamenta ciuitatis; quæ hodierno in cõſeſſu ex me voluiſtis audire. quibus rebus tametſi hæc ipſa vrbs ſatis clara, atq́ admiranda videri poteſt; ego tamen neque hac re, neque originis nobilitate, neque imperio, neq́ frequẽtia clariſſimarũ familiarum verius, præclariuſque, ac magnificentius

tam illuſtrari arbitror; quàm quod optimis artibus, atq; ingenijs omni ſtudiorũ genere ꝑpolitis; & quod propè caput eſt omniũ;religiõe,moribus,ac Dei *optimi,maximi cultu,omni quidẽ tꝑe ita floruerit;& nunc etiã maxime vigeat;vt iure optimo poſſit cum quauis illuſtriũ ciuitatũ ex æquo cõtendere.*Enim *uero quàm multos è noſtris ciuibus patrũ memoria, quàm multos noſtra,cũ rei militaris gloria,tum diuinarũ quoq;,humanarũq; rerũ omniũ cognitio,atq; eloquentia,in ampliſſimo & laudis,& dignitatis gradu collocarint;nõ hercle facile dixerim nã quũ ĩnumerabilia fermè habeamus huiuſcemodi clariſſimorũ hominũ exẽpla;quę nam tanta poteſt eſſe dicendi vis,tãtaq; copia? quæ rẽ tam magnam,tam variã poſſit,aut ingenio,& viribus ſuſtinere? aut memoria,& oratione cõplecti? proinde vt hæc omnia prætermittã;quæ & audiſtis ſæpe; & (vt arbitror)etiãnum tenetis animis;Quæ nã vnq̃ obſecro ciuitas,aut proprijs ciuibus,aut patriæ ſuæ beneuolis præcipue,atq; inſigniter diligendis magis pia grataq; extitit? Quæ vero aut veniẽtibus malis fortius obſtitit? aut quę iam aderant,patientius tolerauit? pertulitq;? nulla vnq̃ profecto, mibi credite, in rebus publicis, domeſticiſq; prudentior; nulla ad rectiſſima optimarũ artiũ ſtudia propenſior; nulla deniq; erga* Deorũ *ĩmortaliũ curã, cerimoniãq; religioſior inuẽta eſt.teſtes ſunt locupletiſſimi,ac certiſſimi vtriuſq; ſexus penè ĩnumerabiles vita,ac moribus ſanctiſſimi ex hominũ genere in cœlũ recepti.qua de cauſa effectũ ar-*

t

bitror, vt noſtri homines de numinibus, ac patria pie meriti, ad omnes artes ingenioſiſſimi euaſerint: quale Pindarus olim Rhodijs à Pallade ob exhibitos ſibi primũ naſcenti ab eis diuinos honores, conceſſum fuiſſe canit. Sed quorſum hæ tam longe, & nõ ſine inuidia, ac fortaſſe etiã quorundã cõtẽptu, ſi apud alios, quàm apud vos loquerer; repetitæ patriæ laudes? nempe vt vos adoleſcentes, quos vt filios diligo: qui & nobiles eſtis: & rectiſſimis quoq; ſtudijs, atq; optimis artibus deditiſ (adhuc. n. patitur veſtra humanitas me q̃d ſentiã libere dicere) ad maiorũ veſtrorũ imitationẽ excitẽ. noui. n. vos: noui patrẽ, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit: noui domũ, nomẽq; veſtrũ: ſtudia denique generis, ac familiæ veſtrę: virtutis, humanitatis, plurimarũ artiũ, atq; optimarũ, nota ſunt mihi omnia. Itaq; faciã vt imperatores inſtructa acie ſolent; quãquã paratiſſimos milites ad pręliandũ videt; vt eos tamẽ adhortantur: ſic ego vos ardentes, & erectos nõ cohortor ſolũ; ſed planè etiam rogo atque obteſtor: vt tota mente, omnique animi impetu in virtutẽ, doctrinã, patriæq; veſtræ gloriã, ac honorẽ incũbatis. nihil eſt. n. quod vobis maiori fructui, ſplendorique eſſe poſſit; nec quicq̃. ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut glorioſius; quã de Rep. vt inquit Cicero, bene mereri. Nam cũ omnia breuia ſint; fugacia, & caduca; virtus tamẽ eſt vna altiſſimis defixa radicibus; quã nulla vis eripe; nulla fortunę procella impellere in ſcopulũ põt. Hęc maxime illuſtratur magnis, in patriã meritis; hanc

*omnes appetunt;amplectũtur vniuerſi;qui ſeſe patrię, qui ſuis ciuibus,amicis,qui laudi,qui gloriæ;nõ q̃ ſomno,& cõuiuijs,& delectationi natos arbitrantur.*Hãc *igitur retinete quæſo iuuenes;quã vobis tãquã hæreditatẽ maiores veſtri reliquerunt.nãque ſic habetote; omnibus qui patriã ſuis cõſilijs, laboribus, litterarum monumentis defenderint;cõſeruauerint;illuſtrarintue; certũ eſſe in cœlo(vt docti oẽs,ac ſapiẽtes loquuntur) ac definitũ locũ:vbi beati ſempiterno æuo fruantur. Quas ob res pergite,vt cœpiſtis,ornatiſſimi adoleſcẽtes;vt eã ingenij facultatẽ,quam cõplexi eſtis maximã; teneatis:perficiatiſque:qua & vobis honori,& amicis vtilitati,& patriæ tandem huic noſtræ,totique Chriſtianę* Reip.*emolumẽto aliquãdo eſſe poſſitis.* Verũ *iam ſatis,ſuperque vſus ſum veſtra humanitate:itaque quoniã iam adueſperaſcit;ſurgẽdũ cenſeo. Quũq; id dixiſſet:ſurrexerunt omnes pariter:et ſimulac vale dixerũt (erat enim extrema iam diei hora) domũ cõtinuo læti,atq; alacres rectà conceſſerunt.*

Caſtigationes eorum errorum, qui inter deſcribēdum minus animaduerſi ſunt.

Folio primo à tergo.verſu.xix.cuiuis.

Fol.iiij.à *facie.ver.ij.clariſſimos.ibidē.ver.xxv.*Vir*gilianos etiā luſus,*

Fol.vij.à *fa.ver.xv.ſcriptum reliquit.ibid.ver.xxiiij.*

Marce Mauriti *fas mihi eſſe.*

Fol.x.à *facie.ver.xxv.* ὄϱον *.ibid. ver.xxv.Atq.ibidem à tergo.ver.xxvij.ſic lege: vti* Comi,Bergomi,Liciniſori, *& aliquot circa populorum.*

Fol.xv.à *tergo.ver.xiij.ſic lege.emanaſſe* Italiā *falsò exiſtimauit græca cum leuitas,tum fabuloſitas.*

Fol.xix.à *facie.ver.iiij.neſciunt.*

Fol.xxiiij.à *tergo.ver.xiij.phyſicis.*

Fol.xxviij.à *facie.ver.vi.ſtudiorum.*

Fol.xxix.à *facie.ver.xvij.illuſtriū.ibid.à tergo. ver.xxiij.recenti.*

Fol.xxx.à *facie.ver.x.aſciſcat nomina.*

Fol.xxxi.à *facie.ver.xx.ad læuū* Thyberis.

Fol.*xxxij.à tergo.ver.i.*Armenia.

Fol.*xxxiij.à ter.ver.viij.Erythręū.ibidē.ſed an recte*

Fol.*xxxix.à tergo.ver.i.dicens.*

Fol.*xl.à facie.ver.xiij.*GERMEN.

Fol.*xli.à facie.ver.vij.mirari queo;*

Fol.*xliiij.à tergo.ver.ij.dele,iſthæc.*

Fol.*xlvi.à facie.ver.xvij.qui egreſſi ſunt. ibid.à tergo.ver.xxiiij.eſſent.*

Fol.xlviij.à facie.ver.ix. Cednorum familiæ; quam hiſce.
Fol.xlix.à facie.ver.xix.CYGNVM.
Fol.l.à tergo.ver.xxiij.Cydni auo.
Fol.lij.à à facie.ver.v.quamq; poſteriores.
Fol.liij.à facie.ver.ij.imperiorum.
Fol.lx.à.facie.ver.v.apud Alpes,ibid.a ter.ver.xi. ſic lege: Καμόπολιν vocãt.& in fine eiuſdẽ ver. dele:dicunt.ibidẽ.ver.xvi.Huic ego.

Venetijs per Bernardinum Vitalem Venetũ
Anno Salutis. M. D. XXXI.
Menſe Octobri.

Hoſce libros ne quis alius intra.x.annos audeat impreſſioni ſubijcere; aut alibi impreſſos venundare; SEN.VEN.decreto cautum eſt.

Καλὴ ἡ ἐκ τῆσ ἀρετῆσ φιλία.

Eaq; demum firma eſt, ac ſtabilis.

A01 1472423

Digitized by Google

L.168.

BIBLIO
Vitto
L